REVISTA TEOLOGICĂ

px/.

SERIE NOUĂ, Anul XI (83), Nr. 2, APRILIE—IUNIE, 2001

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
— SIBIU —

REVISTA TEOLOGICĂ

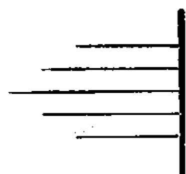
ORGAN PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI VIAŢĂ BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

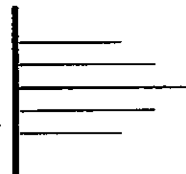
Pag.

PASTORALE ARHIEREŞTI

STUDII ŞI ARTICOLE

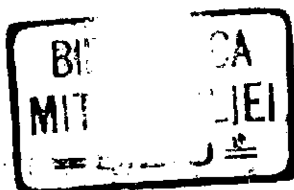


REVISTA TEOLOGICĂ



— REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI —

2



SERIE NOUĂ, Anul XI (83), Nr. 2, APRILIE—IUNIE, 2001

Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, STR. MITROPOLIEI NR. 24
CONT Nr. 2511.1-61.1/ROL B.C.R. Sibiu

† ANTONIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ŞI MITROPOLIT AL TRANSILVANIEI, CRIŞANEI ŞI MARAMUREŞULUI

Prea Cucernicilor protopopi şi preoţi, cinului monahal şi tuturor binecredincioşilor creştini

Har, milă şi pace de la Dumnezeu, iar de la noi arhierească binecuvântare!

Iubiţi credincioşi,

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iată-ne din nou împreună în gând, în rugăciune şi meditaţie, cu bucurie întâmpinând Sărbătoarea sărbătorilor, evenimentul cel mai mare din istoria creştinismului şi anume *Învierea Domnului.*

Ziua Învierii Domnului - sărbătoarea vieţii fără de moarte - a venit din nou ca să bucure inimile noastre şi să dea încredinţare minţilor noastre, că toate în lume îşi au rostul lor. Toate îşi au rostul lor pentru că, de la Dumnezeu sunt rânduite, şi atunci când le înţelegem, şi atunci când nu le înţelegem. Din vechea tradiţie creştină răsăriteană, ni s-a transmis, din generaţie în generaţie cântarea: *„Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le".*

Am cântat-o toţi în această zi a Învierii, şi ne vom saluta în această vreme, vestindu-ne unii altora că: HRISTOS A ÎNVIAT!

Iată, chiar astăzi, ni se face vestire mare de bucurie şi încurajare, că nu moartea este ultimul cuvânt al destinului omenesc, ci învierea şi viaţa. Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel care, aşa cum am auzit istorisindu-ni-se în săptămâna ce a trecut, pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire, a fost răstignit în zilele lui Ponţiu Pilat, şi a pătimit, şi s-a îngropat. Acest Iisus Hristos dat morţii, a înviat după trei zile, aşa precum şi promisese că va face, cât fusese în viaţă, şi aşa cum scriseseră despre El profeţii. De aceea în Simbolul Credinţei mărturisim, că *„a înviat a treia zi după Scripturi".*

De la El ştim că moartea e doar trecerea din această viaţă la altă viaţă. De la El ştim că mor doar trupurile, dar sufletele rămân vii pentru

totdeauna, în lumea de dincolo. De la El știm că ne vom întâlni acolo unii cu alții și, că vom avea parte acolo de comuniunea cu Dumnezeu.

Sfântul Evanghelist Matei ne spune că cel dintâi cuvânt pe care l-a adresat Mântuitorul înviat, mironosițelor care veniseră duminică disde-dimineață la mormânt, într-o Duminică și o dimineață întocmai ca aceasta, la această vreme a anului, a fost cuvântul *„Bucurați-vă“* (Matei XXVIII, 9). Bucurați-vă că a fost învinsă moartea. Nu mai plângeți. Moartea nu e definitivă și veșnică. Moartea aceasta a fost învinsă, fiindcă a fost învinsă teama de ea, după ce a înviat Hristos. *„Unde-ți este, moarte, boldul?“* întreba satisfăcut Sfântul Pavel (I Cor. XV, 55), care se temuse și el de dânsa, ca de marele și *cel din urmă vrăjmaș* al existenței, al omului (I Cor. XV, 26). Sfârșitul e înviere și viață veșnică. Sfârșitul e de fapt un nou început.

„Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim într-însa“ — așa cântăm în cântările Paștilor, și inimile noastre se simt într-adevăr cuprinse de o sfântă bucurie. Pentru că înviind Hristos, ne dă și nouă siguranța învierii. Învierea Domnului ne arată că suntem nemuritori, că viața de aici are rostul de a fi trăită frumos, în iubire și înțelegere, deoarece toți suntem fiii lui Dumnezeu și frați între noi. Suntem creația Sa cea mai iubită, pentru că totul, cerul și stelele, și pământul cu toate frumusețile și darurile lui, pentru om au fost create, *„spre desfătarea noastră,“* cum spun textele bisericești. Viața este cel mai mare dar pentru că, numai Dumnezeu o poate da.

Și iată că înviind Iisus, El ne arată că, chiar dacă, aparent, la un moment dat ne pierdem viața, de fapt n-o pierdem. Ea continuă dincolo, acolo de unde Iisus s-a putut întoarce. Această întâlnire cu Hristos cel înviat, le-a dat ucenicilor temeiul, îndreptățirea și îndatorirea de a mărturisi ceea ce au văzut, dar le-a dat și ceva mai mult, le-a dat încredințarea că tot ceea ce le propovăduise Iisus cât fusese cu ei, era de la Dumnezeu, era *adevărul* în care trebuiau să creadă, *calea,* pe care trebuiau să meargă, *viața* pe care trebuiau s-o ducă. Viața a căpătat sens înalt și fiind veșnică, impune răspundere pentru felul cum o trăim pe pământ. Nu mai poți trăi la întâmplare, când știi că ești nemuritor. Nimic nu-ți mai este indiferent, când știi că trăiești sub ochiul lui Dumnezeu.

Învierea Domnului e temeiul moralei, a faptei bune. Și viața și moartea au căpătat înțelesuri noi, pline de rosturi care, fără Învierea Domnului, ar fi rămas ascunse omenirii și ar fi dominat ca și până atunci în lume, neștiința și întunericul. Ar fi domnit filosofiile imaginate după mintea fiecăruia, religiile idolatre lipsite de sens, sau cele care erau nedesăvârșit descoperite, formaliste, învechite, lipsite de cea mai elementară legătură dintre moarte și viață. Moartea era privită ca o catastrofă inevitabilă și absurdă, și din perspectiva ei, tot așa de absurdă apărea în cele din urmă și viața. Numai Învierea Domnului a dat sens ultim și definitiv vieții și morții, căci a convertit moartea în viață, a dat sens non-sensului, a dat înțeles neînțelesului.

Dacă Iisus a înviat, și noi vom învia, și vom avea de dat socoteală de felul cum i-am urmat învățăturile. Se cuvine să le urmăm în așa fel, în-

cât învierea noastră să fie înviere spre viaţă, nu spre judecată. Să fim buni şi drepţi, să stăruim în fapta cea bună, să ne iubim unii pe alţii ca fraţii, să ne purtăm cum ne îndeamnă Sfântul Pavel *„într-un chip vrednic de Evanghelia lui Hristos"* (Filipeni I, 27). Să avem toţi *„aceeaşi iubire, un suflet, aceeaşi cugetare"* (Filipeni II, 2).

În această zi a învierii *„să ne luminăm cu prăznuirea şi unii pe alţii să ne îmbrăţişăm; să zicem „fraţilor" şi celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru înviere"*, în aşa fel încât, cum ne povăţuieşte Sfântul Ioan Gură de Aur în ziua aceasta, *„să intrăm toţi în bucuria Domnului nostru"*. Şi mai ales să rămânem tari şi uniţi întru dreapta credinţă, aşa cum ne povăţuieşte din nou Sfântul Pavel: Rămâneţi *„statornici într-un Duh, împreună luptându-vă într-un suflet pentru credinţa Evangheliei"* (Filipeni, I, 27). Să păstrăm neschimbată credinţa aşa cum ne-a fost transmisă prin Sfinţii Apostoli, şi prin întreaga tradiţie ortodoxă, aşa cum au ţinut-o veacuri după veacuri strămoşii noştri, poporul nostru românesc cel născut ortodox pe aceste meleaguri, ale noastre de când ne ştim români pe lume.

Strămoşii noştri au adormit întru credinţa ortodoxă şi, de acolo unde sunt, veghează asupra nostră, aşteaptă de la noi să le fim urmaşi credincioşi, să le aprindem candela pomenirii la biserica şi cimitirul, în care au fost prohodiţi după legea ortodoxă. Să nu le dăm niciodată prilejul să nu mai recunoască în noi pe fiii şi urmaşii lor, înstrăinându-ne de credinţa în care au fost botezaţi şi în care au adormit întru nădejdea învierii, pe care ne-au lăsat-o ca pe o moştenire sfântă.

Să nu ne lăsăm ademeniţi de cei care răstălmăcesc Sfintele predanii, care încearcă să ne rupă credinţa noastră ortodoxă, de trecutul nostru şi de moşii şi strămoşii noştri, descoperindu-se ei acum *„învăţători"* mai buni decât au fost de două mii de ani preoţii noştri ortodocşi, legaţi de sufletele credincioşilor prin toate fibrele fiinţei lor, propovăduindu-le dreapta credinţă cea de la Mântuitorul şi de la Apostoli, prin Biserică învăţată şi păstrată. *„Nimeni să nu vă înşele cu vorbe deşarte"*, îndemna Sfântul Pavel, adică cu alte învăţături străine de credinţa şi tradiţia ortodoxă.

Vestindu-vă bucuria învierii, vreau să vă ştiu pe toţi uniţi în acelaşi cuget şi în aceleaşi simţiri, ca să aveţi parte la vremea cuvenită de răsplata cea bună a învierii în comuniune cu toţi cei de dinaintea noastră. Credinţa în înviere să ne unească în tot gândul, şi în toate aspiraţiile noastre.

Învierea lui Hristos ne echilibrează existenţa, gândirea, speranţa, comuniunea cu cei dragi, punând pe ambele talere ale balanţei destinul nostru, viaţa aici şi dincolo, acum şi în vecii vecilor. De aceea primul cuvânt pe care îl pronunţă Iisus după Înviere este: *„Bucuraţi-vă!"* (Matei XXVIII, 9). Am dat sens vieţii voastre. Înviind, *„Eu sunt cu voi până la sfârşitul veacurilor"* (Matei XXVIII, 20), deci nu mai sunteţi singuri şi, *„v-am dat şi vouă viaţă veşnică şi în veac nu veţi pieri, şi nimeni nu vă va răpi din mâna Mea"* (Ioan X, 28).

Ne-a făcut Dumnezeu parte de o iarnă și o primăvară frumoasă. Să-l rugăm să dea ploaie la vreme, și tot ce mai trebuie pământului pentru a da roadă bogată. Iar noi să facem tot ce se cere de la noi, pentru a-l lucra cum trebuie, căci scris este că *„suntem împreună-lucrători cu Dumnezeu"* (I Cor. III, 9).

În această sfântă și mare zi a Învierii, sărbătoare a sărbătorilor și praznic al praznicelor, *„zi purtătoare de lumină"*, să ne bucurăm și să ne veselim duhovnicește. Să ne înnoim sufletele, curățindu-le în nădejdea învierii. Să ne luminăm viața, prin hotărârea de a fi mai buni și drepți. Să cântăm lui Dumnezeu cântare nouă, din inimi noi, renăscute într-o credință și mai puternică. Să plecăm acasă împăcați în cugetul nostru, cu noi înșine, cu aproapele și cu Dumnezeu.

Învierea lui Hristos să ne întărească în dreapta credință și în toată fapta cea bună. În dimineața învierii, în ziua duminicii, mironosițele care au aflat cele dintâi de înviere, plecând de la mormântul gol, au vestit ucenicilor și tuturor celor pe care i-au întâlnit că: „HRISTOS A ÎNVIAT!" De atunci a rămas salutul acesta între creștini, în aceste zile. Cu această veste mă adresez și eu Dumneavoastră, și vă îndemn s-o duceți mai departe, fraților, întru credința noastră ortodoxă: „HRISTOS A ÎNVIAT!"

Să petreceți sărbătorile în pace și bucurie!

† A N T O N I E

Arhiepiscop al Sibiului
și Mitropolit al românilor ortodocși
din Ardeal, Crișana și Maramureș

† BARTOLOMEU

PRIN HARUL LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

Iubitului nostru cler și popor: Har, pace, ajutor și milă de la Dumnezeu, iar de la noi, arhierească binecuvântare!

Iubiții mei fii sufletești,

HRISTOS A ÎNVIAT!

A trecut postul, au venit Paștile, ne bucurăm și ne veselim și prăznuim învierea lui Hristos cu gândul la propria noastră înviere.

Așa vom face an după an, generație după generație; Paștile vor veni și vor trece, noi ne vom petrece și ne vom împlini și vom îmbătrâni și vom adormi și ne vom odihni și vom aștepta și'n așteptare vom nădăjdui.

Și va veni o vreme când vremea se va poticni și când trâmbița va suna și vom învia și Domnul va veni și ne va judeca: Domnul în strai împărătesc, Domnul pe tron de aur, Domnul cu apostolii și sfinții, Domnul în constelații de îngeri, Domnul îmbrăcat în slava pe care o avusese la Tatăl mai înainte de a fi lumea,[1] Domnul pe care istoria nu-L va cunoaște și nu-L va recunoaște, Domnul pe care noi înșine Îl vom cunoaște și-L vom recunoaște numai din slavă, din icoană și, uneori, din vedenie.

Domnul va face un semn și semnul ne va rândui, pe unii de-a dreapta, pe alții de-a stânga Sa. Și toți vom înțelege: buni și răi.

Și ne va spune celor de-a dreapta: „*Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămânzit și Mi-ați dat să mănânc, am însetat și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol și M-ați îmbrăcat; bolnav și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine*".[2] Ne va spune și celor din stânga: „*Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui. Că am flămânzit și nu Mi-ați dat să mănânc; am însetat, și nu Mi-ați dat să beau; străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat*".[3]

---

1 In. 17, 5.
2 Mt. 25, 34-36.
3 Mt. 25, 41-43.

Atunci se va petrece, pentru noi toți, nedumerirea, mirarea, uimirea, uluirea, marea buimăceală; cu ochii țintă la Domnul de pe tron, ni-L vom aminti pe Domnul din Scripturi și nu vom ști să-L fi văzut vreodată bolnav într-un spital sau închis într-o temniță sau neavând pe trup un strai ca lumea; și dacă uneori a fost flămând sau însetat sau călător întârziat, El niciodată nu Și-a întins mâna să cerșească. Unde să-L căutăm? Unde să-L găsim? Unde să-L identificăm pe măsura spuselor Lui? Și, cel puțin pentru o clipă, ni se va părea că măsura e strâmbă: pentru păcătoși, un iad nedrept; pentru cei buni, un rai nemeritat... Și ne vom dezmetici și vom cuteza și vom întreba; iar Domnul, de pe tronul slavei, ne va răspunde simplu, cu o simplitate tot atât de uluitoare: „Adevăr vă spun, întrucât ați făcut - sau nu ați făcut - unuia dintr-acești foarte mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut - sau nu Mi-ați făcut". Cuvintele se vor rosti ca o sentință a propriilor noastre fapte; ele sunt cele ce ne-au judecat; ele au ajuns la Tatăl, Tatăl i le-a spus Fiului, Fiul le-a auzit și, judecând, a făcut dreptate. Între El și faptele noastre nu mai poate fi decât rugăciunea mijlocitoare a Maicii Sale.

Iubiții mei fii sufletești,

De ce vi le spun pe toate acestea tocmai acum, în ziua de Paști?: Pentru că, așa cum pomeneam la început, noi prăznuim învierea lui Hristos cu gândul la propria noastră înviere; o înviere în care credem, pe care o mărturisim și pe care o așteptăm de-a lungul veacurilor.

Atunci, la învierea cea de obște, toate se vor lămuri, dar nouă ne rămâne, acum, o întrebare: Cine sunt acești „frați foarte mici" ai Domnului? Căci nu e vorba de creștini în general, care pot deveni „frați" ai lui Hristos,[4] ci de niște „frați" nu numai „foarte mici", dar cu care El, Domnul, Se identifică: — Cine l-a ajutat pe acest suferind, pe Mine M-a ajutat!... Desigur, nu poate fi vorba de una și aceeași persoană - căci o persoană e unică -, ci de două persoane, dar în aceeași ipostază: aceea de suferință. E ca și cum Domnul S-ar ascunde în spatele sau în ființa unui suferind și așteaptă să-L identificăm, pentru ca noi să-L alinăm prin mijlocirea aceluia. Așadar, suferința e un semn prin care Dumnezeu poate fi identificat în om. Dar ce știm noi despre legătura dintre semn și Dumnezeu? Să încercăm o lămurire.

Din cei treizeci și trei de ani și jumătate cât a trăit Domnul pe pământ, în primii treizeci de ani El S-a ocultat pe Sine, trăind într-un adevărat anonimat în orășelul Nazaret din Galileea; în afară de Sfânta Sa Maică, nimeni n-a știut cine era acest Iisus în realitate. La treizeci de ani iese în lume și merge spre Iordan, laolaltă cu mulțimile. Atunci Dumnezeu-Tatăl îi spune lui Ioan Botezătorul că tânărul care va veni și se va boteza și peste care Duhul Se va pogorî din cer, Acela este Cel ce trebuie să vină. Iisus intră în apă și se botează, Duhul Sfânt vine asupră-I în chip de porumbel, Ioan vede semnul, își îndreaptă fața spre mulțime și-L

4 Vezi Rom. 8, 29.

descoperă pe Noul-Venit: *„Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel Ce ridică păcatul lumii!"*[5] De acum, Iisus va fi cunoscut şi recunoscut după chipul Său, aşa cum ni S-a păstrat şi nouă în icoană. În următorii trei ani şi jumătate, Domnul nu-Şi va părăsi niciodată înfăţişarea omenească, cu o singură excepţie: momentul schimbării la faţă, dar şi atunci în prezenţa a numai trei dintre ucenicii Săi şi sub pecetea tainei: ei nu vor spune nimănui ceea ce văzuseră - adică înfăţişarea dumnezeiască a lui Iisus - decât după învierea Acestuia.

Iată însă, iubiţii mei, că îndată după înviere Domnul Se ocultează uneori, ascunzându-Şi înfăţişarea în spatele semnului; mai precis, punând semnul să meargă înaintea chipului.

În lumina zorilor, Maria Magdalena e prima fiinţă care Îl întâlneşte pe Iisus Cel înviat, dar nu-L recunoaşte, crezând că e grădinarul; e nevoie ca Iisus să emită un semn, adică s-o cheme pe nume, pentru ca ea să-L recunoască şi să I se închine.[6]

În aceeaşi zi, în lumina asfinţitului, ucenicii Luca şi Cleopa vin de la ţarină îndreptându-se spre satul lor, Emaus, abătuţi şi trişti. Li se alătură un „drumeţ" care le vorbeşte despre ceea ce îi doare: Fiul Omului, Care a trebuit să moară pentru ca să învie. Ajunşi în dreptul casei, ei Îl poftesc la cină, El primeşte, Se aşează la masă, ia pâinea şi o frânge; ei recunosc semnul euharistic de la Cina cea de Taină, îşi dau seama că „străinul" e Iisus, dar în aceeaşi clipă El se face nevăzut. Cum de nu-L recunoscuseră pe drum?: Ne-o spune evanghelistul: *„ochii lor erau ţinuţi să nu-L cunoască"*.[7]

După mai multe zile, şapte dintre ucenici, care îşi reluaseră meseria de pescari, se întorceau dimineaţa din largul mării, după o noapte de trudă zadarnică. Un „străin" îi întâmpină de pe ţărm şi-i întreabă dacă au ceva de mâncare. Ei răspund că n-au izbutit să prindă nimic, El îi îndeamnă să arunce mreaja în partea dreaptă, ei o aruncă, o scot plină de peşte, Ioan recunoaşte în aceasta semnul pescuirii minunate pe care ei, ucenicii, o mai trăiseră o dată,[8] şi exclamă: „Domnul este!" Aşadar, în spatele semnului se află Iisus. Ucenicii se reped la el, pe ţărm, dar văd că „străinul" Care le ceruse de mâncare frigea peşte pe jăratec, având alături şi pâine; înseamnă că, de fapt, El era gazda. Ajuns aici, Evanghelitul Ioan ne relatează un fapt extraordinar: în timp ce prânzeau, *„nici unul dintre ucenici nu îndrăznea să-L întrebe: Cine eşti Tu?, ştiind că este Domnul"*.[9] Această superbă ambiguitate e menită să ne arate că deşi ucenicii încă nu erau în stare să-I desluşească chipul, nu se îndoiau de prezenţa reală a lui Iisus; ceea ce înseamnă că, cel puţin în această situaţie, semnul e mai puternic decât înfăţişarea, credinţa e mai puternică decât experienţa; de altfel, între cei şapte se afla şi Toma!

---

5 In 1, 29 şi contextul.
6 In. 20, 14-18.
7 Lc. 34, 13-35; Mc. 16, 12-13.
8 Lc. 5, 4-28.
9 In. 21, 1-14.

După alte câteva zile, Domnul Își adună ucenicii pe un munte; acolo le dă ultimele porunci, acolo îi binecuvintează și de acolo Se înalță la cer, dar nu înainte de a le spune un lucru esențial: *„Și iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului“*.[10] Nu e o făgăduință, ci atestarea unui fapt; nu spune: *„voi fi cu voi“*, ci *„sunt cu voi“*; înălțarea e o despărțire și nu e o despărițre: Iisus Se întoarce la Tatăl de la Care plecase, dar rămâne cu oamenii pentru care venise; El, același, ieri și azi și în veci.

Iubiții mei fii sufletești,

În ce anume fel se află Domnul cu noi? Știm cu certitudine că El e prezent în rugăciunea curată, puternică și fierbinte, în experiența mistică și, mai presus de toate, în actul liturgic care se cheamă Euharistie, când ni Se dăruiește, întreg și real, spre sfințire și luminare.

Iată însă că la Judecata din Urmă vom afla că printre noi a existat și un Iisus pe Care nu L-am văzut, pe Care nu L-am bănuit, pe Care nu L-am recunoscut, un Iisus anonim, tăinuit în spatele unui semn ce se cheamă suferința umană. Atunci, la Judecată, Îl vom privi pe Iisus Împăratul, pe tronul slavei Sale, dar El ne va întreba dacă în viața noastră am recunoscut vreodată un Iisus flămând, un Iisus însetat, un Iisus în zdrențe, tremurând de frig, un Iisus înnoptat la o poartă care nu I se deschide, un Iisus gemându-Și durerea pe un pat de spital, un Iisus singuratic în spatele unor gratii, un Iisus schilod sau paralitic sau orb sau gârbov sau lepros, un Iisus ca oricare din miile de betegi pe care-i vindecase, un Iisus împovărat de bătrânețe sau un Iisus Care ne imploră prin ochii unui copil de pripas. Atunci vom fi întrebați și ne vom uita în urmă, în propriile noastre vieți, și vom ști sau nu vom ști dacă am întâlnit și un alt Iisus decât pe Cel din apa Botezului sau din Rugăciune sau din Extaz sau din Cuminecătură, un Iisus care Se descoperă nu numai prin revelație, ci și prin ocultare. Da, iubiții mei, Iisus este Cel care stă în fața ușii tale și bate, dar și Cel care stă în spatele ușii Sale și așteaptă să-ți deschidă. El a venit să-l caute și să-l mântuiască pe cel pierdut, dar îl și așteaptă pe cel pierdut să-L caute și să-I ceară mântuirea. Credeți oare că Dumnezeu există doar pentru cei ce stau cu mâinile-n sân? Nu, dragii mei, roua cerului nu va străluci decât pe florile care și-au deschis cupa ca s-o primească! Mergi și caută-L și găsește-L pe Iisus prin fapta ta cea bună, care nu e altceva decât întruparea iubirii tale de Dumnezeu prin aproapele!

Îndemnul acesta e mai necesar acum decât oricând, într-o țară bântuită de criză economică și morală, de sărăcie, mizerie, dezgust, disperare și violență. Zilnic descoperim că în societatea noastră există copii orfani, copii fără identitate, copii abandonați în spitale, în șanțuri sau în lăzi de gunoi, copii maltratați de propriii lor părinți, copii pe care groaza i-a alungat de-acasă, copii rătăcitori pe stradă sau adăpostiți prin

---

10 Mt. 28, 20.

canale, pândiţi de abuzuri şi vicii precoce, copii hămesiţi de foame, copii cu ochii trişti şi suflete pustii. Toţi aceştia au nevoie de ajutorul nostru. Fiecare din noi poate şi trebuie s-o facă, fie direct, fie prin Biserică, fie prin asociaţiile de profil şi demne de încredere. Guvernul a elaborat un vast program de asistenţă maternală, asigurând şi fondurile necesare; Biserica s-a oferit să participe prin servicii şi cadre specializate. Se *pune la cale un parteneriat fructuos,* în care responsabilitatea, cinstea, devotamentul şi dăruirea să se constituie în principii de neclintit. Arhiepiscopia noastră are la dispoziţie Sectorul Misionar-Social, Asociaţia „Christiana", Societatea Femeilor Ortodoxe, ASCOR-ul şi echipe de voluntari. Fiecare din noi se poate implica în această mişcare duhovnicească, chiar acum, de Paşti, începând cu o simplă făgăduinţă intimă faţă de sine şi faţă de Dumnezeu, că va încerca să descopere şi să-şi apropie unul din miile de Iisuşi anonimi care trăiesc şi suferă printre noi.

Trăind bucuria învierii lui Hristos, fiecare îşi poate anticipa şi arvuni bucuria propriei sale învieri, când la picioarele Împăratului va aduce pe unul din fraţii foarte mici ai Acestuia şi va spune:

Doamne, nu ştiu cât m-am rugat, nu ştiu cât am postit, nu ştiu cât am privegheat, nu mai ştiu de câte ori m-am cuminecat, dar am izbutit să-i redau acestui copil limpezimea ochilor şi surâsul buzelor.

Atunci Împăratul, cu ochii limpezi de bunătate, îţi va surâde şi-ţi va binecuvânta învierea.

† BARTOLOMEU,

Arhiepiscop al
Vadului, Feleacului şi Clujului

†ANDREI

RÂNDUIT DE DUHUL SFÂNT ARHIEPISCOP AL ALBA IULIEI,

iubitului cler, cinului monahal și vrednicilor credincioși, bucurie de la Hristos Cel înviat din morți, iar de la noi sfântă îmbrățișare

Iubiți frați,

Ne-a ajutat Dumnezeu să ajungem din nou la acest praznic al praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor. Cu toții, bogați și săraci, tineri și bătrâni, intelectuali și oameni simpli, *„prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începătura altei vieți veșnice"*.[1]

Praznicul presupune și un ospăț. De aceea Sfântul Ioan Gură de Aur ne poftește cu mărinimie: *„Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi. Masa este plină, ospătați-vă toți. Vițelul este mult, nimeni să nu iasă flămând. Gustați toți din ospățul credinței; împărtășiți-vă toți din bogăția bunătății"*.[2]

Ascultând aceste cuvinte nu excludem masa sărbătorească de la Sfintele Paști, dar precizăm că, mai întâi de toate, este vorba de un ospăț spiritual. Dacă foamea și setea trupească îl pot duce pe om la inaniție, secătuindu-l de forța fizică, foamea și setea duhovnicească îl duc la o anemie spirituală care se finalizează într-o totală nesimțire pe plan sufletesc.

Omul postmodern, secularizat, se înșeală crezând că-și poate astâmpăra setea de infinit cu surogate: *„A mânca bine, a îndrăgi femei frumoase, a se închina icoanelor rotunde ale banului devenit în acest fel un adevărat dumnezeu"*,[3] este deviza vieții lui. Din păcate această deviză îl duce la prăbușire. Ceea ce gustă e puțin și nesemnificativ pe lângă foamea și setea ce se naște în el. Iar foamea și setea aceasta spirituală este cea mai chinuitoare, este martiriul cel mai înspăimântător. *„Două rele a făcut poporul Meu,* ne spune Dumnezeu prin proorocul Ieremia, *pe Mine, izvorul apei celei vii M-au părăsit, și și-au săpat fântâni sparte, care nu pot ține apă"* (Ieremia 2, 13).

Sfântul Ioan Damaschinul, în slujba Învierii, ne zice tuturor celor flămânzi și însetați: *„Veniți să bem băutură nouă, nu din piatră stearpă făcută cu minuni, ci din izvorul nestricăciunii cel izvorât din mormântul*

---

1 *„Slujba învierii"*, Alba Iulia, 1997, p. 42.
2 *Ibidem*, p. 52.
3 Ernest Bernea, *Îndemn la simplitate*, p. 15.

lui Hristos, întru Care ne întărim".[4] De fapt această chemare ne-o face cu mai multă putere Însuşi Domnul Iisus Hristos: *„Dacă însetează cineva, să vină la Mine şi să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui"* (Ioan 7, 37-38).

Iubiţi credincioşi,

Viaţa noastră biologică se întreţine prin respiraţie şi nutriţie. Dacă nu respirăm şi nu ne hrănim, murim. Acelaşi lucru se petrece şi pe plan duhovnicesc. Dacă nu respirăm şi nu ne nutrim, murim din punct de vedere spiritual.

Respiraţia sufletului este rugăciunea. Hrana duhovnicească este cuvântul lui Dumnezeu şi Sfânta Împărtăşanie. De aceea grăind profetic, cu referire la vremurile de înstrăinare duhovnicească, Amos Proorocul ne transmite avertismentul Domnului: *„Iată vin zilele în care voi trimite foamete pe pământ, nu foamete de pâine şi nu sete de apă, ci de auzit cuvintele Domnului"* (Amos 8, 11).

Spuneam că respiraţia sufletului este rugăciunea. Creştinul nu poate trăi fără rugăciune. Începe ziua cu rugăciune. Se roagă când se aşează la masă. Îi mulţumeşte seara lui Dumnezeu pentru purtarea de grijă din ziua ce se încheie. Dar, mai ales, se duce duminica la biserică.

Domnul Hristos, Însuşi, se ruga Tatălui. După o zi de trudă, încheiată cu minunea înmulţirii pâinilor şi peştilor, *„dând drumul mulţimilor, S-a suit în munte, ca să Se roage singur"* (Matei 14, 23). Iar înainte de patimi i-a sfătuit pe ucenici: *„Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită"* (Matei 26, 41).

Sfântul Ioan Scărarul ne spune că *„rugăciunea este, după însuşirea ei, unirea omului cu Dumnezeu; iar după lucrarea ei, susţinătoarea lumii".*[5] Rugăciunea este o întâlnire şi o relaţie intimă cu Dumnezeu. Rugăciunea este respiraţia sufletului.

Dreptmăritori creştini,

Felul întâi de hrană duhovnicească este cuvântul lui Dumnezeu. Domnul Hristos ne spune clar: *„Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu".* (Matei 4, 4). De aceea pe sfânta masă a altarului este prezentă mereu Sfânta Evanghelie. Şi de aceea prima parte a Sfintei Liturghii, în care se citeşte Apostolul şi Evanghelia, se mai numeşte „liturghia cuvântului", sau a celor chemaţi la credinţă.

Într-o lume în care se citeşte tot mai puţin, pentru că se pierde tot mai mult timp în faţa televizorului, vine Biserica şi ne îndeamnă să citim zilnic măcar un capitol din Sfânta Scriptură. Iată ce zice Sfântul Ioan Damaschinul: *„Să batem mereu la poarta paradisului prea frumos al*

---

4 *Slujba Învierii,* Alba Iulia, 1977, p. 30.
5 *Scara XXVIII, 1;* Filocalia 9, Bucureşti, 1980, p. 403.

Scripturilor, la paradisul cel cu bun miros, cel prea dulce, cel ce răsună la urechile noastre cu tot felul de cântări ale păsărilor spirituale purtătoare de Dumnezeu, cel care se atinge de inima noastră, care o mângâie când este întristată, o potoleşte când este mâniată şi o umple de o bucurie veşnică..."[6].

Nici dintr-o casă creştinească nu poate lipsi Sfânta Scriptură. Ea este cartea cărţilor. Este adevărat că omul se poate şi rătăci interpretând Scriptura după capul său. Spune Sfântul Petru „*că nici o proorocire a Scripturii nu se tâlcuieşte după socotinţa fiecăruia; Pentru că niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinţi ai lui Dumnezeu au grăit, purtaţi fiind de Duhul Sfânt*" (2 Petru 1, 20-21). Interpretând oamenii Scriptura subiectiv, după capul lor, au înfiinţat nenumăratele confesiuni creştine pe care le vedem astăzi. De aceea atunci când credinciosul nu înţelege sensul vreunui citat din Biblie, trebuie să-l întrebe pe preotul său.

Cuvântul lui Dumnezeu, pe care-l ascultăm în biserică sau îl citim acasă, este nutremânt dătător de viaţă. „*Cel ce ascultă cuvântul Meu*, spune Mântuitorul, *şi crede în Cel ce M-a trimis are viaţă veşnică şi la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viaţă*" (Ioan 5, 24). Sfântul Apostol Pavel, scriindu-le evreilor, afirmă acelaşi lucru: „*Cuvântul lui Dumnezeu e viu şi lucrător şi mai ascuţit decât orice sabie cu două tăişuri, şi pătrunde până la despărţitura sufletului şi duhului, dintre încheieturi şi măduvă, şi destoinic este să judece simţirile şi cugetările inimii*" (Evrei 4, 12).

Chiar credinţa în Dumnezeu, fără de care nu ne putem mântui, se întăreşte prin auzirea cuvântului: „*Credinţa este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos*" (Romani 10, 17). De aceea, Sfânta Scriptură rămâne cartea peste care nu se poate trece fără de interes, rămâne cea mai monumentală operă din care aflăm şi cunoaştem că Dumnezeu a vorbit oamenilor.

Poetul german Goethe mărturisea cu convingere: „*Eu personal iubesc şi preţuiesc Biblia, căci aproape numai ei îi datorez toată cultura mea morală. Istorisirile, învăţăturile, simboalele, pildele ei, toate s-au întipărit adânc în mine şi m-au influenţat într-un fel sau altul. De aceea nu mi-au plăcut atacurile nedrepte, batjocoritoare şi răutăcioase împotriva ei. Am citit-o pe toată de mai multe ori, am citit-o şi pe sărite şi de la început şi de la sfârşit*".[7]

Iubiţi credincioşi,

Al doilea fel de hrană duhovnicească, cel mai consistent, este Sfânta Cuminecătură. Domnul Iisus Hristos afirmă acest lucru: „*Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică, şi Eu îl voi învia în*

6 *Dogmatica*, Bucureşti, 1993, p. 180.
7 Cf. Ilarion Felea, *Religia Iubirii*, Arad, 1946, p. 350.

ziua cea de apoi. Trupul Meu este adevărată mâncare şi sângele Meu adevărată băutură" (Ioan 6, 54-55).

Minunea prefacerii prescurii şi a vinului în trupul şi sângele Domnului Hristos are loc în a doua parte a Sfintei Liturghii, numită „Liturghia euharistică" sau „Liturghia credincioşilor", când la rugăciunea de invocare făcută de către preot, Duhul Sfânt se coboară şi sfinţeşte darurile.

Sfânta Liturghie a fost instituită de Mântuitorul în Joia Mare când „*luând pâine şi binecuvântând, a frânt şi, dând ucenicilor, a zis: Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu. Şi luând paharul şi mulţumind, le-a dat, zicând: Beţi dintru acesta toţi. Că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor*" (Matei 26, 27-28). Apoi a adăugat: „*aceasta să faceţi spre pomenirea Mea*" (Lc. 22, 19).

Creştinul are mare folos împărtăşindu-se frecvent, bineînţeles cu pregătirea cuvenită. Căci Sfânta Taină a Cuminecăturii este mântuitoare pentru suflet şi trup, şi tămăduitoare a neputinţelor noastre. Prin ea, cum citim în rugăciunile de dinainte de împărtăşanie, greşelile se iartă, trupul şi sufletul se tămăduiesc, patimile se înfrânează, ispitele sunt învinse şi se împuţinează, harul se revarsă din belşug, faptele bune se înmulţesc, credinţa se întăreşte, nădejdea se oţeleşte şi iubirea se înflăcărează şi se măreşte.

Pe bună dreptate Sfântul Nicolae Cabasila spune că „*unindu-se cu trupurile şi cu sufletele noastre, Mântuitorul nostru se face stăpân nu numai peste trupuri, ci şi peste sufletele şi dorinţele noastre.*"[8] Aşa că e firesc să dorim fierbinte apropierea de Sfânta împărtăşanie, numai că înainte trebuie să ne curăţim în chip deosebit sufletele şi trupurile. E prea rară împărtăşirea din posturi şi cu totul insuficientă doar cea de dinaintea Sfintelor Paşti. Nehrănindu-ne cu Sfintele Taine devenim anemici din punct de vedere spiritual.

Iubiţi fraţi,

Am păşit în mileniul trei. Ne găsim la prima Sărbătoare a Paştilor din acest veac nou. Au trecut două mii de ani de când Domnul Hristos a despicat istoria universală în două. Au trecut atât de repede, iar oamenii au pus în practică atât de puţin din Evanghelie. „*Cu toată civilizaţia şi cultura adunate până acum, omenirea este încă nu numai minoră, dar de-a dreptul în bâiguielile prunciei*".[9]

Pentru a deveni oameni maturi, pentru a creşte, trebuie să ne hrănim duhovniceşte şi să-L luăm pe Dumnezeu în serios. Trebuie să ieşim dintr-un imobilism păgubos care s-a instalat în viaţa noastră creştină şi dintr-un tradiţionalism ieftin pe care-l confundăm cu Sfânta Tradiţie. Trebuie să se ştie că Tradiţia este credinţa vie a unor oameni morţi, pe când tradiţionalismul este credinţa moartă a unor oameni vii.

---

8 *Despre Viaţa în Hristos*, Bucureşti, 1989, p. 220.

9 Simion Mehedinţi, *Creştinismul românesc*, Bucureşti, 1995, p. 180.

Păstrăm anumite obiceiuri - și nu e rău - dar ele rămân niște scheme încremenite cărora le lipsește vlaga. Viața devine înțepenită în tipare fixe, în forme stereotipe. Participăm la slujba Învierii, colindăm la Crăciun, facem parastase pentru morți, dar oare e suficient?

În perioada actuală din punct de vedere economic ne globalizăm, iar din punct de vedere politic, intrăm în Comunitatea Europeană. Și să dea Dumnezeu ca lucrul acesta să se facă foarte repede și cât mai bine pentru prosperitatea tuturor oamenilor din țara noastră. Într-această situație, însă, specificitatea noastră religioasă și culturală o păstrează Biserica Ortodoxă. În Uniunea Europeană suntem așteptați cu valorile noastre autentice. Fără de ele nu avem nici un preț. În societatea de consum există mâncare și băutură din belșug. Din punct de vedere spiritual doar, se intră într-o criză. Ori noi, încă, avem valori spirituale serioase. Înainte însă de a le demonstra altora că avem valori extraordinare, lucru în parte cunoscut, trebuie să fim conștienți de ele noi și copiii noștri.

Împărtășindu-vă aceste gânduri nu uit că lumina învierii Domnului Hristos împrăștie orice urmă de întristare, iar Slujba Învierii grăiește cu glas profetic: *„Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea“* (Psalm 117, 24).

HRISTOS A ÎNVIAT! Vă zice al vostru rugător către Dumnezeu,

† A N D R E I

Arhiepiscop al Alba Iuliei

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP
AL DE DUMNEZEU PĂZITEI EPISCOPII
ORTODOXE ROMÂNE A ORADIEI

Iubitului cler, cinului monahal și binecredincioșilor creștini, har, milă și pace de la Iisus Hristos, Domnul nostru, iar de la smerenia noastră arhierești binecuvântări!

„Să vă iubiți unul pe altul precum și Eu v-am iubit pe voi".

(Ioan 13, 34)

Ne-a ajutat Bunul nostru Dumnezeu să sărbătorim prima Înviere a Mântuitorului Hristos din mileniul III. Slavă lui Dumnezeu pentru că ne-a învrednicit să ajungem la așa mare praznic.

Veacurile vor trece, dar Învierea rămâne peste veacuri, ca cea mai mare și folositoare minune pentru noi oamenii. Sărbătoarea Învierii ne face părtași la iubirea dumnezeiască din neam în neam. De aceea am socotit ca să dezbatem împreună această frumusețe a iubirii dumnezeiești.

Această realitate spirituală a iubirii, această energie sfântă, această minune a iubirii dumnezeiești este cea mai fericită plinire dacă avem marele dar de la Dumnezeu ca ea să ne stăpânească ființa.

Iubirea nu este doar un simplu sentiment, nici o simplă trăsătură a persoanei noastre, ci un frumos buchet al unor realități spirituale dumnezeiești de diferite și diferite nuanțe. Sfântul Apostol Pavel, în urma experimentării acestei realități, a prezentat ca nimeni altul aceste nuanțe ale iubirii creștine în I Cor. 13, zicând: „dragostea rabdă mult și se milostivește, dragostea nu pizmuiește, dragostea nu se trufește, nu se mândrește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale foloase, nu se mânie, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le acoperă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă, dragostea niciodată nu va pieri". Tot astfel de nuanțe întâlnim în textul care ne prezintă roadele Duhului Sfânt ca: „dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea poftelor" (Gal. 5, 22) cu întărirea convingerii că peste acestea nu este altă lege și cu asigurarea că dragostea niciodată nu va pieri.

Aceste frumuseți spirituale nu le putem cunoaște doar din citiri sau teorii, ci prin brăzdarea lor pe centrul inimii. Cei ce le-au cunoscut au putut spune cu toată convingerea întrebându-se: „Cine ne va despărți pe

noi de dragostea lui Hristos? Oare necazul sau strâmtoarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte sau primejdia, sau sabia?" şi se continuă: „nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici puterile, nici înălţimile, nici adâncul, nici altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Hristos" (Romani 8, 35-38).

Numai datorită acestei iubiri vom putea cunoaşte pe Dumnezeu precum întăresc această convingere şi textele sfinte care conglăsuiesc „că cine nu iubeşte, nu a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 8). Avea dreptate un teolog de-al nostru că „iubirea n-are definiţie precum nu are nici Dumnezeu definiţie, fiind El Însuşi iubire".

Încercările filozofilor de a cunoaşte lumea, rostul vieţii şi a omului în lume, vremelnicia şi veşnicia, rămân fără rezultat dacă toate aceste încercări nu au la baza lor iubirea cea mai presus de minte şi de cuvânt. Chiar faptul că ei mereu îşi schimbă aceste păreri de azi pe mâine, dovedesc nestatornicie în convingerile lor ca urmare a necunoaşterii autentice prin iubire, spre deosebire de marii cunoscători ai iubirii dumnezeieşti, Sfinţii Bisericii „care au aflat izvorul vieţii" şi s-au dovedit foarte statornici pe a binelui cărare.

Trăim o mare dramă sufletească atunci când ne abatem de la cunoaşterea adevărată a lui Dumnezeu prin iubire, când vrem să înţelegem viaţa veşnică străini de sfânta iubire, fapt pentru care Mântuitorul leagă cunoaşterea vieţii veşnice de cunoaşterea lui Dumnezeu zicând: „Aceasta este viaţa veşnică, să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat" (Ioan 17, 3). În lumina acestei cunoaşteri, toţi Sfinţii Bisericii au „văzut lumina cea adevărată". Pentru această cunoaştere a vieţii veşnice, au fost în stare să-şi dea viaţa cete nesfârşite de mucenici şi cuvioşi, părinţi însemnaţi în istoria bisericească şi în sinaxarul Bisericii noastre.

Fără această cunoaştere nu eşti în stare să te jertfeşti atunci când eşti pus între viaţă şi moarte. Un astfel de caz este redat în sinaxarul lunii februarie, ziua a 9-a, unde ni se prezintă o realitate spirituală foarte interesantă şi anume: un preot creştin Saprichie avea un bun prieten pe nume Nichifor. Din diferite motive, nu lipsite de ispita urii, au ajuns la neînţelegere. Aşa cum se petreceau atunci evenimentele, era vremea persecuţiilor, Saprichie a fost condamnat la moarte pentru credinţa sa în Mântuitorul Hristos. În drumul spre jertfirea mucenicească a fost întâmpinat de prietenul său Nichifor care-l ruga cu multă stăruinţă ca să-l ierte, dar inima împietrită a lui Saprichie nicidecum nu se îndupleca spre iertare. Ajuns la locul muceniciei, cu inima sa lipsită de puterea iubirii şi ca urmare şi a neiertării, n-a fost în stare să-l mărturisească pe Hristos şi s-a lepădat jertfind idolilor. În locul lui a mărturisit şi a adus jertfă mucenicească Nichifor cel cu suflet iertător. Iată un exemplu viu grăitor în prezenţa acestor doi, cât poate puterea iubirii şi câtă slăbiciune sufletească atunci când ea lipseşte, care slăbiciune duce până la lepădare de credinţă.

Dar trebuie să avem convingerea că urcuşul spre culmile luminoase ale iubirii nu e deloc uşor, el cere opintiri de înfrânare, răbdare, ru-

găciune şi jertfelnicie şi adânc de smerenie, însă frumuseţile şi foloasele binefăcătoare ale acestei iubiri merită orice jertfiri. Convins de toate acestea Sfântul Apostol Pavel afirmă cu tărie: „Toate le socotesc gunoi faţă de cunoaşterea lui Iisus Hristos" (Filipeni 3, 8), iar sfinţilor Bisericii nimic nu li s-a părut greu din tot ceea ce au întreprins în urcuşul spre sfânta iubire.

Noi cei de rând în comparaţie cu ei suntem mult mai străini faţă de puterea acestei iubiri şi nu rareori necunoscând-o în autenticitatea ei, renunţăm la transpiraţiile acestui urcuş şi rămânem doar la poalele muntelui desăvârşirii, în complicaţiile surogatelor diferitelor plăceri ale căror mângâieri sunt departe din punct de vedere calitativ şi intensiv faţă de frumuseţile şi folosul iubirii dumnezeieşti.

Nu rareori şi nu puţini sunt aceia care confundă iubirea dumnezeiască ce izvorăşte din izvorul nesecat al Sfintei Treimi ca o putere spirituală, cu plăcerea care e legată mai mult de biologie, de senzitiv.

Ca totuşi să nu cădem în diferite extreme, desigur că şi plăcerea a fost lăsată tot de Dumnezeu şi îşi are rostul, scopul şi folosul ei. Aşa cum şi altă dată am mai amintit, rostul ei devine folositor atunci când ea, plăcerea, devine penetrată de iubirea dumnezeiască.

Pe drept cuvânt unii dintre Sfinţii Părinţi denumesc iubirea stăpâna casei, iar plăcerea slujitoarea ei. După o dreaptă judecată s-ar cădea ca slujitoarea să asculte de stăpâna casei. Din păcate însă slujitoarea cu amăgirile ei înşelătoare, nu lipsite de duhul cel viclean, caută să răstoarne scara valorilor şi să se împotrivească stăpânei casei căutând să devină ea stăpână. În acest caz casa sufletelor noastre suferă enorm de mult într-o mare nelinişte sufletească, mai ales că această luptă între stăpână şi slujitoare durează aproape o viaţă întreagă. Numai printr-o dreaptă judecată şi o continuă luptă râvnitoare, cu darul lui Dumnezeu se va putea obţine un sănătos echilibru al persoanei, aşa cum se învaţă în cărţile de cult ale Bisericii, se va reuşi „ca cel mai rău să asculte de cel mai bun".

Trecem la o nouă idee, la o nouă realitate, iubirea faţă de semeni, care cere şi ea unele meditaţii mai adânci. Nu există două iubiri, una faţă de Dumnezeu şi alta faţă de semeni deoarece unul este soarele care luminează şi încălzeşte pământul. Este una şi aceeaşi iubire ce izvorăşte din acelaşi izvor al Sfintei Treimi. Nu vom putea iubi cu adevărat pe semenii noştri fără să fim părtaşi iubirii dumnezeieşti, pentru că noi ca oameni nu suntem izvor de iubire, ci aşa precum toţi ne luminăm şi ne încălzim de la lumina şi căldura aceluiaşi soare, toţi ne adăpăm de la acelaşi izvor nesecat, izvorul Sfintei Treimi.

O altă meditaţie ne duce la textul Mântuitorului care zice: „Cine iubeşte pe tată sau pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine" (Mt. 10, 37). S-ar părea la prima citire că dorinţa Mântuitorului nu ar fi lipsită de o oarecare nuanţă de gelozie. Dar o exegeză mai adâncă şi mai atentă ne duce la alt înţeles şi anume: dacă eu rămân doar la iubirea ce mi-o poate da semenul meu ca subiect, iubirea lui este săracă şi fără de statornicie în intensitatea ei calitativă. Dacă însă şi eu şi semenul meu ne vom adăpa de la izvorul nesecat al iubirii Sfintei Treimi atunci

iubirea noastră se va intensifica din punct de vedere calitativ, se va statornici.

În cazul de față intensificându-se în noi iubirea treimică, se va intensifica și iubirea calitativă față de părinții noștri și-i vom putea iubi cu adevărat. În măsura creșterii acestei iubiri dumnezeiești va crește și iubirea față de părinți. Cu alte cuvinte iubirea dumnezeiască va fi garantul iubirii părinților și fiilor noștri. Deci, nici pe departe textul nu cuprinde o nuanță de părută gelozie, ci din contră o dorință a Mântuitorului de a asigura cu adevărat iubirea părinților și fiilor noștri prin mijlocirea iubirii dumnezeiești.

În altă ordine de idei, nu e tot atât ca eu să fiu purtătorul urii sau purtătorul iubirii dumnezeiești. În cazul că sunt purtătorul urii, eu sunt cel ce sufăr mai mult, nu cel pe care îl urăsc. El s-ar putea să fie foarte liniștit și bucuros, dacă nu e purtătorul urii ucigătoare. Iar dacă devin purtătorul iubirii dumnezeiești, primul care se bucură de această iubire mai mult sunt eu și nu cel pe care-l iubesc eu. Exemplul Mântuitorului este viu grăitor. Ura noastră, a oamenilor nu I-a atenuat iubirea Lui dumnezeiască. Deci eu sunt cel ce-mi fac mie bine sau rău, nu semenul meu.

Vă îndemn iubiții noștri credincioși să luăm în serios lupta cu puterile ce ne înstrăinează de puterea iubirii dumnezeiești ca să nu ajungem „întru moarte cu păcate", ci încărcați cu iubirea dumnezeiască a frumoaselor puteri, să putem zice cu cei de pe Tabor: „ce bine e nouă să fim aici" adică în lumina și simțămintele Treimii, Căreia i se cuvine toată slava și închinăciunea.

De Sfintele Sărbători ale Învierii, Vă doresc fiecăruia personal precum și familiilor Dumneavoastră să aveți parte de bucuriile prilejuite de acest Mare Praznic.

Al vostru sincer rugător
către Bunul nostru Dumnezeu,

† I O A N,

Episcopul Oradiei, Bihorului
și Sălajului

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL MARAMUREȘULUI ȘI SĂTMARULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, har, bucurie și pace, de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos!

HRISTOS A ÎNVIAT!

Cu sfințenie și cu părintească dragoste, în această sfântă zi de sărbătoare, care este sărbătoarea sărbătorilor, gândul meu se îndreaptă către voi dreptmăritorilor și de Hristos iubitorilor creștini, și vă întâmpin cu dumnezeiescul și creștinescul salut: *Hristos a Înviat! Adevărat a Înviat.*

Astăzi sufletul nostru este plin de lumină, de bucurie și de pace, pentru că prin Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, s-a împlinit speranța întregului neam omenesc, care după căderea în păcat a primit osânda morții, dar prin Întruparea, Jertfa și Învierea Domnului, a dobândit din nou bucuria vieții. Prin neascultarea poruncii lui Dumnezeu, orizontul vieții omenești s-a întunecat, dar în sufletul omului, a rămas speranța și dorul de mântuire și fericire veșnică.

De-a lungul timpului omul a strigat mereu: *„Eu știu că Răscumpărătorul meu este viu și că El, în ziua cea de apoi, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă și afară din trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El îl voi vedea și ochii mei îl vor privi, nu ai altuia. Și de dorul acestuia măruntaiele mele tânjesc în mine“* (Iov. 19, 25-27).

Din dor după Dumnezeu, pe pământ au apărut diferite religii, dar prin toate religiile, de-a lungul mileniilor, omenirea a încercat să se ridice spre Dumnezeu, și să-L coboare pe Dumnezeu pe pământ. Acesta este supremul dor, aceasta era speranța tuturor, aceasta era dorința ce exista adânc întipărită în sufletul oamenilor; să-L coboare pe Cel Veșnic, pe Cel Atotputernic pe pământ. Și după ce Adam a fost scos din rai, urmașii lui știau și credeau toți că El există, că El este viu, veșnic, atotputernic, acolo, dincolo de marginile lumii create, și sufletul omului ardea de dorul ca Cel necreat să coboare în sânul lumii create, și de aceea oamenii stăpâniți de acest dor, au început să înalțe altare, să zidească temple mărețe, în care au așezat statui, ca să le amintească de Cel Viu, de Cel Etern. Aceste statui, din nefericire, au fost transformate în zei, în dumnezei; făcându-i pe oameni să uite de Dumnezeul Cel Viu și adevărat și să cadă în idolatrie, adică să se închine fápturii, uitând de Făcătorul fápturii. (Rom. 1, 25).

Idolatria, care este cel mai greu păcat, i-a înstrăinat și i-a îndepărtat pe oameni de adevăr, de dreptate, de lumină, de speranță, și dorința ce ardea în sufletele oamenilor de la început; de a invoca, de a se ruga, de a chema pe Dumnezeu, să vină să se coboare aici pe pământ, aici în mijlocul lor, aici lângă ei, și să petreacă cu ei.

Dincolo de toate rătăcirile, în inima sa, omul avea încrederea că Dumnezeu îl va asculta și va veni și se va întrupa, dar când și cum nimenea nu știa. De aceea din neștiință sau din neputință, mulți au interpretat greșit taina venirii lui Dumnezeu pe pământ, și de aceea, când Dumnezeu S-a întrupat, și S-a născut într-o iesle, oamenii nu L-au cunoscut. Deși, acum, Cuvântul lui Dumnezeu *„în lume era... dar lumea nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit“*. (In. 1, 11-12).

Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu prin care toate *„s-au făcut“* (In. 1, 3) a ascultat strigătul omenirii și S-a întrupat, însă omul acum era îndrăgostit de idolii lui, și pe Dumnezeu Cel adevărat nu L-a cunoscut, nu L-a primit, s-a lepădat de El, L-a batjocorit, L-a disprețuit. Deși slava Lui s-a arătat și la naștere și după naștere și prin minunile pe care le-a făcut și prin învățătura pe care le-a dat-o oamenilor, după naștere și prin minunile pe care le-a săvârșit și prin cuvintele și prin învățătura pe care a dat-o oamenilor, oamenii nu l-au ascultat. Cu toate că Fiul lui Dumnezeu, Cel ce S-a întrupat a fost Sfânt, Drept, fără răutate, plin de milă și de bunătate, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, omul pe Dumnezeul lui, pe care L-a așteptat de milenii, nu L-a primit, L-a vândut, L-a judecat, L-a condamnat la moarte și L-a răstignit între doi tâlhari, L-a aruncat într-un mormânt, ce dușmanii Săi ar fi dorit să fie cât mai adânc, iar pe mormânt, aceștia au pus grele peceți, pentru ca nimenea să nu mai poată ajunge la El. Dar Cel ce S-a întrupat, fiind Dumnezeu adevărat, *„cu moartea pe moarte a călcat“* și a treia zi a Înviat. El, care este deoființă cu Tatăl și în mormânt Dumnezeu a rămas. A gustat din paharul morții, dar moartea nu L-a putut ținea în robia ei. Cu sufletul S-a coborât în iad, dar porțile iadului s-au sfărâmat când El, Domnul cerului și al pământului, a intrat în adânc, în întunericul iadului, unde zăceau toți fiii lui Adam. Când El, Hristos, S-a coborât în întunericul iadului, iadul s-a umplut de o lumină lină, de o lumină blândă, și tânguirile celor ce zăceau acolo de mii de ani, au încetat. Însuși strămoșii noștri, Adam și Eva, dimpreună cu toți Drepții, Patriarhii și Proorocii, L-au întâmpinat și cu osanale L-au primit. În momentul acela, iadul s-a transformat în cer, satana înspăimântat și rușinat a fugit din fața Celui ce S-a făcut om, ca să-i mântuiască pe oameni de iad. Iar El, Creatorul și dătătorul de viață cu toată suflarea omenească ce se afla în infern, S-a ridicat și cu un măreț alai au plecat să se închine Tatălui și să se împărtășească cu tot neamul lui Adam, din Harul și Lumina Duhului Sfânt, de care nu se împărtășiseră fiii oamenilor până atunci. În ceasul acela, porțile cerului s-au deschis, și toate cetele îngerești L-au primit pe Stăpânul și Dumnezeul lor, care venea acum îmbrăcat și în haină omenească. Toate puterile cerești au început să-I cânte slavă Împăratului lor, Cel ce a bi-

ruit pe cel rău şi a umplut întreg universul de bucurie şi fericire dumnezeiască.

Dacă *„pentru un păcătos care se pocăieşte,* a spus Mântuitorul, *multă bucurie se face în cer"*, (Lc. 15, 7) cu cât mai mult acum, la Paştile Domnului, când toate cetele omeneşti, au trecut din moarte la viaţă şi din iad în cer, cât de mare şi negrăită a fost bucuria când Fiul se reîntorcea din lupta cea grea şi aducea la picioarele Sale pe toţi fiii rătăciţi ce au adormit de la început cu nădejdea învierii şi vieţii veşnice.

Tatăl, îmbrăţişându-L pe Fiul, I-a zis: *„Şezi de-a Dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi, aşternut picioarelor Tale"* (Mt. 22, 44), şezi de-a Dreapta pentru că lupta încă nu s-a terminat, pentru că răul nu a dispărut. Pentru că în lume sunt mulţi care se vor lăsa înşelaţi de cel rău. Acolo pe pământ fiii Mei, ucenicii Tăi, vor avea mult de suferit. Ei vor lupta şi îşi vor da viaţa pentru slava Ta, iar slava Ta, este şi slava Mea.

Prin Jertfa şi Învierea Ta, Fiul Meu, ai stricat puterea morţii, ai sfărâmat porţile iadului, ai deschis calea spre cer, spre Mine şi spre Tine, Fiul Meu şi Dumnezeul Meu. Zic acest cuvânt pentru că deofiinţă suntem. Tu în Mine şi Eu în Tine, după cum Tu ai spus: *„Eu sunt în Tatăl şi Tatăl este în Mine"* (In. 10, 38). Deci Tatăl este şi Dumnezeul Fiului, şi Fiul este şi Dumnezeul Tatălui. Deofiinţimea noastră ne face ca noi împreună cu Duhul Sfânt, una să fim. De aceea zic Fiul Meu: Slava Ta este şi Slava Mea, biruinţa Ta este şi biruinţa Mea, dar şi suferinţa Ta este şi suferinţa Mea. Noi am făcut totul pentru mântuirea lumii, căci aşa după cum Tu ai spus: *„Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică"* (In. 3, 16). Dar pe pământ mai sunt încă mulţi idoli mult mai întunecaţi decât idolii la care se închina lumea înainte de întruparea Ta: „nepăsarea, minciuna, necredinţa, răceala sufletească, ura, zgârcenia, duşmănia, egoismul, răutatea, desfrânarea, necurăţia, patima, pofta rea, lăcomia" (Col. 3, 5). Aceştia sunt idolii la care neamul omenesc se va închina în viitor.

Ucenicii pe care i-ai trimis în lume vor fi prigoniţi pentru numele Tău şi al Meu, şi mulţi dintre ei vor fi ucişi, dar nu învinşi.

Pe pământ, Fiul Meu, ai întemeiat o Biserică şi în fiecare Biserică se află un altar. Acest altar este o Golgotă, unde Tu te vei Jertfi, veac de veac până la sfârşitul lumii. Altarele Bisericii Tale vor fi izvoare de apă vie, din care se vor adăpa toţi cei ce luminaţi fiind de Duhul Sfânt, se vor pocăi, se vor împărtăşi cu Trupul şi cu Sângele Tău, şi se vor mântui.

Acolo, în faţa tuturor altarelor, vor sta ucenicii Tăi, slujitorii Mei, şi prin ei se va vesti cuvântul Meu, cuvântul Tău, Fiul Meu.

Aşa grăit-a Dumnezeu Tatăl, în ziua Învierii Domnului şi din Cuvântul lui Dumnezeu pe care astăzi l-am auzit, iubiţii mei fii duhovniceşti, am învăţat că Învierea Domnului pe toţi ne-a eliberat de frica morţii, de puterea iadului, şi s-a împlinit dorinţa tuturor fiilor lui Adam, care de mii de ani au aşteptat ca să vină Dumnezeu pe pământ. Prin În-

vierea Sa, iubiţi credincioşi, Iisus Hristos, cu moartea pe moarte a călcat, aşa cum Biserica noastră cântă de la Paşti până la Înălţarea Domnului. În aceste patruzeci de zile, Domnul ne-a arătat că este om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Ne-a arătat că are fire omenească şi fire dumnezeiască deopotrivă, aşa cum omenirea a aşteptat.

S-a înălţat apoi la cer, *„de unde iarăşi va să vină, să judece viii şi morţii"* aşa cum mărturisim toţi când rostim Crezul.

Când Domnul va veni, pe cer se va arăta *„Semnul Fiului Omului"*, care este Sfânta Cruce, aşa cum ne spune Scriptura (Mt. 24, 30). Acest «semn» când se va arăta *„vor plânge toate neamurile pământului şi vor vedea pe Fiul Omului* - pe Hristos - *venind pe norii cerului, cu putere şi cu slavă multă"* (Mt. 24, 30). Vor plânge şi se vor tângui toţi duşmanii crucii lui Hristos. Toţi cei ce au slujit şi s-au închinat la dumnezei străini. Vor plânge şi se vor tângui toţi cei ce nu L-au primit pe Hristos în casa lor, în inima lor, în viaţa lor. Toţi cei ce nu cred şi nu se bucură de Învierea Domnului, şi se lasă amăgiţi de tot felul de învăţături străine, potrivnice lui Dumnezeu şi lui Iisus Hristos, şi mai ales cei ce încearcă să dărâme Beserica lui Hristos.

Iubiţi fraţi şi fii duhovniceşti,

Şi acum în această Sfântă şi dumnezeiască zi, pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa, rog pe Mântuiotrul lumii, Iisus Hristos să vă ajute să petreceţi cu pace, cu bucurie, cu sănătate şi linişte sufletească, la mulţi ani.

Casa tuturor, doresc să fie binecuvântată de Dumnezeu şi luminată de Lumina Învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

HRISTOS A ÎNVIAT!

† JUSTINIAN CHIRA

Episcopul Maramureşului şi Sătmarului

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL COVASNEI ŞI HARGHITEI

„Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut“ (In. 20, 20)

Cuvântul „Înviere“ ne trimite la Hristos ca Dumnezeu şi Om, apoi către acest mare Praznic ce stă în centrul credinţei noastre creştine.

Învierea este nucleul ce unifică şi în acelaşi timp devine izvorul credinţei noastre cu care trecem *dincolo.*

Mărturiile referitoare la Învierea lui Hristos sunt diverse şi multe în canonul Sfintei Scripturi — începând cu anunţarea învierii până la întâlnirea cu Hristos Cel Înviat.

Este de remarcat faptul că Învierea lui Hristos a fost mereu în conexiune directă cu speranţa umană — în faţa morţii. Învierea era fondată pe credinţa în Dumnezeul Cel viu — a cărui Împărăţie nu este a morţii, ci a vieţii.

În Sfânta Scriptură distingem două aspecte ale învierii — învierea lui Hristos şi învierea morţilor — acestea sunt în permanenţă într-o interconexiune atât din punct de vedere al expresiei biblice cât şi la nivelul cel mai profund al experienţei duhovniceşti şi religioase. Atât tradiţia biblică iudaică, cât şi învierea lui Hristos stau la baza credinţei noastre — întărind speranţa omului în viaţă, aflat mereu în faţa morţii.

Un element istoric indiscutabil referitor la învierea lui Hristos îl avem în acea mişcare creştină din prima jumătate a secolului întâi al erei noastre creştine. Cei convertiţi din lumea iudaică şi din cea păgână au constituit primele comunităţi de credincioşi care l-au proclamat şi venerat pe Iisus ca: Hristosul, Mesia şi Domnul.

Primele scrieri nou testamentare despre învierea Domnului aparţin Sfântului Apostol Pavel, în epistolele sale.

În Epistola către Romani, Sfântul Apostol Pavel zice:

„Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul şi vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morţi, te vei mântui“ (Rom. 10, 9).

Implicarea Domnului nostru Iisus Hristos în istoria umană a fost până la limita extremă, adică până la moartea pe cruce.

„S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte pe cruce.

Pentru aceea, şi Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume;

Și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl" (Fil. 2, 8-11).

Primele comunități creștine care se adunau pentru frângerea pâinii, au început să elaboreze formele liturgice prin care comunicau experiența de credință în învierea lui Hristos. Aceste formule le găsim apoi și în scrierile Sfântului Apostol Pavel.

Iată ce le scrie Sfântul Apostol Pavel, tesalonicenilor:

„V-ați întors la Dumnezeu, de la idoli, ca să slujiți Dumnezeului celui viu și adevărat, și să așteptați pe Fiul Său din ceruri, pe Care L-a înviat din morți, pe Iisus, Cel ce ne izbăvește de mânia cea viitoare" (I Tes. 1, 9—10).

Creștinilor care și-au pierdut pe cei din familiile lor, Sfântul Apostol Pavel le spune:

„Fraților, despre cei ce au adormit, nu voim să fiți în neștiință, ca să nu vă întristați, ca ceilalți, care nu au nădejde. Pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa (credem) că Dumnezeu, pe cei adormiți întru Iisus, îi va aduce împreună cu El" (I Tes. 4, 13—14).

În epistola către Corinteni, Apostolul Pavel le spune lor și nouă: *„că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi"* (I Cor. 15, 3—4).

Analizând textul Sfintelor Evanghelii și Faptele Apostolilor, găsim elemente comune referitoare la învierea lui Hristos: mormântul, mironosițele la mormânt, îngerul, piatra răsturnată, mormântul gol. Toate acestea sunt elemente concrete ce aparțin modului de viață a comunității iudaice.

Mormântul deschis și gol, acesta este semnul victoriei lui Dumnezeu asupra morții și confirmă mesianitatea lui Iisus cel răstignit.

Evanghelistul Ioan zice: *„Iar în ziua întâi a săptămânii (duminica), Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-dimineață, fiind încă întuneric, și a văzut piatra ridicată de pe mormânt ... Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu"* (In. 20.1, 17).

Învierea lui Hristos, în Evanghelia după Ioan, este un proces dinamic care începe cu jertfa lui Iisus pe cruce, continuând apoi cu patima, moartea și culminând cu învierea Sa din morți.

Prin înviere El va realiza în mod plenar comuniunea între Dumnezeu-Tatăl și oameni.

Salutul pascal al Domnului nostru Iisus Hristos corespunde cu promisiunea Sa de pace:

„Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă" (In. 14, 27).

În vederea recunoașterii Sale, Iisus apare în fața ucenicilor Săi ca Domnul înviat, identic cu Cel care era mort pe cruce — purtând rănile trupului Său:

„Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și nu fi necredincios, ci credincios" (In. 20, 27).

Reluând salutul pascal de pace, Iisus pune o sarcină pe umerii apostolilor și ucenicilor Săi: *„Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi"* (In. 20, 21).

Le-a dat apoi darul Duhului printr-un gest simbolic asemenea celui din Geneză (2, 7): *„a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfânt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute“* (In. 20, 22-23).

Iată aici un moment important care va marca încă una din sarcinile ce vor cădea în seama apostolilor şi ucenicilor după înălţarea Sa la cer. Aceste cuvinte adresate apostolilor de Iisus, după învierea Sa, sunt astăzi tot mai mult puse în umbră, duse până acolo de a fi ignorate de mulţi dintre creştini. *Oare numai o parte din Scriptură trebuie împlinită? Oare de ce încercăm astăzi să umbrim prin necredinţă învierea? Se înşeală aceia care cred că învierea lui Hristos poate fi umbrită de necredinţa sau îndoiala noastră, căci* Învierea este lumină, *iar întunericul şi lumina nu pot trăi niciodată împreună.*

Experienţa lui Toma ne dă nouă celor de astăzi, posibilitatea de a intra în categoria fericiţilor *„Pentru că M-ai văzut, ai crezut. Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut!“* (Ioan 20, 29).

Iată, asistăm aici la o prelungire a predicii de pe Muntele Fericirilor, vedem că dimensiunea fericirii în Hristos este fără margini în timp şi spaţiu căci, oricând îl întâlneşti pe Hristos, intri în categoria celor fericiţi.

Fericit va fi omul care luând ca merinde pentru viaţa sa legea iubirii dată de Hristos, acela îl va găsi pe Hristos în Sfântul Potir, în sine, în fratele şi aproapele Său.

Învierea este lumină şi fericire. Veniţi de luaţi lumină şi veţi fi fericiţi - căci fericirea nu poate fi găsită decât cu lumina izvorâtă din Învierea lui Hristos.

Învierea a adus lumină şi fericire în lume de aproape două mii de ani.

Dacă trupului nostru îi este sete, dorind a se răcori cu dulcea apă a izvoarelor, sufletul nostru doreşte şi el să se răcorească în lumina învierii lui Hristos. *Numai aşa se explică prezenţa atât de mare a credincioşilor la acest mare Praznic, care îşi răcoresc sufletul în lumina învierii şi apoi credinciosul se îndreaptă spre casa lui fericit.*

Cărările fericirii şi ale mântuirii sunt luminate de acest mare Praznic al Învierii lui Hristos.

De ai dobândit, frate creştine, la acest praznic, fericirea în Hristos, dă o parte din ea şi aproapelui tău care n-a găsit încă calea fericirii - căci Împărăţia lui Dumnezeu este a celor fericiţi în Hristos.

Am intrat, începând cu acest an calendaristic, în mileniul trei. Să căutăm să facem din el mileniul fericirii - adică a regăsirii lui Hristos.

Cu aceste gânduri de fericite doriri vin şi la acest Praznic al praznicelor la frăţiile voastre.

Rog pe Bunul Dumnezeu să vă învrednicească a petrece Sfintele Paşti în pace, în duhovnicească mulţumire şi deplină bucurie.

HRISTOS A ÎNVIAT!

† I O A N

Episcopul Covasnei şi Harghitei

NICOLAE MLADIN, PROFESOR DE TEOLOGIE, APOI MITROPOLIT AL ARDEALULUI

— La 15 ani de la moarte —

Se împlinesc 15 ani de când a trecut la cele veşnice, după o lungă şi dureroasă suferinţă, acela care a onorat ca nimeni altul catedra de Morală creştină de la Academia teologică „Andreiană" (apoi la Institutul teologic universitar) din Sibiu timp de 24 de ani, după care a ocupat efectiv scaunul de mitropolit al Ardealului timp de 13 ani. Nu s-a scris nici un studiu despre profesorul şi mitropolitul Nicolae Mladin, deşi ar fi meritat cu prisosinţă. Tot ce s-a scris despre el până acum se limitează la datele biografice prezentate cu prilejul alegerii sale ca mitropolit, apoi la trecerea sa la cele veşnice, precum şi o scurtă bio-bibliografie în *Istoria şcolii teologice de la Sibiu*, reluată apoi şi în *Dicţionarul teologilor români*. De fapt, este şi greu de scris despre Nicolae Mladin acum, după numai 15 ani de când nu mai este printre noi. Va mai trebui să treacă un timp, pentru ca un istoric obiectiv să cerceteze documentele de arhivă, să-i studieze opera scrisă, să-i pună în lumină activitatea didactică, publicistică, predicatorială şi ecumenică. Până atunci, ne limităm la aceste rânduri pe care i le închin ca modest omagiu de fost student al său, de „ucenic" în ale scrisului, ca unul care am fost numit la catedră de dânsul (în pofida împotrivirii unora) şi am primit harul preoţiei prin punerea mâinilor lui.

Nicolae Mladin era un fiu al Munţilor Apuseni, născut la 18 decembrie 1914 în Abrud, într-o familie de oameni ai locului, Gheorghe şi Letiţia, cu cinci copii (din care doi au murit de mici). Poate de la ei a moştenit dragostea de muncă şi de neam, religiozitatea, dârzenia şi conştiinciozitatea, trăsături specifice locuitorilor din Munţii Apuseni. În 1918, părinţii s-au mutat la Petroşani, unde tatăl său s-a angajat ca muncitor la minele de acolo. Profesorul şi apoi mitropolitul Nicolae era mândru de originea sa moţească, dar nu se sfia niciodată să spună că tatăl său lucrase ca miner.

În Petroşani a făcut şcoala primară (1921-1925), continuându-şi studiile la Liceul teoretic de acolo, pe atunci cu şapte clase (1925-1932), fiind în permanenţă premiantul clasei. Se obişnuia pe atunci ca examenul de bacalaureat să se dea numai în anumite centre; aşa se face că în iunie 1932 l-a susţinut la Liceul „Decebal" din Deva. Tatăl i-a murit pe când era în clasa a VI-a la Liceul din Petroşani, încât creşterea sa şi a două surori a rămas în grija mamei sale, Letiţia, o femeie modestă, foarte credin-

cioasă, măruntă la trup, pe care au cunoscut-o generaţii întregi de studenţi, pentru că, după ce a fost numit profesor, a adus-o la Sibiu, locuind împreună până la trecerea ei la cele veşnice, în mai 1972.

Studiile universitare le-a început la Academia teologică din Oradea, unde a făcut numai 1 an; l-a avut profesor şi pe viitorul său coleg de la Sibiu, Ştefan Lupşa. Anul II l-a făcut la Facultatea de Teologie din Chişinău, unde a fost studentul profesorilor Vasile Radu, Gala Galaction, Toma Bulat, Constantin Tomescu, Cicerone Iordăchescu şi alţii. Anii III şi IV i-a urmat la Facultatea de Teologie din Bucureşti, unde i-a avut ca profesori pe Ioan Irineu Mihălcescu, Nichifor Crainic, Şerban Ionescu, Petre Vintilescu, Vasile Ispir şi alţii. N-am aflat motivele pentru care a trecut prin trei Facultăţi de Teologie; poate din dorinţa de a cunoaşte cât mai mulţi din teologii de seamă care activau în perioada interbelică ori fiindcă putea obţine mai uşor o bursă, absolut necesară pentru un student lipsit de mijloace materiale cum era el. Examenul de licenţă l-a susţinut în 1938, la Bucureşti, cu teza „Influenţa lui Dionisie Areopagitul asupra lui Juan de la Cruz", obţinând calificativul „magna cum laude" (10).

N-am aflat când şi-a îndreptat paşii spre mânăstirea de la Sâmbăta de Sus, acolo unde mitropolitul Nicolae Bălan intenţiona să creeze un centru spiritual şi cultural de prestigiu. Cert este că la 31 decembrie 1939 mitropolitul Nicolae l-a hirotonit diacon necăsătorit pentru trebuinţele acelei mânăstiri.

Deşi în plin război mondial, între anii 1941-1943 acelaşi mitropolit i-a oferit o bursă de studii la Facultăţile de Teologie romano-catolică şi protestantă din Viena; un timp a urmat şi anumite cursuri la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Marburg.

Reîntors de la studii, la 1 octombrie 1943 a fost numit profesor suplinitor la catedra de Teologie Morală de la Academia teologică „Andreiană", fiind definitivat la 1 mai 1947. Între timp, în toamna anului 1946, şi-a susţinut examenul de doctorat la Facultatea de Teologie din Bucureşti, cu teza „Hristos - viaţa noastră. Asceza şi mistica paulină", la profesorul Şerban Ionescu, obţinând calificativul „magna cum laude". A slujit la această catedră timp de 24 de ani, până în iunie 1967, la alegerea sa ca arhiepiscop şi mitropolit. Între anii 1945-1948 a mai predat şi cursuri de Ascetică şi Mistică. Între anii 1945-1948 a fost ales „preşedinte de onoare" al Societăţii de lectură „Andrei Şaguna" a studenţilor teologi; a fost ultimul preşedinte, căci din toamna anului 1948 Societatea nu şi-a mai putut relua activitatea. În anii refugiului Universităţii clujene la Sibiu, a rostit mai multe conferinţe şi meditaţii în faţa studenţilor, ca invitat al Asociaţiei „Frăţia ortodoxă română pentru studenţi" (FORS). Faţă de studenţii teologi era foarte apropiat, se purta cu ei ca un adevărat părinte sau ca un frate mai mare. Ştia să şi-i apropie prin felul său de a fi, prin sfaturile pe care le da, prin sprijinul material acordat celor pe care îi ştia în necazuri; de multe ori unii îi cereau chiar bani împrumut pentru biletul de tren, la plecarea în vacanţă şi îi servea bucuros pe toţi. La examene era destul de îngăduitor, dar tezele de licenţă le corecta cu atenţie şi nu le accepta până nu le considera corespunzătoare.

De multe ori examina prin curtea Facultății, plimbându-se pe rând cu cei care urmau să dea examene. În raporturile cu studenții era mereu deschis și predispus spre glume și mici ironii. Nu se enerva niciodată, chiar dacă ar fi fost cazul; nu certa pe nimeni, ci se mulțumea cu câte o ironie mușcătoare - și era recunoscut pentru acestea - și era deajuns. Pe cei mai buni îi îndruma fie spre studii superioare, la doctorat, fie spre scrisul teologic. Iar când se întâmpla să-i dai un articol pentru „Telegraful Român" îl „cenzura" în sensul bun al cuvântului și pretindea să-l refaci până devenea „publicabil". Așa se făcea „ucenicie gazetărească" pe atunci!

Din aceeași perioadă de început s-a impus și ca un neîntrecut predicator, fie în catedrala mitropolitană, fie în cadrul „Oastei Domnului", fie în alte locuri. N-avea nevoie de multă pregătire. L-am auzit vorbind în câteva duminici când a aflat abia înainte de începerea Liturghiei care era pericopa evanghelică a zilei și totuși, a rostit predici remarcabile. Erau mai cu seamă predici cu caracter dogmatic și moral - pornind de la pericopa evanghelică a zilei -, prezentate în cea mai aleasă formă literară. Până la el amvonul catedralei sibiene se bucurase de prezența unor oratori de excepție, ca protopopul militar Ioan Dăncilă, preoții profesori Gheorghe Maior și Aurel Nanu, tinerii profesori Nicolae Popoviciu (din 1936 episcop), Spiridon Cândea, Grigorie Marcu și alții. Nicolae Mladin s-a ridicat, însă, deasupra tuturor. Parcă reușea mai mult decât alții să țină încordată atenția ascultătorilor, cuvântul îi era mai înflăcărat, mai înălțător, îmbrăcat într-o formă stilistică deosebit de atrăgătoare! Trebuia să-l auzi ca să te convingi de frumusețea predicilor tânărului profesor. O bună parte dintre predicile și meditațiile sale au și apărut în revista „Duh și adevăr" de la Timișoara ori în mici volume aparte. După 1948 se pare că predicile sale nu mai aveau efectul celor de până atunci, poate și pentru că trebuia să-și controleze gândurile și ideile. În primii ani de activitate ca mitropolit, a redevenit, pentru un timp, predicatorul de mare forță de altădată. Cârja arhierească îi dădea o altă autoritate decât până atunci! Curând, a început să „actualizeze" prea mult predicile, să prezinte cu prea mult patos „realizările" regimului. Credincioșii au simțit și nu i-au mai recepționat predicile cu același interes.

În primii ani de activitate la Sibiu, mai precis până la instalarea deplină a noului regim comunist, era recunoscut și ca un distins conferențiar, fie în cadrul „Astrei", fie la Universitatea clujeană refugiată la Sibiu, fie la Academia teologică.

Încă din anii studenției și-a început colaborarea cu diferite periodice bisericești, continuând cu și mai mult spor după numirea ca profesor. Numele său era întâlnit mereu în ziarele „Tinerimea creștină" de la București, „Telegraful Român", „Lumina Satelor" și „Oastea Domnului" de la Sibiu, revista omiletică „Duh și adevăr" de la Timișoara și altele.

În același timp, a publicat o serie de studii de Teologie Morală, fie în „Revista Teologică", fie în „Anuarul Academiei teologice „Andreiane". Prima carte publicată de tânărul diacon Nicolae Mladin se intitula *„Mie a viețui este Hristos"* (Filipeni, 1, 21). *Chemare către preoțime* (Sibiu, 1941, 42 p.), în șase capitole, în genul unor meditații, în care punea în

lumină menirea preoţimii în acele vremuri grele, rolul ei în regenerarea morală a neamului. „A înălţa neamul - scria el - până la acea trăire în Hristos încât să fie în stare a se jertfi pentru credinţa în El, e sublim, e treapta supremă de slujire a neamului, a destinului lui istoric, a împlinirii lui de peste veac. De aceea, preoţia trebuie să aibă un singur crez, o singură iubire, un singur fanatism: *pe Hristos*. Ea este slujitoarea neamului său numai întrucât înţelege taina slujirii în Hristos, numai întrucât *trăieşte* în Hristos şi Hristos e viu în inima ei" (p. 22).

În acelaşi an i-a apărut o lucrare de Morală socială: *Comunitarism şi comunism* (54 p.), în colecţia "Problemele vremii" (nr. 5), iniţiată de Nicolae Colan în timp ce era la Sibiu, cu uşoare atacuri la adresa doctrinei comuniste: „Pentru comunism nu există viaţă spirituală. El nu se simte străin şi călător pe acest pământ, nici n-are nevoie de luminile unei alte lumi, a lumii de dincolo de veac. De aceea nu poate înţelege doctrina creştină în aspectele ei sociale... De vreme ce nu există spirit, nu există nici libertate. Societatea e o turmă de animale, cărora trebuie să li se dea un anumit dresaj, ca ea să se simtă bine în „viaţa de cazarmă" a paradisului terestru. În acest scop, se pot exercita toate violenţele şi toate masacrele. Desigur că, prin acest sistem, omul se mecanizează, poate deveni un automat acceptabil, dar nu se transformă; în fond, rămâne acelaşi om carnal, plin de cupiditate, de invidie, de ură şi de răzbunare, lipsit de orice frâne morale şi spirituale: un om deschis tuturor vânturilor; un om al păcatului, fără conştiinţa păcătoşeniei sale... Ce poate rezulta de aici? Robie şi sărăcie, mizerie fizică şi spirituală, haotizarea instinctelor şi bestializarea omenirii" (p. 45-46).

În 1942 publica o mică broşură în „Biblioteca populară Veniţi la Hristos" (nr. 15), sub titlul *„Biserica lui Dumnezeu în lumina Sfintei Scripturi"* (106 p.), cu un număr de 18 „meditaţii" - eseuri pe teme biblice.

Tot în 1942 i-a apărut lucrarea *Doctrina despre viaţă a profesorului Nicolae Paulescu* (IV + 60 p.), extras din „Revista Teologică" (an 1-2, 1942, p. 56—85 şi nr. 3-4, 1942, p. 176-205), în care sublinia o serie de idei morale - sociale din opera cunoscutului medic creştin (1869-1931).

Au urmat patru broşuri în colecţia iniţiată de el însuşi „Chemări către tineret". Erau conferinţe duhovniceşti rostite în faţa studenţilor Universităţii clujene refugiate la Sibiu, mai ales în preajma sărbătorilor Crăciunului şi Învierii (în cadrul Asociaţiei „Frăţia Ortodoxă Română pentru studenţi" - FORS): *„Tinereţe şi înviere* (1944, IV + 24 p,. extras din Revista Teologică = RT, nr. 3-4, 1944, p. 182-203), *Martirii Ortodoxiei* (1945, 19 p., extras din RT, nr. 3-4, 1945, p. 111-127), stăruind asupra unor martiri români, *Tineretul şi rugăciunea* (1945, 17 p., extras din RT, nr. 5, 1945, p. 187-201) şi *Tineretul şi creştinismul* (1947, 19 p., extras din RT nr. 7-10, 1947, p. 281-297). Erau chemări vibrante adresate tineretului, care sunt actuale şi azi; merită chiar o reeditare a toate patru într-o carte. Iată câteva fraze scrise în 1944, „de mare actualitate" şi azi: „Se vorbeşte azi de un veac nou, de o înnoire a istoriei, de o vreme a tinereţii. Iluzii deşarte, vorbe spulberate în vânt! Atâta vreme cât omenirea se

va îndepărta de Hristos, nu există nici o posibilitate de înnoire a istoriei; dimpotrivă, patimile vor deveni din ce în ce mai fierbinți, vor clocoti cu înflăcărări de iad și societatea va coborî din ce în ce mai mult pe scara îmbătrânirii, a disoluției și a morții. Există o singură primăvară a istoriei: aceea în care cerul s-a pogorât pe pământ și pământul a fost ridicat la cer. Ea își are începutul în învierea lui Hristos și capătul în viața cea veșnică" (*Tinerețe și înviere*, p. 24).

Alte două conferințe a rostit în aula Academiei teologice în primăvara anului 1947: *Familia creștină* și *Creștinismul și forțele sociale*, publicate apoi în volumul „Biserica și problemele vremii" (Sibiu, 1947, p. 109—128 și 227—246).

Tot în 1947 i-a apărut o broșură, cu 52 de pagini, intitulată *Lumină din Lumină* (colecția „Veniți la Hristos", nr. 21). Erau șase „lecții" pe care le-a ținut la „Oastea Domnului", în cadrul „săptămânii duhovnicești" din Postul Paștilor din anul 1946 și care acum vedeau lumina tiparului la îndemnul mitropolitului Nicolae Bălan.

În sfârșit, în același an a publicat volumul de predici *Prin sbuciumul vremii* (1947, 148 p., în colecția „Biblioteca Bunului Păstor"). Cuprindea 28 de predici (22 la Duminici, 6 la diferite sărbători) rostite în catedrala din Sibiu între anii 1940—1947; în prefață își exprima câteva idei cu privire la „predica și predicatorul din vremea noastră", care sunt mereu actuale. Predicile sunt de o mare profunzime, vădind cunoștințe temeinice de teologie, filosofie, literatură. Nu poți găsi asemănări cu alte predici ale timpului. Ele se adresează omului contemporan, căruia i se prezintă adevărurile veșnice ale Evangheliei într-un stil elevat, de o rară frumusețe stilistică, ușor de recunoscut, totul fiind „ancorat" în realitățile cotidiene.

În aceeași perioadă a publicat și câteva studii de teologie propriuzisă, de regulă în „Revista Teologică" sau în „Anuarele" Academiei teologice. Se remarcă între ele studiile: *Martiriu și mistică* (în Anuarul XXIII/V, 1946/1947, p. 3—21) și *Hristos viața noastră — după Sfântul Apostol Pavel* (în Anuarul XXIV/VI, 1947/1948, p. 96—158). O serie de articole a publicat în celelalte periodice sibiene sau din alte localități, pe care le-am menționat.

Anul 1948 a adus schimbări radicale în viața Academiei teologice „Andreiane" și, în același timp, în viața tânărului profesor Nicolae Mladin. În prealabil, trebuie să notăm că la praznicul Maicii Domnului din anul 1947 a fost tuns în monahism la Mănăstirea „Brâncoveanu" — Sâmbăta de Sus, păstrându-și numele primit la botez, al Sfântului Ierarh Nicolae. Doi ani mai târziu, cu prilejul aceluiași praznic de la mânăstirea brâncovenească, a fost hirotonit preot — ieromonah. N-a primit nici un rang onorific specific clerului monahal, deși era pe deplin îndreptățit după o activitate didactică și publicistică atât de rodnică. Abia la 21 octombrie 1958, mitropolitul Nicolae Colan l-a hirotesit protosinghel, iar la treapta de arhimandrit a fost ridicat de Sfântul Sinod abia la 8 mai 1963 și hirotesit la Sibiu de arhiereul Teodor Scorobeț la 9 iunie 1963, deci pe când

se apropia de vârsta de 50 de ani şi după o activitate de 20 de ani la catedră! Şi când te gândeşti că astăzi unora li se acordă rangul de arhimandrit — şi chiar arhieria — la 30 de ani! Părintele Nicolae Mladin n-a cerut niciodată ranguri onorifice, n-a cerut nimănui să-l propună celor mai mari, ci a rămas mai departe acelaşi „preot" modest de totdeauna, cum l-au cunoscut atâtea generaţii de studenţi. Se vorbea mereu, încă din anii tinereţii lui, de o eventuală promovare în ierarhia superioară, pentru care era pe deplin îndreptăţit. S-au vacantat o serie de scaune vlădiceşti pe care au urcat alţii: Oradea (1951), Sibiu (1956 şi 1957), Cluj (1957), Arad (1960). Îi va veni rândul abia în 1967.

În decembrie 1948, profesorului Nicolae Mladin i se încredinţează redactarea ziarului „Telegraful Român", misiune pe care o va îndeplini până la începutul lunii iunie 1967, la alegerea sa ca mitropolit. A fost o perioadă de 18 ani şi jumătate, până atunci cea mai îndelungată din istoria ziarului şagunian, depăşind cu câteva luni pe Nicolae Cristea (1865-1883). Dar spre deosebire de Cristea, considerat a fi unul din cei mai străluciţi gazetari ai veacului al XIX-lea, alături de George Bariţiu, Aurel Mureşianu şi Ioan Slavici, lui Nicolae Mladin Dumnezeu i-a rânduit să conducă ziarul în perioada cea mai neagră a existenţei poporului român, îndată după instaurarea deplină a regimului comunist la noi. „Telegraful Român" a fost singurul ziar bisericesc din ţară a cărui apariţie n-a fost sistată în 1948, aşa cum s-a întâmplat cu toate celelalte, devenit pentru început „organ oficial" al întregii Mitropolii a Ardealului. Ca atare, noul redactor era nevoit să publice materiale informative care priveau şi eparhiile sufragane, Cluj şi Oradea. Până atunci, în paginile sale apăreau substanţiale şi originale articole de fond, care ţineau cont de realităţile politico-sociale şi bisericeşti ale zilei, semnate de Părintele Dumitru Stăniloae (până în 1945), apoi articole cu caracter pastoral, biblic, istoric sau de altă natură semnate mai cu seamă de profesorii Academiei teologice „Andreiene". Dar după 1948 în paginile ziarului era obligatorie publicarea de articole privitoare la marile realizări ale Uniunii Sovietice, lupta pentru pace, colectivizarea agriculturii, iar pe plan bisericesc înfrăţirea dintre ortodocşi şi cei reveniţi la Biserica noastră, informaţii despre activitatea unor parohii şi protopopiate, ştiri din viaţa Bisericii ortodoxe ruse şi abia după 1961 ştiri privind anumite vizite ale unor delegaţii bisericeşti străine la noi, la care se adăuga, fireşte, „partea oficială", cu ordine ale centrelor eparhiale, concursuri pentru ocuparea parohiilor vacante etc. Când era cazul, apăreau ample reportaje despre alegeri şi înscăunări de ierarhi, mai ales în Ardeal. Totul era controlat cu grijă la Departamentul Cultelor şi la Direcţia Presei, încât nu se putea publica nimic fără cunoscutul pe atunci „bun de tipar". În astfel de condiţii a trebuit să lucreze timp de 18 ani „redactorul" Nicolae Mladin. Fiind deosebit de exigent în probleme editoriale, dar şi de teama de a nu avea neplăceri la „cenzură", controla în prealabil el însuşi toate materialele primite de la colaboratori şi de multe ori era nevoit să corecteze o serie de materiale şi chiar să le transcrie. A fost regretabil că, în forma aceasta, un om de mare cultură şi un con-

deier neîntrecut ca Părintele Nicolae Mladin nu şi-a putut înscrie numele în istoria ziaristicii bisericeşti de la noi.

Concomitent cu munca redacţională, Profesorul Nicolae Mladin a continuat să publice, în revistele bisericeşti de atunci, o serie de studii în specialitatea sa, mai ales de Morală socială, orientate în special spre problemele care se puneau atunci. Cităm câteva dintre ele: *Problema muncii în creştinism* („Studii Teologice" = ST, nr. 3—4, 1949, p. 176—204), *Combaterea falselor revelaţii* (ST, nr. 3—6, 1950, p. 178—189), *Iisus Hristos în viaţa morală a credincioşilor* (ST, nr. 9—10, 1953, p. 605—625), *Despre unele caracteristici ale moralei catolice* (ST, nr. 5—6, 1954, p. 269—294), *Sfinţii în viaţa morală ortodoxă* (ST, nr. 1—2, 1956, p. 3—25), *F.M. Dostoievski despre confesiunile creştine* („Ortodoxia", nr. 2, 1956, p. 299—309), *Despre caracterele fundamentale ale moralei ortodoxe* („Mitropolia Ardealului" = MA, nr. 11—12, 1957, p. 834—848), *Sfântul Ioan Gură de Aur despre desăvârşirea creştină* („Ortodoxia", nr. 4, 1957, p. 568—585), *Morala creştină şi morala iezuită* („Ortodoxia", nr. 1, 1958, p. 85-115), *Asceza creştină — consideraţii principiale* (MA, nr. 9-10, 1959, p. 707—725), *Despre cibernetică* (MA, nr. 9—10, 1960, p. 699—718), *Problemele omului* („Mitropolia Moldovei şi Sucevei" = MMS, nr. 1—2, 1961, p. 23—47), *Adevărata cale spre refacerea unităţii Bisericii lui Hristos* („Ortodoxia", nr. 3, 1962, p. 334—352), *Pe calea unităţii Bisericii lui Hristos* („Ortodoxia", nr. 3—4, 1963, p. 456—472), *Morala creştină şi patriotismul* („Mitropolia Banatului" = MB, nr. 7—8, 1964, p. 346—356), *Valoarea morală a Sfintelor Taine* (MMS, nr. 1—3, 1965, p. 31—41), *Personalitatea morală creştină* (MA, nr. 1—3, 1966, p. 68—80), *Sfânta taină a Botezului şi viaţa morală creştină* (MB, nr. 4—6, 1966, p. 214—230), *Biserica şi lumea în rapidă transformare* (MB, nr. 7—9, 1967, p. 422—441). Toate aceste studii au fost strânse într-un volum, publicat în 1969, sub titlul *Studii de teologie morală* (408 p.), împărţite în două secţiuni mari: Probleme de morală socială şi Probleme de morală generală şi specială.

În afară de aceste studii de Teologie morală, Părintele Nicolae Mladin a elaborat şi câteva studii consacrate unor personalităţi ale Bisericii unite sau privitoare la unitatea noastră bisericească în trecut. De pildă, în „Mitropolia Ardealului" a publicat câteva studii despre Samuil Micu (nr. 1—2, 1957, p. 5—8, p. 53—66; nr. 5—8, 1957, p. 454--465 şi nr. 11-12, 1958, p. 829—845) şi despre Simion Bărnuţiu (nr. 3—4, 1959, p. 228—240). În 1957 i-a apărut la Sibiu lucrarea *Samuil Micu Clain teologul* (142 p.), deşi i s-a cerut să mai „coopteze" doi autori. În 1956 publicase lucrarea *Când fraţii sunt împreună* (XIV+316 p.). Ca mitropolit, a revăzut-o şi a republicat-o sub titlul *Biserica Ortodoxă Română una şi aceeaşi în toate timpurile* (1968, 309 p.). Era o lucrare în care prezenta modul în care clerul şi credincioşii români — inclusiv intelectualii — au înţeles să trăiască în unitate şi după actul din 1698—1701 şi încercările făcute în vederea refacerii unităţii bisericeşti.

Aşa cum spuneam, după anul 1948, Părintele Nicolae Mladin şi-a continuat activitatea didactică la Institutul teologic universitar. Pe lângă

munca la catedră și la redacția ziarului „Telegraful Român", a continuat să predice în catedrala mitropolitană din Sibiu și în alte biserici. Un număr de 15 predici au apărut în „Mitropolia Ardealului", câteva în revistele mitropolitane de la Iași și Timișoara.

A fost delegat la zeci de „conferințe de orientare" ale clerului, la diferite protopopiate din Arhiepiscopia Sibiului. Acestea îi produceau o adevărată satisfacție, căci se întâlnea cu mulți dintre foștii lui studenți, acum preoți. A fost prezent la toate „conferințele teologice interconfesionale" care se țineau pe atunci la Institutele teologice din București, Sibiu și Cluj (protestant): uneori prezenta și referate, dar lua cuvântul la absolut toate și cuvântul lui era apreciat de toți.

Tot acum a îndeplinit și două „misiuni externe". Astfel, în iunie 1963 a făcut parte din delegația Bisericii noastre - condusă de patriarhul Justinian Marina -, care a participat la serbările prilejuite de împlinirea unui mileniu de viață monahală la Muntele Athos. În vara anului 1966 a fost delegat de Sfântul Sinod să facă o vizită la parohiile aparținătoare de Episcopia misionară română din Statele Unite și Canada. Cu acest prilej, a participat la hirotonia și înscăunarea episcopului Victorin Ursachi, a slujit și a predicat în diferite biserici, s-a întâlnit cu reprezentanți ai clerului și ai credincioșilor de acolo.

Mitropolit al Ardealului. La 15 aprilie 1967 a trecut la cele veșnice, după o lungă și grea suferință, mitropolitul Nicolae Colan. De data aceasta, a fost luat în discuție și numele arhimandritului Nicolae Mladin. Faptul că a fost rânduit să vorbească la înmormântarea venerabilului mitropolit din partea Institutului Teologic — și a vorbit remarcabil — și nu rectorul de atunci, cum era de așteptat, a fost pentru mulți „un semn" că atitudinea autorităților față de profesorul Nicolae Mladin se schimbase.

Și într-adevăr, la 4 iunie 1967, Colegiul Electoral Bisericesc, întrunit la Palatul patriarhal din București, a acordat toate voturile arhimandritului Nicolae Mladin. În ziua de miercuri, 7 iunie, i s-a înmânat Decretul Consiliului de Stat de atunci, prin care era recunoscută alegerea. La 8 iunie 1967, la praznicul Înălțării Domnului, a fost hirotonit întru arhiereu, în catedrala patriarhală, de către patriarhul Justinian Marina, înconjurat de mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului și episcopul-vicar patriarhal Antim Nica Târgovișteanul. Iar în ziua de duminică, 11 iunie 1967, a avut loc, în catedrala mitropolitană din Sibiu, învestitura și înscăunarea noului mitropolit, făcută de patriarhul Justinian, fiind prezenți membrii Sfântului Sinod, conducătorii cultelor protestante și reprezentanții organelor de stat de atunci, profesorii de teologie, protopopii eparhiei etc.

Alegerea profesorului Nicolae Mladin în scaunul lui Andrei Șaguna și al lui Nicolae Bălan a produs o adevărată „explozie" de bucurie și satisfacție în rândul preoțimii din Ardeal și nu numai. Era considerat ca unul dintre cei mai străluciți teologi ai vremii, era profesorul apreciat și iubit de 24 de generații de studenți, era slujitorul și predicatorul binecunoscut credincioșilor catedralei, dar și din alte parohii, era redactorul

ziarului „Telegraful Român", cunoscut de miile de cititori în mâna cărora ajungea ziarul sibian. Se așteptau multe de la el, mai ales datorită faptului că mitopolitul Nicolae Colan, cărturar de mare prestigiu, fost membru al Academiei Române, în ultimii săi ani de păstorire fusese bolnav. Din nefericire, speranțele puse în noul mitropolit s-au împlinit numai în parte, căci parcă s-au întruchipat în persoana sa cuvintele cronicarului moldovean: „nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi".

Pentru început a reușit să-și aducă unii preoți devotați la centrul eparhial, să înceapă procesul de „întinerire" a cadrelor didactice la Institutul teologic, să completeze parohiile vacante. Se consulta mereu cu doi dintre foștii lui colegi de profesorat, Sofron Vlad și Spiridon Cândea, cât și cu prietenul său Ioan Beju, directorul Bibliotecii mitropolitane. Dar oamenii lui nu erau agreați de autorități; curând Spiridon Cândea a fost arestat, judecat și închis (1968), iar după eliberare marginalizat total, iar Sofron Vlad s-a pensionat în 1969 și nu s-a mai implicat în problemele eparhiei, încât i-a rămas devotat doar Părintele Beju, care se va pensiona în 1975. Și astfel, a rămas singur, iar Departamentul Cultelor (și cei care lucrau „din umbră") au început să-și impună oamenii, iar mitropolitul n-a avut curajul să se opună și astfel s-a văzut încurajat de unii pe care nu i-a dorit și care lucrau din dispoziția altora.

Și totuși, se poate spune că în primii zece ani ai arhipăstoririi sale s-au înregistrat o serie de realizări. De pildă, la stăruințele Părintelui Ioan Beju s-a ridicat o aripă nouă pentru Biblioteca mitropolitană, cu trei nivele, folosită și azi (pentru bibliotecă, mai ales cartea veche și arhiva, sala de lectură și sala profesorală). Tipografia arhidiecezană a fost reutilată cu aparatură modernă (peste două milioane de atunci). A îndrumat apariția periodicelor bisericești sibiene cunoscute („Telegraful român", „Mitropolia Ardealului", „Îndrumătorul bisericesc"); a încurajat tipărirea tezelor de doctorat ale actualilor profesori ai Facultății de Teologie „Andrei Șaguna".

Sub raport filantropic merită să fie consemnate ajutoarele masive pe care le-a acordat Arhiepiscopia sinistraților de pe urma inundațiilor din 1971 și 1975 ca și a cutremurului din 1977. De asemenea, merită să fie notate și ajutoarele substanțiale oferite pentru finalizarea lucrărilor de construcție la „catedrala" din Sfântu Gheorghe (Covasna).

Slujea mereu, duminica și în sărbători, în catedrală, dar și în alte parohii din Arhiepiscopie și predica cu aceeași însuflețire. A hirotonit peste două sute de preoți, a sfințit ori a binecuvântat lucrările de refacere și înfrumusețare la peste 80 de biserici. Era prezent mereu la conferințele de „orientare" a clerului la protopopiate — de patru ori pe an — (se pare la peste o sută), la deschiderea și încheierea cursurilor Institutului teologic, la deschiderea cursurilor de îndrumare misionară care aveau loc anual la Institut, în cursul verii, la diferitele festivități care aveau loc la Institut, cu prilejul unor aniversări, comemorări sau vizite din afară, uneori la conferințele teologice „interconfesionale", dacă se întruneau la Sibiu. A făcut peste 380 de vizite canonice în diferite parohii din cuprinsul Arhiepiscopiei, la care se adaugă cele din eparhiile su-

fragane, alături de ierarhii acelora. În relațiile cu preoții, a rămas același profesor de altădată: deschis, binevoitor, predispus spre glume și mici ironii care nu supărau pe nimeni, dispus să primească oricând în audiență și să-i asculte pe toți, receptiv — în măsura posibilităților și a legalității — la necazurile tuturor.

A întreținut raporturi prietenești cu episcopii evanghelici Friedrich Müller și Albert Klein din Sibiu, cu episcopul reformat maghiar Nagy Gyula din Cluj-Napoca, un prieten al său din tinerețe, cu ceilalți episcopi protestanți din Ardeal, cu episcopii romano-catolici din Alba Iulia. Pe cei mai mulți i-a vizitat ori l-au vizitat, la rândul lor. Apreciat ca un remarcabil „ecumenist", la 29 octombrie 1969 Institutul teologic protestant din Cluj i-a conferit titlul de „doctor honoris causa"; cu acest prilej a rostit un cuvânt festiv despre „Înnoirea teologică". De fiecare dată, cuvântările lui, documentate și însuflețite, erau ascultate cu mult interes.

Preocupările culturale n-au fost neglijate nici acum. Arătam mai sus că în 1969 și-a strâns în volum cele mai importante studii, sub titlul *Studii de Teologie Morală* (408 p.). În 1973 a publicat volumul intitulat *Iisus Hristos viața noastră. Cuvântări, tâlcuiri și îndrumări* (491 p.), în care a inclus pastoralele trimise până atunci, la sărbătorile Nașterii și Învierii Domnului, predici la duminici și sărbători rostite în diferite parohii sau în catedrală — mai ales în calitate de mitropolit —, cuvântări festive, în număr de 111. Predicile mai pot fi folosite și azi de preoții parohi.

A publicat acum și două lucrări cu conținut istoric. Prima era *Biserica Ortodoxă Română una și aceeași în toate timpurile* 1968, 309 p. (reeditarea cărții *Când frații erau împreună* din 1956). În 1977 a publicat broșura *Continuitate și unitate* (71 p., extras din rev. „Mitropolia Ardealului").

În 1979 a apărut, la Patriarhie, *Teologia Morală ortodoxă* pentru Institutele teologice ortodoxe, în două volume (478 +355 p.), elaborată de mitropolitul Nicolae Mladin și foștii săi colegi la aceeași catedră de la București și Sibiu: Orest Bucevschi, Constantin Pavel și Ioan Zăgrean. Păcat că nu se preciza contribuția fiecăruia la elaborarea acestui manual, singurul pe care-l mai avem până astăzi.

O serie de articole, reportaje, note, predici, cuvântări, pastorale, i-au apărut și acum în paginile periodicelor sibiene „Mitropolia Ardealului" și „Telegraful Român", pe care le-a îndrumat cu deosebită competență. Merită să fie consemnat ciclul de articole sub titlul „Credința noastră", din „Telegraful Român", pe care le-ar fi dorit strânse într-un viitor „Catehism". Unele materiale i-au apărut în revistele teologice din Germania.

A cultivat, în permanență, bune raporturi cu reprezentanți ai altor Biserici creștine, pe care i-a primit la reședința sa din Sibiu. Notăm pe cele mai importante din ele. De pildă, în iunie 1968, la Rusalii, când se împlineau 20 de ani de arhipăstorire a patriarhului Justinian, a primit vizita patriarhului Efrem II al Gruziei și a arhiepiscopului Paavali al Finlandei (a doua zi au venit la Sibiu doi episcopi bulgari). În 9—10 noiembrie 1968 a avut loc vizita arhiepiscopului etiopian Teofilos, locțiitor de

patriarh al Bisericii etiopiene, însoţit de un episcop şi un arhimandrit (la 10 noiembrie au asistat la sfinţirea bisericii din Deal, localitate de lângă Sebeş-Alba).

La 27 februarie 1969, centrul mitropolitan şi Institutul teologic au primit vizita a trei profesori de la Facultatea de Teologie romano-catolică din Viena (Alexander Dordett, Ferdinand Klostermann şi Joseph Kondrinevki); la 10—13 octombrie 1969 vizita profesorului şi patrologului anglican A. M. Allchin de la Oxford, care a conferenţiat şi la Institutul teologic; la 16 octombrie 1969 vizita mitropolitului grec Iacobos de Mytilene, însoţit de arhimandritul Meletie, secretarul Sfântului Sinod din Atena.

La 11—12 septembrie 1971 a primit pe Eugene Carson Blake, pe atunci secretarul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, pe mitropolitul ortodox grec Emilian Timiadis al Calabriei şi alţi oaspeţi din partea Consiliului Ecumenic. A urmat vizita a trei teologi romano-catolici de mare prestigiu: Robert Murray din Anglia, Wilhelm Nyssen din Germania şi Daniel Gelsi din Belgia, toţi bine cunoscuţi la noi. La 7 aprilie 1972, vizita Sibiul o delegaţie a Bisericii evanghelice — luterane din R. F. Germania, condusă de episcopul dr. Hermann Dietzfielbinger, cu mai mulţi profesori de teologie (între care Reinhardt Slenczka). La 17 aprilie 1973 primea o delegaţie din Franţa, cu episcopul ortodox Pierre L'Huillier şi profesorul M. J. Le Guillou, rectorul Institutului ecumenic catolic din Paris. O altă vizită însemnată a avut loc la 14 iulie 1974, când a vizitat Mitropolia şi Institutul o delegaţie ortodoxă - anglicană, care participase la lucrările subcomisiei de dialog cu Biserica anglicană, la Râmnicu-Vâlcea; era formată din arhiepiscopul ortodox Vasile Krivoşein din Bruxelles, episcopul (azi mitropolit) Ioan de Helsinki, preotul profesor Ioan Romanidis (din partea Patriarhiei Antiohiei), profesorul Ioan Kalogirou (din partea Bisericii Greciei), iar din partea anglicanilor: episcopul Robert Runcie de la St. Albans, episcopul John Staterhwaite de Fulham şi Gibraltar şi canonicul A. M. Allchin din Canterbury şi alţii.

În septembrie 1974 era vizitat de episcopul anglican al Londrei de Sud Mervyn Stockwood (care va mai reveni apoi la Sibiu), dar şi de o delegaţie de teologi din R. F. Germania (din care amintim pe Peter Hauptmann, profesor la Münster, Karl Christian Felmy, pe atunci la Serviciul Relaţii externe al Bisericii evanghelice).

În 7—9 mai 1975 a vizitat Sibiul Dr. Olof Sundby, primatul Bisericii Luterane din Suedia (care a fost în câteva rânduri în România) cu câţiva însoţitori.

În ziua de Rusalii din anul 1975, 22 iunie, l-a primit, la catedrala mitropolitană şi în aula Institutului, pe pastorul metodist Dr. Philip Potter, pe atunci secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În aceeaşi lună a avut loc şi vizita cunoscutului profesor Oscar Cullmann din Elveţia, iar în iulie vizita episcopului Karl Immer, preşedintele Bisericii evanghelice - luterane C.A. din Rhenania.

Au urmat vizitele altor renumiţi profesori de teologie, ca Nikos Nissiotis de la Facultatea de Teologie din Atena (12—13 ianuarie 1977) şi

Wilhelm Nyssen de la Köln (17 ianuarie 1977), Friedrich Heyer de la Facultatea de Teologie din Heidelberg (22 februarie 1977), preotul Jose Sanches Vaquero, directorul Sectorului „Relaţii internaţionale" al Bisericii romano-catolice din Salamanca (24 decembrie 1977), pastorul Walter Sigrist, preşedintele Bisericilor protestante din Elveţia (22—23 martie 1978), Jungen Moltmann de la Facultatea de Teologie Evanghelică din Tübingen (5 aprilie 1979), ca şi vizitele episcopului anglican al Londrei de Sud, lordul Mervyn Stokwood (aprilie 1978, apoi în săptămâna Patimilor şi Învierе, aprilie 1979, de fiecare dată cu petrecerea câtorva zile la Păltiniş), dr. Lukas V. Fischer, directorul Comisiei „Credinţă şi Constituţie" din cadrul Consiliului ecumenic (8 noiembrie 1979). Episcopul Victorin Ursachi din Statele Unite şi Canada l-a vizitat în două rânduri (1968 şi 1973).

În acelaşi timp, mitropolitul Nicolae a făcut parte din câteva delegaţii sinodale române care au vizitat alte Biserici. De pildă, în delegaţia condusă de patriarhul Justinian (alături de mitropolitul Nicolae Corneanu, episcopul Antim Nica şi arhimandritul Bartolomeu Anania) care a vizitat Bisericile vechi orientale din Egipt, Etiopia şi Malabar - India (3—25 ianuarie 1969). Tot în 1969, în iulie, a condus el însuşi o delegaţie a Bisericii noastre la o Conferinţă a religiilor din Uniunea Sovietică la Moscova - Zagorsk.

În mai 1971 a făcut o „vizită frăţească" la câteva parohii româneşti din Statele Unite şi Canada, aparţinătoare de Episcopia misionară condusă de episcopul Victorin Ursachi, slujind în cinci duminici, cu predici, convorbiri cu credincioşii, primiri la autorităţile locale.

Tot în 1971 a condus delegaţia Bisericii Ortodoxe Române la funerariile patriarhului Chiril al Bulgariei, la Sofia. În acelaşi an a participat la serbările aniversare prilejuite de împlinirea a 100 de ani de la înfiinţarea Societăţii studenţeşti „România Jună" din Viena.

A rostit conferinţe la mai multe Facultăţi de Teologie din Germania: Frankfurt am Main (1968), Halle şi Berlin (ianuarie 1973) şi Heidelberg, precum şi la un Simpozion al Fundaţiei „Pro Oriente" din Viena (decembrie 1968).

De fiecare dată, după reîntoarcerea din astfel de misiuni, obişnuia să facă ample dări de seamă în faţa credincioşilor din catedrala mitropolitană, din care unele apăreau şi în revista „Mitropolia Ardealului".

Arătam mai sus că păstorirea „efectivă" a mitropolitului Nicolae a durat vreo zece ani, până prin anii 1977—1978, după care a început „declinul". Cei apropiaţi — mai ales consilieri şi profesori — au constatat că nu mai reţinea uşor, că uita repede, că nu mai era interesat de nimic. Şi lucrurile se agravau încetul cu încetul, încât era nevoie să fie ajutat la alcătuirea unor cuvântări şi pastorale. I-au rămas devotaţi acelaşi Părinte Ioan Beju, Părintele Gheorghe Papuc, consilierul său cultural, doctorul Gheorghe Telea, prietenul său din tinereţe şi... cam atât. Sfântul Sinod a căutat să-i vină în ajutor cât s-a putut. La 16 iulie 1980 i s-a acordat un concediu de un an; mitropolitul Teoctist Arăpaşu al Moldovei - actualul patriarh - a primit şi încredinţarea de „locţiitor de mitro-

polit al Ardealului", iar episcopul-vicar Lucian Florea de la Paris a fost numit episcop-vicar la Sibiu (instalat la 28 septembrie 1980, dar în absența mitropolitului Nicolae).

La 1 august 1981 a fost „pus în retragere", hotărându-se să fie „închinoviat" la mânăstirea sa de metanie, Sâmbăta de Sus. Tânărul monah de atunci, Irineu Duvlea, mai târziu arhimandrit și stareț al mânăstirii, și-a oferit singur, ca „ascultare monahală", îngrijirea mitropolitului Nicolae. Și-a îndeplinit cu multă credincioșie și dăruire această ingrată misiune, lucru pe care oricare alt călugăr nu cred că l-ar fi făcut. Și astfel, timp de cinci ani, a fost un adevărat ocrotitor al mitropolitului Nicolae, care rareori își recunoștea prietenii și studenții de altădată. Dumnezeu a pus capăt suferințelor sale la 1 iunie 1986, când a trecut din „moartea" în care a fost ținut atâția ani la „viață", la viața veșnică, despre care a vorbit mereu în predicile sale, acolo unde nu mai era „durere, întristare sau suspinare".

În ziua de joi, 5 iunie 1986, a avut loc slujba înmormântării, tot la mânăstirea Sâmbăta. S-a putut constata din nou de câtă considerație s-a bucurat mitropolitul Nicolae din partea preoților, mulți foști studenți ai săi, și a credincioșilor din Sibiu și Țara Făgărașului, care au venit să-l însoțească pe ultimul drum al vieții. Patriarhul Justin, bolnav și el, și care va trece la cele veșnice în ultima zi din luna iulie 1986, l-a delegat pe mitropolitul Teoctist al Moldovei să-l reprezinte și să conducă funerariile. Erau de față trei mitropoliți, cinci episcopi și episcopi-vicari, arhimandriți, profesori de teologie, protopopi și preoți. Au vorbit, între alții, mitropolitul Teoctist al Moldovei, episcopul Vasile Coman al Oradiei, episcopul evanghelic-luteran Albert Klein de la Sibiu, episcopul reformat Nagy Gyula din Cluj, vechi prieten al celui dispărut, episcopul-vicar Justinian Chira, preotul profesor pensionar Nicolae Neaga și mitropolitul Antonie Plămădeală (reîntors urgent în țară de la o conferință teologică din Italia). Toți au pus în lumină meritele și ostenelile lui ca profesor de teologie și ca mitropolit. De pildă, episcopul Vasile Coman spunea că „el rămâne ca un meteor ridicat la mari înălțimi, cu efecte binefăcătoare pentru cler și credincioși". Iar mitropolitul Antonie îl prezenta ca „profesor de mare valoare, orator extraordinar"... „al cărui cuvânt scăpăra, iar inimile ascultătorilor se înfierbântau și se luminau" ... „A propovăduit pe Hristos, a fost un bun și mare profesor de Teologie Morală, a fost un mare luptător pentru unitatea Bisericii Transilvaniei, pentru unitatea întregii Biserici românești" ... „Cu ziua de azi, cu plecarea lui, el intră în veșnicie, iar pe pământ intră în istorie".

Într-adevăr, numele lui Nicolae Mladin rămâne în istoria Bisericii din Transilvania ca ilustru profesor de Teologie și ca mitropolit, ca teolog de excepție, care considera că misiunea vieții sale era — după cum mărturisea el însuși cu prilejul alegerii ca mitropolit „altarul și amvonul, catedra și condeiul".

Dacă în 1986, la moartea lui, s-a scris destul de puțin despre el, în schimb, după zece ani, unul din „ucenicii" săi devotați, Părintele Nicolae Streza din Târgu Mureș, i-a publicat *Prelegerile de Mistică orto-*

doxă, ţinute până în 1948, cu un cuvânt înainte şi note biografice (Târgu Mureş, 1996, 230 p.), iar Părintele Profesor Dr. Ioan Ică, de la Sibiu şi Cluj, alt fost student, i-a publicat teza de doctorat *Asceza şi mistica pauliană* (Sibiu, 1996, 242 p.).

Mitropolitul Nicolae Mladin nu trebuie uitat, ci dimpotrivă, pomenit cu veneaţie şi recunoştinţă, alături de marii săi înaintaşi Andrei Şaguna, Miron Romanul, Ioan Meţianu, Nicolae Bălan şi Nicolae Colan, alături de marii profesori ai Facultăţii de Teologie din Sibiu.

BIBLIOGRAFIE: *Alegerea, hirotonia şi instalarea Înalt Prea Sfinţitului Dr. Nicolae Mladin ca Arhiepiscop de Alba Iulia şi Sibiu şi Mitropolit al Ardealului*, în „Biserica Ortodoxă Română", an LXXXV, 1967, nr. 5—6, p. 529—561; *Înalt Prea Sfinţia Sa Dr. Nicolae Mladin, Arhiepiscop de Alba Iulia şi Sibiu şi Mitropolit al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului*, în „Mitropolia Ardealului", an XII, 1967, nr. 6-7, p. 403—479; *Necrolog*, în „Mitropolia Ardealului", an XXXI, 1986, nr. 3, p. 91—107 şi în „Biserica Ortodoxă Română", an. CIV, 1986, nr. 5—6, p. 88—93, Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 342—344; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996, p. 277; diferite reportaje din „Telegraful Român" şi rev. „Mitropolia Ardealului".

Pr. Prof. Dr. MIRCEA PĂCURARIU

IOAN SIN RADULUI DUMA BRAŞOVEANU
ŞI „PSALTICHIA RUMĂNEASCĂ" DE LA 1751
(250 de ani de la finalizarea acestui manuscris)

Secolul al XVIII-lea, supranumit şi „secolul de lumină", atrage pe linia afirmării culturii şi limbii române şi câteva nume, din cele mai vechi, legate de Şcheii Braşovului; între aceştia şi Ioan sin Radului Duma Braşoveanu.

Făcând parte din spiţa de neam a Dumeştilor, ca cel de-al doilea fiu al gocimnaului Radu Duma, numele dascălului de şcoală şi cântăreţului din Şchei Ioan Radu Duma îl vom reîntâlni după 1 august 1751, dată la care îşi semnează manuscrisul *Psaltichie rumănească*, la 26 august 1758 când, în urma activităţii sale didactice este remunerat „pentru trei luni lucrătoare".

Neavând parte de preoţie, deoarece murindu-i soţia s-a recăsătorit, Ioan sin Radului Duma Braşoveanu se va învrednici pe tot parcursul vieţii sale, nu numai ca dascăl şi cântăreţ ci şi ca luminat cărturar; această calitate dovedindu-şi-o prin „... multe cărţi [ce] au tălmăcit de pe limba latinească, grecească şi sârbească pe limba românească".

Din catastifele bisericii şi cele ale şcolii, dintr-o amplă şi mereu adăugită bibliografie privind cele două instituţii, de largă reverberaţie în spiritualitatea românilor de aici, ştim că la 20 mai 1759 Comitetul parohial obţinea de la Ioan Duma următorul document: „Catastif pentru rânduiala dascălului de cântări, anume Ioan sân Radu Duma, care l-am întocmit ca să dăm de an lei o sută şi douăzeci şi aceşti bani să-i dăm de patru ori într-un an, iară când copiii vor veni ca să înveţe cântări, să se tocmească cu părinţii lor precum să vor putea aşeza, să-ş[i] ia plata dascălului de cântări cel mai sus numit, de la părinţii lor. Şi să avem a-i mai da de an, grâu, găleţi 5. Eu Ioan sân Radu Dumii am voit". De asemenea, şi următoarele însemnări confirmă cele notate mai înainte: «Am luoat florini 40, bani 80 pă trei luni» sau: «Am louat şi florini 10 pentru 5 gălete de grâu»[1].

Deşi prin însăşi opera sa, Ioan Radu Duma a militat cu toată convingerea şi dăruirea pentru introducerea cântărilor *românite* în biserica voievodală din Şchei, se poate observa cum la 28 august 1767, învăţatul dascăl transilvănean se angaja ca «din buna voia sa să înveţe patru copii, fără plată, în limba greacă, cu învăţături şi cântări toată orânduiala bisericii», iar în alt loc ca «să înveţe greceşte, cu carte şi cu limba grecească şi cetanie» pe câţi copii vor veni la şcoală".

Fără a-şi formula o anume observaţie cu privire la unele insistenţe din afara şcolii, de a se cânta în limba greacă deducem, de exemplu, că

legăturile braşovenilor cu Ţara Românească, implicit cu domniile fanariote de la care obţineau repetate privilegii de comerţ, au impus această atitudine oarecum duplicitară. De fapt, la sfârşitul acestui secol, observă O. L. Cosma, se petrece „o adevărată renaştere neogrecească, însă care nu va duce la consolidarea limbii greceşti în societatea românească, ci exact la contrariul, servind aceluiaşi legitim imperativ: trezirea conştiinţei naţionale, care viza extinderea şi generalizarea procesului asimilării cântării în limba română".[2]

„Psaltichia rumânească" de la 1751 — moment şi monument al culturii muzicale de tradiţie bizantină din Transilvania. În anii cât a studiat în Ţara Românească, la Bucureşti, Ioan sin Radului Duma Braşoveanu a realizat una dintre cele mai importante lucrări ale muzicii de tradiţie bizantină şi anume: *Psaltichia rumânească* (BAR, ms. rom. nr. 4305), datată: 1 august 1751; această lucrare vine, însă, după o perioadă de aproape 38 de ani de la prima reuşită similară, aparţinând «smeritului întru ieromonahi» Filothei sin Agăi Jipei.

Sesizând rostul vremii sale, dascălul şi protopsaltul braşovean îşi închină întregul său efort ideii de a da muzicii de strană limba pământului, înţelesul ei istoric şi social „pentru că - remarca Ioan Radu Duma - iaste mai de folos fieştecărui neam creştinesc a cânta şi săruta pre limba sa"; sau, adresându-se «Cinstiţilor musicotaţi», va demonstra că „din grecie s-au scos . . . spre al vostru folos".

Din punct de vedere al cuprinsului acest manuscris constă din: *Propedie* (f. 4 r - 7 r); *Anastasima* (f. 9 r - 56 r); *Antologhionul* (f. 57 r - 170 r); *Penticostarul* (f. 170 - 196 r); *Triodul* (f. 197 r - 226 v); *Catavasierul* (f. 272 r - 339 v); *Liturghierul* (f. 272 r - 339 v).

În comparaţie cu manuscrisul românesc nr. 61 (BAR), semnat de Filothei sin Agăi Jipei, *Psaltichia* lui Ioan Duma are în plus cântările *Triodului - stihirar:* cântări la *Duminica Vameşului şi a Fariseului* - stihiri şi slave (f. 198 v - 201 r); *Sâmbăta şi Duminica lăsatului de carne* (f. 201 r - 206 v); *Săptămâna brânzei* (f.206 v - 210 v); *Duminica brânzei* (f. 210 v - 214 r) . . . apoi *Polieleul „Robii Domnului"* (f. 300 v - 305 v); *Doxologia* (f..305 - 307 r); *Pricesnele* gl. II, III, V, VII, VIII (f. 314 v - 316 r) - după Hrisafi şi Neon Patron - iar *Stihira Musiceştile organe* (f. 330 v - 331 v) remarcându-se printr-un *tererem* mult prelungit în comparaţie cu aceeaşi stihiră de la Filothei Sfetagoreţul.

În ceea ce priveşte muzica şi textele traduse, acestea aparţin aceloraşi autori ca şi la Filothei precum: Andrei Piru; Andrei Ier[usa]limitul; Andrei Criteanu din sec. VIII; Anatolie; Arsenie; Cucuzel (muzica); Casia Călugăriţa (sec.IX); Cosma monahul, sec. VII; Apopei Damianu Vatopedeanul; Efrem Carias; Filothei (Agăi Jipei); Gherman Patriarhul; Gheorghe Sicheliatul; Gheorghe al Nicomidiei; Ion Glikeos (muzica); Hrisafi (muzica); Hrisafi Manuil; Ioan Monah sau Ioan Damaschin; Leon Despotul; Leon Maistorul (Despotul); Koroni; Kiprian; Neon Patron (Ghermanos, episcopul de la Patrasul Nou); Nil Santopol (din Xantopol); Ştefan Aghiopolitul; Serghie (monah din Ierusalim, sec. IX); Simion Suditul, sec. IX; Teodor Studitul; Sofronie, Patriarhul Ierusalimului; Si-

keot; Şărban; Theofan Mărturisitorul; Vizant (Vizantie sau Bizant); Vasile Monahul; Balasu (Balasie sau Valasie).

Păstrarea şi, evident, includerea cântărilor din manuscrisul lui Filothei în cel al *Psaltichiei* lui Ioan Duma ne convinge atât de perpetuarea melosului de tradiţie bizantină până peste prima jumătate a secolului al XVIII-lea cât şi de interferenţele acestei muzici cu epoca celui care a lucrat în această direcţie, cu arta şi cultura din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu.

Despre însemnătatea „Propediei" lui Ioan Radu Duma. Încă de la jumătatea secolului al XVI-lea, pe lângă continuarea tradiţiei de însuşire a muzicii vocale religioase după auz, se remarcă un început de „sistematizare a metodei, de o succesiune logică, în aşa fel încât treptat, elevul să poată pătrunde în lumea neumelor, intervalelor, formulelor şi modurilor muzicale bizantine"[3]; scris-cititul şi „cântatul după note" (după psaltichie) devenind un atribut indispensabil procesului didactic. Modul acesta nou, de abordare sistematică şi în concordanţă cu posibilităţile de înţelegere a elevilor, se va aplica, şi chiar generaliza, nu numai în şcolile mănăstireşti dar şi în cele înfiinţate şi ajutate de bisericile de mir. Este de la sine înţeles că pasul important şi hotărâtor pentru viitorul învăţământului muzical psaltic va fi dublat şi de un manual adecvat; un astfel de început, în secolul XVII şi XVIII, îl vom recunoaşte odată cu înmulţirea aşa-numitelor «papadichii» sau „Introducere asupra semnelor muzicale"; «gramatici muzicale».[4]

Avându-l ca model pe Filothei sin Agăi Jipei, Ioan Radu Duma îşi precede *Propedia*, integrată ms. rom. nr. 4305, cu o sensibilă şi înţeleaptă predoslovie ce va conţine şi câteva din ideile coresiene sau dintre cele ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, fie ei traducători sau numai tipografi. Dotat cu darul cuvântului poetic, dascălul braşovean îşi prefaţează *Psaltichia rumănească* în termeni ca: „*... precum trupul fără de suflet iaste mort şi nesimţit, aşa şi ruga şi căntarea cea fără de înţeles... moartă iaste şi nesimţită... să ştie că fiecare om limba lui întru carea s-au născut i se pare a fi mai frumoasă şi mai lesne de căt toate limbile... Primiţi dar, o iubitori de Dumnezeieştile laude, cinstiţi părinţi şi de bun neam boieri şi aceia ce v-au împodobit D[u]mnezeu cu nesilitoare şi de suflet folositoare musichie, acest dar mare prin smerita osteneală a unui nevrednic... Tuturor fraţilor smerit şi plecat, Ioan sin Radului Duma Braşoveanu*".[5]

Punând în vibraţie talentul său de mânuitor al condeiului, Ioan Radu Duma îşi încheie acest omagiu, adus limbii şi simţirii româneşti, cu 34 de versuri din care 28 dintre acestea sunt identice cu cele din manuscrisul lui Filothei sin Agăi Jipei (Ms. rom. nr. 61, f. 7 r-v):

Că iată s-au tălmăcit, spre al vostru folos,
Care cu nevoinţă de pe grecie s-au scos.
Prin cuvinte rumăneşti şi prin glasuri greceşti,
Inima şi sufletul să ţi le-ndulceşti...

Şi cum versurile sunt adresate cântăreţilor „ai aceştii vlahomusichii..." Ioan Radu Duma insistă şi în sensul modului de interpretare a acestei muzici; interpretare ce trebuie, înţelegem din *predoslovia* sa, subordonată unui profund sentiment religios faţă de care *intensitatea* (volumul sonorităţii vocale), *claritatea exprimării* (dicţia) trebuiesc puse mereu în concordanţă cu textul religios. *Cântând,* se exprimă poetul Duma, *slăvim pe Dumnezeu / Cu dragoste, cu frică* ... iar *Cântarea* să fie cu *„înţelegere/Că ea tuturor iaste folositoare mare".*

Din sumarul problemelor teoretice şi practice înserate în *Propedia* dascălului Ioan Radu Duma se arată, pentru a câta oară, că pentru însuşirea muzicii psaltice a fost şi este nevoie de parcurgerea unei metodologii adecvate şi de îndrumare calificată. Înţelegând parcursul acestor deziderate, dascălul Duma rescrie în manuscrisul său (BAR, ms. rom. 4305) ceea ce şi Filothei, cel dintâi, va însera în propria-i *Psaltichie* (BAR, ms. rom. 61): *„Cel ce va să înveţe/Musichia/Şi către toţi să fie lăudat, / Trebuiaşte-i multă răbdare / Trebuiaşte-i multe zile, / Cinste, / Cătră dascălul / Şi daruri mari; / Atunce va învăţa / Şi desăvârşit să va face".*

De fapt, o asemenea idee o vom recunoaşte şi în aprecierile teoretice ale secolului al XIX-lea: „Desăvârşirea unui muzic - apreciază Anton Pann (1796—1854) - nu o poate cunoaşte decât iarăşi un muzic desăvârşit într-această ştiinţă ...".[6]

Investigaţiile axate pe o întinsă bibliografie istorică şi muzicologică precum şi prin cercetarea directă a unor documente arhivistice şi muzicale, în majoritatea lor încadrate faptelor de viaţă culturală şi bisericească, petrecute în secolele XVII şi XVIII, ne dau posibilitatea să formulăm următoarele sublinieri cu caracter conclusiv:

Ca ocrotitor al tradiţiilor strămoşeşti, voievodul Constantin Brâncoveanu împreună cu Antim Ivireanul, mitropolitul Ungrovlahiei, vor însemna pentru aceste timpuri şi o pavăză puternică în păstrarea unităţii noastre religioase şi de stimulare a legăturilor culturale, bisericeşti şi de învăţământ între Ţara Românească şi Transilvania. Numele lui Bucur Grămăticul de la Sâmbăta de Sus, apoi al fraţilor Corbea, Ivan Făgărăşanul sau Ioan Radu Duma Braşoveanu devenind cele puternice exemple circumscrise ideilor de mai sus. Din cimentarea unor astfel de colaborări va beneficia, desigur, şi cântarea de strană, fie datorită legăturilor ei directe cu şcolile de psaltichie din Bucureşti, fie cu cele înfiinţate la Câmpulung, Târgovişte sau Râmnic;

Braşovul ca şi întregul sud al Transilvaniei, inclusiv bisericile ortodoxe din Curbura interioară a Carpaţilor Meridionali (Covasna şi Harghita), va fi mereu în consonanţă cu muzica psalţilor din Ţara Românească şi Moldova şi mai ales cu aceea practicată la Bucureşti. Cartea şi învăţământul, circulaţia oamenilor sau slujitorilor bisericii, de o parte şi de alta a Carpaţilor, vor constitui la rându-le tot atâtea fire de legătură cu inconfundabilul filon al cântărilor din Biserica Ortodoxă Română şi anume: *muzica de tradiţie bizantină.*

Braşov, 11 iunie 2001

Prof. Dr. CONSTANTIN CATRINA

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 Muşlea, Candid C., *Biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului*, vol. II, p. 186.

2 Cosma, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii româneşti*, vol. I, Bucureşti, Editura Muzicală, 1973, p. 367.

3 Barbu-Bucur, Sebastian, *Propedii ale muzicii psaltice în notaţie cucuzeliană*, I, în *SCIA* (s. TMC), Bucureşti, Tom. 21, 1974, p. 27.

4 Breazul, George, *Pagini de istoria muzicii româneşti*, vol. II, Bucureşti, Editura Muzicală, 1970, p. 43-51. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Gheorghe Firca.

5 Apud Barbu-Bucur, Sebastian, *Ioan sin Radului Duma Braşoveanu*, în *Studii de Muzicologie*, vol. X, Bucureşti, Editura Muzicală, 1974, p. 176—177/Anexa I.

6 Pann, Anton, *Bazul teoretic şi practic al muzicii bisericeşti* . . Bucureşti, Editura Muzicală, 1985, p. 109.

BISERICA CU HRAMUL „SFÂNTUL ILIE"
DIN MIERCUREA SIBIULUI

În urma reorganizării administrative a Bisericii Ortodoxe, la jumătatea secolului al XVIII-lea, Miercurea a devenit protopopiat. Miercurea însă nu dădea decât numele protopopiatului, căci protopopii erau numiți dintre preoții altor sate: Ioan Dobrotă din Poiana (1767—1790), Vasile Popovici din Ludoş (nu se ştiu cu precizie anii păstoririi sale, dar cunoaştem că administratorul protopopiatului Miercurea era, în 1799, Ioan Covan[1]), Ştefan Marcu din Sălişte (perioada păstoririi necunoscută), T. Janoi din Cărpiniş (1802—1824).[2] Din păcate nu am aflat documente relevante despre protopopii Miercurii până la 1848, întrucât Arhiva Mitropoliei Ardealului a fost distrusă de invazia maghiară din 1849. (Din puţinele informaţii scăpate de foc, am găsit de două ori numele protopopului Theodor Janoi, în 1803[3] şi 1812).[4]

Primul nume al unui preot ortodox la Miercurea, apare în documente în urma vizitaţiei canonice făcută de episcopul Ghedeon Nichitici (la 21 mai 1787) la Ludoş, unde rămâne următoarea concluzie:

„14. Kis Apold şi Nagy Apold şi oraşul Mercur. P. Cazan Orăştean are singelie. Ioan Bucur are Singelie. *Nicolae Cazan, are singelie* (s.n.).

Aceştia au amândouă protocoalele, şi al cerculatoriu, şi al bisericii".[5]

În acelaşi an îi urma Ioan Bunea din Apoldu de Jos (1787—1802), iar Dumitru Fleşeriu a fost primul preot fiu al satului (1802—1832).[6]

Serviciul religios se făcea la acea dată într-o bisericuţă de lemn, cumpărată din Deal la jumătatea secolului, care se instalase în cimitirul românesc din Colibi. Până la ridicarea bisericii de zid, acesta va fi lăcaşul de cult al ortodocşilor Miercurii.[7]

Tot în Colibi, într-o casă închiriată, românii şi-au deschis prima şcoală, în anul 1758.[8]

Primul pas concret spre ridicarea unui lăcaş de cult din zid, s-a făcut la 2 iunie 1862, când biserica a cumpărat casa şi curtea lui Ioan Bunea contra sumei de 520 florini, plătiţi împreună cu taxa de înscriere de George Măcelariu - care va fi considerat printre ctitorii bisericii. La 8 februarie 1863 un incendiu înfricoşat a ars în Miercurea 88 de case, între care şi casa lui Dumitru Rujan din vecinătatea curţii cumpărată anul precedent, care acum era schimbată contra proprietăţii lui Rujan plus o diferenţă de 120 florini. În 1864 reprezentanţa locală acorda, pentru demararea lucrărilor, un împrumut de 600 florini.

În acel an parohia cerea ajutor financiar şi mitropolitului Andrei Şaguna. Se arăta în cerere că pregătirile pentru ridicarea unei biserici de zid au început de mai bine de 30 de ani, dar „foarte micile noastre puteri materiale" n-au permis să se strângă decât 50.000 de cărămizi şi 20 buli

de var. Cum în ultimii ani s-a mai ridicat starea materială şi socială a românilor, aceştia fiind chiar reprezentaţi în conducerea locală (primele alegeri în care românii au dat reprezentanţi în conducere s-au desfăşurat în 1861, n.n.), e timpul ridicării unei biserici împreunată cu şcoală. Dar comunitatea nu dispune decât de 5-600 florini, în timp ce asemenea lucrare cere măcar 12.000 florini. Cum zidirea a început deja, parohia cere „adunare de milă" (colectă) în întreaga dieceză. Rezoluţia pusă de mâna lui Şaguna, e pozitivă.

Lucrul cu mâna s-a făcut gratuit de către credincioşi, unii venind cu vitele. Aceia care erau foarte săraci au fost plătiţi cu jumătate din sumă. Pentru tâmplărie a fost angajat maistrul lemnar J. Buertmess din Sibiu. Zidirea a fost coordonată de Andreas Ungar, tot din Sibiu, iar pentru zidirea turnului şi a celei mai mari părţi din biserică a fost angajat arhitectul Francisc Szallay.[10]

Saşii din comună au ajutat şi ei în mai multe privinţe. Mai întâi acceptând propunerea lui Ilie Măcelariu (care era jude regesc) să se ardă 400 000 cărămizi cu lemn din pădurea comunală. Apoi prin donaţia bisericii luterane a două obligaţiuni urbariale de 2 000 florini fiecare. În fine, „toţi locuitorii saşi mai de frunte au ajutat cu carăle la aducerea materialului în câte o zi, iar alţii şi două zile".

Nevoia continuă de bani s-a acoperit la început din rezerve proprii. Pe lângă colecta din eparhie, Ilie Măcelariu a dat 6.484 florini; Vasile Greavu, aşezat în sat în 1869 - 14.042 florini, iar protopopul Droc, după preluarea funcţiei în 1872, - 3.046 florini. Aceste sume au venit cu titlu de împrumut, dar altele cărora nu li s-a mai ţinut socoteala au fost donate. Ilie Măcelariu a dat bani în nenumărate rânduri, drept care va fi considerat ctitor şi biserica va primi hramul „Sf. Ilie". Ioan Droc susţinea că în 1872 a donat 500 florini şi tot el a garantat un împrumut de 1 000 florini de la Banca Albina din Sibiu.[11]

Mitropolia Sibiului a dat bani în mai multe tranşe; spre exemplu în 1865 protopopul Petru Bădilă primea 114 florini.[12] Alte împrumuturi au fost contactate de la Vasile Droc din Răşinari, banca mixtă româno-săsească „Transilvania", banca săsească „Sparkassa". Pentru acoperirea acestor împrumuturi majoritatea credincioşilor şi-au ipotecat averile, ceea ce le va aduce nenumărate necazuri următoarele decenii.

Deocamdată însă ortodocşii din Miercurea puteau fi mulţumiţi. Ridicaseră cea mai frumoasă biserică din tract, aşa cum stătea bine unui centru protopopesc. Clădirea apărea în formă de cruce, în stil gotic, având din păcate altarul orientat spre sud (terenul îngust nu îngăduise construirea sa la est, conform canoanelor). Intrarea se face din şoseaua principală pe sub un turn înalt de 50 de metri. Interiorul are înălţimea de 14 metri, lăţimea de 33 şi lăţimea la absidă de 14 metri. Iconostasul fusese pictat de pictorul Georgescu din Poiana; încă se păstrează două icoane de lemn, care au fost acolo icoane împărăteşti. Contribuţia lui George Măcelaru la ridicarea bisericii a fost recunoscută prin aşezarea icoanei „Sf. Gheorghe" în partea stângă pe iconostas, lângă icoanele îm-

părătești. El și soția lui sunt înmormântați în curtea bisericii, la intrarea principală.

Din păcate, în ce privește starea materială a parohiei, biserica rămânea singurul punct care susținea blazonul centrului protopopesc. În afară de biserica în valoare de 45 000 florini, la 1897 parohia nu dispunea de casă parohială, nici de pământ ca dotațiune bisericească, nici de edificiu de școală și casă pentru învățător, nici de pământ în dotațiunea învățătorului sau ca fundație școlară. Cu un fond bisericesc de 1.000 florini, mobile bisericești de 1.561 florini, mobile și rechizite școlare de 140 florini și datorii ale școlii de 1 000 florini,[13] parohia se prezenta drept cea mai săracă din tract, cu excepția celor de la Boz și Sângătin.

Și cum un necaz nu vine niciodată singur, biserica se cerea din nou reparată. În 1898, bolta cea mare din mijlocul biserciii era fisurată și trebuia neapărat refăcută; în aceste condiții de extremă urgență, protopopul decise să renunțe la datoria de 3 204 florini pe care biserica o contactase de la el. Sinodul se prezentă în bloc la locuința protopopului, „să-i mulțumească și cu grai viu pentru fapta nobilă și mărinimoasă săvârșită...".[14]

În 1901, o comisie din partea autorităților locale atrăgea atenția din nou că biserica se putea ruina. La o rapidă socoteală, consiliul parohial[15] constata că poate conta pe 400 coroane ajutor din fondul bisericilor sărace, câteva donații și ajutoare de la localnici (Daniil Stoia 200 coroane, Nicolae Fleaca 200 coroane, George Muntean 40 coroane); dintr-o colectă de grâu ce urma a se face, se așteptau 160 coroane, iar din vânzarea stranelor s-ar fi obținut 220 coroane. Era nevoie de împrumuturi.[16]

Încet-încet, din sărăcia locuitorilor și cu ajutorul Fundațiunii Șaguna, datoriile bisericii se plăteau. Intervenind și *Cassa de păstrare Miercurea,* care în 1901 a decis să plătească din beneficiile sale datoria bisericii către *Fundația Ioan Stroia și soția sa Dobra,*[17] în noiembrie 1901 biserica era deja reparată, iar edificiul a fost sfințit de asesorul consistorial Nicolae Ivan. Totalul cheltuielilor pentru reparații se ridicase la 2.100 coroane.[18]

Comunitatea ortodoxă din Miercurea se putea angaja acum spre următorul obiectiv firesc în devenirea sa: construirea unui local de școală propriu, care s-a inaugurat în anul 1906.

Dr. EUGEN STRĂUȚIU

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 Arhiva Mitropoliei Ardealului (în continuare AM), *Protocolul ședințelor consistoriale*, nr. 780.

2 Pr. Aurel Voicu, *Istoricul Bisericii Ortodoxe Române „Sf. Ilie" din Miercurea Sibiului - Monument istoric nr. 1486,* mss, 1976, p. 9; copia se află la autor.

3 AM, *Protocoalele ședințelor consistoriale,* 1803, nr. 114.

4 *Ibidem,* 1812, nr. 70.

5 Il. Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie,* I, Sibiu, 1889, p. 89.

6 Pr. A. Voicu, *Loc. cit.*

7 În anul 1872 biserica din lemn a fost dată în folosință credincioșilor din Spătac (jud. Alba), iar resturi din aceasta au fost duse în satul Ghirbom (jud. Alba), vezi pr. A. Voicu, *Op. cit.*, p. 1.

8 Conform unui raport asupra stării școlii ortodoxe din Miercurea în 1858, la Arhivele Naționale — Direcția Județeană Sibiu, *Scaunul Mercurea*, 493/1858.

9 Informații din raportul lui Ilie Măcelariu către Consistoriu la 30 noiembrie 1887, la AM, V-65/1882.

10 Conform textului unui document mss. de Ilie Măcelariu, descoperit în vechiul turn al bisericii, după ce a fost distrus de furtuna din iunie 1869, vezi pr. A. Voicu, *Op. cit.*, p. 2.

11 AM, 2-33/1883.

12 AM, 875/1865.

13 AM, *Inventarul averilor bisericești și școlare*, 1872-1897, vol. II.

14 Pr. A. Voicu, *Op. cit.*, p. 5.

15 Consiliul parohial era format din: Ioan Blaga - președinte, Nicolae Simulescu - notar, Daniil Stoia, George Oprean, Ioan Helju, George Stănese, George Marin, Nicolae Albu, Nicolae Presăcan, Ioan I. Nan, Ioan G. Helju - membri, Ioan Fleșeriu și Ioan Câmpean - membri, vezi Arhiva Protopopiatului Miercurea, 12/1901 și 32/1901.

16 Arhiva Protopopiatului Miercurea, 50/1901.

17 *Ibidem*, 200/1901.

18 *Ibidem*, 687/1901.

SCHISMA DE LA 1054 ÎN ISTORIOGRAFIA BISERICEASCĂ ROMÂNEASCĂ*

Despărţirea dintre cele două scaune ale Creştinătăţii: Roma şi Constantinopol a fost formală, ele fiind în acel moment diferenţiate şi „pregătite" pentru a putea constitui ceea ce a mai rămas de atunci: două creştinătăţii deosebite prin naţionalitatea, caracterul, cultura, orientarea politică şi religioasă a popoarelor lor, „două confesiuni" creştine ca organizare, cult, practici deosebite.[1]

Deşi Mântuitorul întemeiase o singură Biserică, având dorinţa „ca toţi să fie una", se pare că din nefericire interesele politice primau asupra celor religioase, ajungând la situaţii de discordie între creştini, care amplificate vor duce la dezbinarea religioasă de la 1054.

Unul din primii istorici români ai Bisericii care a dezbătut problema separării Bisericii prin schisma de la 1054 a fost Andrei Şaguna, restauratorul Mitropoliei Ardealului. În *Istoria Bisericii Ortodoxe Răsăritene de la întemeierea ei până în zilele noastre*, înaltul ierarh prezintă cauzele apariţiei schismei precum şi încercările de împăcare dintre creştini.[2] El consideră că deşi de mai multe ori s-a încercat împăcarea ierarhilor de la Răsărit şi Apus, fiecare dintre acestea în loc să ducă la apropiere au adâncit şi mai mult dezbinarea.[3]

În privinţa practicilor liturgice dintre cele două Biserici, aceasta contribuia şi mai mult la scindarea lor. Căci Răsăritenii vroiau să rămână credincioşi învăţăturilor primare ale Bisericii lui Hristos, în timp ce Apusenii erau predispuşi inovaţiilor de tot felul. Deosebirea dintre întrebuinţarea azimei şi a pâinii dospite la Sfânta Liturghie este şi ea dezbătută în manual. Cei ce au apărat adevărata învăţătură de credinţă a Bisericii şi anume Mihail Cerularie, Petru al Antiohiei, Nichita şi Mihail Pselos semnalează faptul că în textul grecesc al Evangheliei „artos" însemnează pâine nedospită, simbolul pătimirii, Paştele nostru fiind simbolul bucuriei, al înălţării lui Hristos la cer precum aluatul înalţă pâinea.

Eusebiu Popovici, în manualul de *Istorie Bisericească Universală*, socoteşte că printre conflictele care au generat schisma a fost şi cel semnalat în anul 1053 când Leon de Ohrida, arhiepiscop autocefal al Bulgariei a scris o epistolă către Ioan, episcop latin de Trani în care se aduc nenumărate acuzaţii latinilor. Această epistolă ajunge în cele din urmă la papa Leon IX care va scrie patriarhului Cerularie o epistolă severă.[4] Totuşi unii episcopi şi teologi din Răsărit erau de opinie că nu toate dife-

* Lucrare de seminar alcătuită în cadrul pregătirii doctoratului în Teologie sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Aurel Jivi, care a şi dat avizul pentru a fi publicată.

renţele semnalate între cele două părţi sunt aşa de grave încât să ducă la sciziune.[5]

Ambele părţi adverse s-au acuzat însă reciproc de schismă şi eterodoxie. Apusul a acuzat Răsăritul totdeauna mai mult pentru schismă, iar Răsăritul a imputat apusului mai mult eterodoxia, fiecare parte se pretindea singura catolică sau ortodoxă. Euesbiu Popovici socoteşte că cel mai just ar fo ca una din părţi să se recunoască „Biserica catolică romană" iar cealaltă „Biserica catolică de Răsărit".[6]

Profesorul Teodor M. Popescu evidenţiază faptul că neînţelegerea dintre Orient şi Occident s-a produs abia după separarea politică a lumii creştine în două imperii „romane", unul de Răsărit şi altul de Apus, cel bizantin şi cel franc, până atunci unitatea imperiului asigurând cel puţin teoretic unitatea Bisericii. Schisma politică premergea astfel celei bisericeşti şi o pregătea.[7]

În legătură cu întâietatea celor două scaune, întâistătătorul Bisericii romane afirmă că numai această Biserică învaţă „adevăratul creştinism" şi că scaunul de la Constantinopol nu este patriarhal deoarece nu este apostolic.[8] La rândul său, patriarhul Fotie acuză pe latini că au pătruns „ca mistreţii în via Domnului" fiind în grea rătăcire de credinţă şi practici bisericeşti.[9]

Se citează în prezentarea cauzelor schismei din colecţia J. P. Migne precum şi opera „Histoire des Conciles" a autorilor Ch. J. Hefele - Dom H. Leclercq arătând că, cu asemenea contraste cele două Biserici se judecă fiecare pe cealaltă acuzându-se reciproc, fiecare afirmându-şi ortodoxia sa, cea latină voind să impună celei greceşti autoritatea sa superioară, cea greacă respingând supremaţia romană şi contestând de fapt primatul papal.

Mergând pe linia urmărită de unii istorici catolici ca L'abbe Jager, J. Bourquet, Albert Vogt, schisma apare ca un act de sectarism bizantin, recunoscându-se că s-au făcut unele greşeli din partea Romei însă cea mai mare parte se datorează ambiţiei patriarhilor de Constantinopol de a nu se supune papei.[10] Astfel schisma este socotită în manifestarea ei ca o acţiune unilaterală; ca un act de rebeliune greacă împotriva autorităţilor papale, până atunci recunoscută şi acceptată ca o stare de revoluţie pregătită şi ivită în chip conştient de, şi manifestată brusc şi violent prin ambiţia a doi patriarhi răspunzători de nefericita dezbinare de la 1054.

Teodor M. Popescu semnalează un progres în timp în ceea ce priveşte înţelegerea schismei, patima confesională cu care a fost studiată mult timp istoria schismei a cedat uneori la unii istorici, în ultimii ani. Căci dacă chipul patriarhului Fotie a fost prezentat oarecând ca un fel de fiară imposibil de îmblânzit „Photius haeresiarcha", mai nou marele patriarh şi-a recăpătat figura de om normal, chiar însemnat, studiile lui Emile Amann, F. Dvornik, Anton Michel, Louis Brehier şi Martin Jugie, prin contribuţiile însemnate aduse şi înţelegerea cauzelor generale ale schismei, dovedind de fapt cele afirmate.[11]

Unii istorici consideră că schisma bisericească a fost precedată de una politică prin încoronarea lui Carol cel Mare ca „împărat roman" (800).

Astfel Hans von Schubeert şi Louis Duchesne socotesc că imperiul apusean al lui Carol cel Mare a fost mai ales o idee şi creaţie papală motivată de politica împăraţilor învrăjbiţi cu Roma de lipsa de putere sau de voinţă a împăraţilor bizantini de a apăra Italia şi mai ales Roma de sentimentul de neîncredere şi aversiune faţă de răsăritul grec al papilor orientaţi politic mai mult spre regii franci.[12]

Teodor M. Popescu rămâne important şi prin faptul că prezintă sentinţa de excomunicare de la 16 iulie 1054 în cele două versiuni: cea greacă şi cea latină. Izvoarele folosite sunt Epistolele lui Leon IX din colecţia Migne, Scrierile cardinalului Humbert, „Adversus Graecorum“, „Contra Nicetam“, „Adversus Simoniacos“ din cadrul aceleiaşi colecţii, Epistolele lui Mihail Cerularie, Hefele - Dom Leclerque *Histoire des conciles*, M. Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalum ab Eclesia chatolica dissidentium*, A. Michel, *Humbert vor Kehullarios.*

Prin aruncarea anatemei asupra lui Mihail Cerularie şi a ortodocşilor, legaţii papali consacrau formal dezbinarea dintre Biserica latină şi cea greacă. Actele s-au păstrat în două versiuni: în raportul latin scris de cardinalul Humbert, autor principal al sentinţei de excomunicare şi factor hotărâtor în politica bisericească a papei Leon al IX-lea precum şi în actul sinodului ţinut la Constantinopol la 20 iunie 1054, care ne informează şi asupra celor ce au urmat la Constantinopol până la 24 iulie 1054.

Între cele două rapoarte există importante deosebiri de prezentare a faptelor, istoricii romano-catolici infirmând versiunea greacă. În mare parte Edictul sinodal în versiunea greacă rezumă Enciclica lui Fotie către patriarhii orientali din 867, în special în controversa despre Filioque.[13]

În ceea ce priveşte versiunea latină, izvorul principal folosit de cardinalul Humbert este scrierea „Praedestinatus“, din prima jumătate a secolului al V-lea. Acest document are o valoare istorică mare prin sentinţele de excomunicare pe care le prezintă din partea latinilor. Şi raportul şi sentinţa aparţin cardinalului Humbert, omul de încredere al Papei Leon al IX-lea, lucru dovedit de A. Michel.[14] Astfel, jignite reciproc, cele două mari Biserici se consideră de atunci în schismă consumată. Se semnalează şi cum înţelege papalitatea autoritatea sa, ca o putere monarhică absolută şi efectivă de jurisdicţie universală şi de drept divin. În fruntea temeiurilor aduse se află după cum bine se ştie autoritatea suverană încredinţată de Mântuitorul, Sfântului Apostol Petru în convorbirea din părţile Cezareei lui Filip (Matei 16, 12-20), autoritate unică înţeleasă ca drept şi ca putere de a conduce apostolic Biserica şi toată lumea.[15]

Urmând studiul dr. Haralambie Cojocaru: *Este primatul lui Petru un privilegiu de drept după Noul testament*, Teodor M. Popescu arată că Biserica Ortodoxă nu acceptă autoritatea monarhică a Sfântului Apostol Petru de „prinţ“ al episcopilor şi de suveran al Bisericii şi al lumii ca şi titlul de primul episcop al Romei. Nici Sfântul Petru, pus în cauză de teologia romano-catolică, nici ceilalţi apostoli n-au avut ideea că el este temelia Bisericii şi că are în ea autoritatea monarhică, transmisibilă episcopilor unei Biserici locale.[16] Nici în predicile, nici în epistolele Sfântului Petru sau ale celorlalţi nu se găseşte cel mai mic indiciu care ar putea în-

dreptăți presupunerea aceasta. În privința episcopatului Sfântului Petru la Roma, Teodor M. Popescu contrazice o astfel de situație, căci în Noul Testament și în epoca apostolică nu este nici urmă de episcopat al lui Petru la Roma.

Se pare că rolul în principal în organizarea Bisericii romane a aparținut Sfântului Apostol Pavel, activitate mult mai bine documentată și mai sigură. Astfel, în timp ce apologeții, dogmatiștii și canoniștii catolici socotesc episcopatul roman al Sfântului Petru dovedit și de sine înțeles, unii dintre istorici au rezerve în această privință recunoscând că nu se poate vorbi de episcopat ci de o scurtă ședere în capitala imperiului în care apostolul a desfășurat activitatea misionară înainte de moartea sa martirică.[17]

Teologia ortodoxă nu acceptă ideea primatului papal de acord cu istoria bisericească științifică și cu logica termenilor bisericești. Ea contestă de asemenea sensul roman ce i s-a dat. Recunoscând că Biserica Romei s-a bucurat totdeauna de o cinste deosebită în sânul creștinătății, refuză să vadă în primatul papal dreptul monarhic absolut de jurisdicție și de autoritate universală pe care papalitatea și l-a acordat.

Teologia catolică proiectează însă în trecut concepțiile ei actuale despre primatul papal și vede în cinstea acordată Romei recunoașterea în fapt a puterii ei supreme socotind chiar că episcopii Romei au fost dintru început conștienți de primatul lor ca autoritate monarhică supremă și jurisdicție universală, exercitându-l ca atare.

Însă împotriva acestor teorii stă masiv istoria reală și nedesmințită care nu recunoaște decât un primat onorific explicabil prin alte rațiuni și fapte decât dreptul divin, principatul și episcopatul roman al Sfântului Petru.

Pr. Prof. Dumitru Stăniloae consideră că elementul politic a avut rolul cel mai important în apariția schismei. Citându-l pe M. Jugie, socotește că patriarhul își apără autonomia Bisericii sale luptând cu arme religioase pentru o idee religioasă, papalitatea însă, care devenise o adevărată putere politică, urmărea scopuri politice asemenea oricărei conduceri de stat, căci elementul politic căpătase în preocupările Scaunului roman o culoare religioasă, întemeindu-se pe argumente religioase și chiar folosindu-se de ele.[18] El vede situația din veacul al XI-lea prin faptul că papalitatea ca putere politică căuta să-și subordoneze Biserica din Răsărit pentru ca prin ea să-și consolideze definitiv dominația politică și în Răsărit. Biserica din Răsărit își apăra dimpotrivă autonomia ei religioasă față de voința papalității de a o absorbi în imperiul său politic. Ea a apărat o poziție religioasă, nu a militat pentru o cauză politică.[19]

Potrivit lui F. Heiller, papalitatea prezenta pretențiile sale politice ca o dogmă religioasă. De aceea patriarhul din Constantinopol respingând aceste pretenții, respingea de fapt o falsă dogmă, a tendinței dogmatizării puterii lumești universale a papalității, voința inserării ei între dogmele credinței.[20]

Astfel afirmându-și suveranitatea sa politică, papa a cuprins-o într-un cadru religios pentru a fi mai ușor acceptată; creându-se astfel

o confuzie gravă între politic şi bisericesc. Pretenţiile de stăpânire peste state se afirmă în numele unor principii religioase şi pretenţiile de stăpânire peste toată Biserica sunt influenţate de o concepţie politică despre Biserică. Concepând Biserica ca stat, papa pretinde o putere universală asupra ei, considerând că sub puterea sa bisericească universală trebuie să se supună toate statele ca nişte formaţiuni politice de rangul al doilea. Puterea politică este prezentată ca o dogmă de credinţă, puterea bisericească este concepută politic.

Se insistă asupra pretenţiilor episcopilor Romei în a proclama infailibilitatea papală, faptul că toate Bisericile pot greşi, singură Biserica Romei este exclusă de la această putinţă: Petru şi succesorii lui au libertatea să judece în toată Biserica, dar scaunul suprem nu se judecă de nimeni.[21]

Pentru papi, încă de mai înainte, unitatea Bisericii se menţinea prin ascultarea de ei pe când pentru răsăriteni, unitatea Bisericii se exprima prin comuniunea căpeteniilor Bisericilor locale între ei, prin acordul Bisericilor întraolaltă.

Prezintă apoi conţinutul epistolei papei Leon IX trimisă patriarhului Mihail Cerularie care cuprinde în linii mari afirmarea puterii politice şi bisericeşti absolute a scaunului papal bazându-se pe un pretins act emanat de la o autoritate politică, celebrul fals „Donatio Constantini".

La această mentalitate a ajuns papalitatea prin faptul că papa rămânând după mutarea reşedinţei imperiale la Constantinopol, autoritatea cea mai înaltă în Roma a preluat pentru conştiinţa populaţiei funcţiile imperiale.

Dumitru Stăniloae nu vede lipsit de semnificaţie faptul că afirmarea cea mai masivă a setei de putere a papalităţii se face printr-un papă german (Leon al IX-lea), prin secretarul său de stat (Humbert), iar mai târziu prin papa Grigorie al VII-lea, amândoi germani.[22]

Este prezentat apoi răspunsul lui Humbert, mult mai amănunţit şi mai dur, blamând violent unele practici reale sau imaginare ale răsăritenilor. După o judecată comparativă asupra scrierilor polemice răsăritene şi apusene care au dus la schismă şi asupra actelor care au dezbinat formal lumea creştină, nu putem să nu constatăm faptul că pe când răsăritenii s-au comportat cu moderaţie rămânând tot timpul la discutarea obiectivă a unor diferenţe principiale de caracter pur religios, comportarea apusenilor este agresivă, orgolioasă, lipsită de orice bună cuviinţă în termeni şi inventând pe seama răsăritenilor tot felul de erori fictive.

Este adevărat, odată dezbinarea produsă, au început să se înmulţească şi în scrierile răsăritenilor reproşuri făcute latinilor pentru anumite chestiuni de mai mică importanţă, ceea ce a făcut ca de acum înainte cele două părţi să se privească ca nişte străine, cea din Apus uitându-se la cea din Răsărit cu un orgoliu ce sporea pe măsură ce creştea puterea şi influenţa ei politică; în acelaşi timp cea din Răsărit se uita cu o amărăciune mereu sporită la cea din Apus atât pentru depărtarea ei necontenită de fondul creştinismului genuin, cât şi pentru lipsa de frăţietate cu

care în loc să o ajute în situația ei de suferință îi pricinuia și ea alte dureri aplicându-i alte lovituri.[23]

Preotul profesor Ioan Rămureanu s-a ocupat și el de problematica schismei de la 1054, împărțind-o în două faze, prima petrecându-se în urma evenimentelor bisericești din anii 863-867, cea de-a doua fază consemându-se la data de 16 iulie 1054 la Constantinopol prin anatemizarea clericilor și credincioșilor Bisericii ortodoxe de către cardinalul Humbert.[24] Studiul alcătuit împreună cu profesorul Teodor Bodogae și cuprins în manualul de Istorie Bisericească Universală folosește o bibliografie selectivă bazându-se pe studiile lui Martin Jugie, *Le schisme byzantin*, V. Grumel, A. Michel, Walter Nordin, E. Amann, J. Bousquet, Fr. Dvornik, G. Ostrogorsky.

Autorii insistă asupra cauzelor schismei, vina fiind aruncată fie asupra „inovațiilor latine", fie asupra separatismului și orgoliului grecesc. Ei cred că despărțirea Bisericii din secolele IX-XI n-a fost opera patriarhilor de Constantinopol (Fotie, Mihail Cerularie), nici efectul urii grecilor față de latini, nici expresia „cezaro-papismului" constantinopolitan care ar fi căutat sustragerea Bisericii Răsăritului de sub autoritatea Bisericii Romei deoarece Biserica Răsăritului n-a fost supusă niciodată jurisdicției Bisericii Romano-catolice, ci cauzele au fost de ordin mult mai profund, cu o întindere mult mai mare mergând până în secolul al III-lea.[25]

Temelia schismei o constituie însă străduința papalității de a acapara în mod abuziv și exclusiv universalitatea sau catolicitatea Bisericii în dauna deplinei ortodoxii precum și pretenția papilor la jurisdicția universală asupra tuturor creștinilor din Apus și Răsărit.

Pe lângă motivele dogmatice, istorice și politice ale schismei, se pare că și unele motive liturgice au contribuit la adâncirea acesteia. În acest sens, preotul profesor Ene Braniște s-a ocupat de importanța diferențelor liturgice dintre cele două Biserici și dacă astăzi ele mai reprezintă o piedică în calea refacerii unității de odinioară a Bisericii creștine.

Începând cu secolul al III-lea apar mici diferențe între diferitele laturi ale lumii creștine în modul de săvârșire a cultului bisericesc. Aceste diferențe se măresc treptat până ce se cristalizează în adevărate rituri liturgice. Toate aceste diferențe n-au sfâșiat însă unitatea Bisericilor.

Singurele cazuri în care pacea și armonia dintre cele două laturi ale lumii creștine au fost oarecum tulburate sunt cele provocate de cearta pentru sărbătorirea datei paștilor și pentru disciplina reprimirii ereticilor în Biserică.[26]

Cu toate că au apărut scrieri în care unele părți își apărau practicile și riturile respective, totuși și unii și alții socoteau pe bună dreptate că nu trebuiau să polemizeze sau să se certe, să se urască sau să se dezbine, și că puteau trăi și pe mai departe în bună pace în ciuda acestor deosebiri în practici și rituri, deosebiri de care, și unii și alții erau conștienți dar care nu păgubeau cu nimic nici raporturile frățești dintre Biserici, nici puritatea adevărului evanghelic mărturisit de toți.

Ene Branişte îşi alcătuieşte studiul pe baza istoriei bisericeşti a lui Eusebiu de Cezareea, Sosomen, Socrate, la izvoare întrebuinţează unele studii ale lui V. Gheorghiu, C. Ghiauroff, F. Cabrol, Johanssens, P. P. Vintilescu, A. Fortescue, P. Resus, D. Lucaciu, M. Jugie, R. Janin.

El socoteşte că principala deosebire de ordin liturgic dintre greci şi latini a constituit-o chestiunea azimelor, tot atât de mult discutată cât şi Filioque în ordinea dogmatică.[27] În sentinţa de excomunicare formulată de cardinalul Humbert şi însoţitorii săi latini chestiunea azimelor este invocată ca unul dintre motivele principale ale schismei.

Principala lucrare citată care prezintă toate inovaţiile latine este „Opusculum contra Francos" combătută de mai mulţi interpreţi bizantini ai Liturghiei. Lucrarea, scrisă la puţină vreme după declararea schismei dar atribuită pe nedrept lui Fotie, cuprinde învinuirile aduse latinilor de Mihail Cerularie în scrisoarea lui către Petru al Antiohiei, majoritatea dintre ele fiind liturgice.[28]

Chestiunea epiclezei a început să fie şi ea pusă în discuţie cu privire la forma şi momentul sfinţirii Darurilor la Liturghie care persistă până azi. Ruptura propriu-zisă nu s-a produs însă din cauza diferenţelor liturgice şi dogmatice ci mai mult prin felul, tonul şi spiritul în care au fost discutate. Uneori s-a exagerat inutil importanţa unor divergenţe mărginite de natură rituală sau disciplinară ridicate pe nedrept la rangul unor motive de discordie şi de ruptură între Biserici.

Atât grecii cât şi latinii s-au acuzat reciproc de inovaţii sau înnoiri şi chiar erezii când în realitate era vorba de simple diferenţe mărunte de practici rituale care nu căpătaseră importanţă decât atunci când au fost aruncate în balanţa intereselor, a patimilor şi a ambiţiilor omeneşti personale, uitându-se interesele generale ale Bisericii. S-a discutat fără spirit irenic, fără toleranţă reciprocă şi fără dragoste frăţească.

S-a pus patimă, ambiţie şi ură în chestiuni care trebuiau discutate la rece, fără părtinire, cu dragoste şi înţelegere de o parte şi de alta. Separaţia era dată inevitabil nu atât în aceste diferenţe care constituiau mai multe pretexte, cât şi în spirite şi inimi. Violenţa de limbaj, expresiile de-a dreptul jignitoare, orgoliul şi vanitatea, tonul arogant şi ireconciliabil plin de invective ofensatoare adoptate nu erau de natură să contribuie la atenuarea încordărilor ce duceau dimpotrivă în chip inevitabil la înăsprirea raporturilor, la răcirea inimilor, la învrăjbire şi ură reciprocă. E regretabil că în acuzaţiile ce şi le-au adus reciproc pe chestiuni liturgice atât grecii cât şi latinii au dat uneori dovadă de exagerare, ignoranţă, necunoaştere reciprocă şi chiar rea credinţă.

Dar mai mult decât diferenţele în formele cultului, diferenţele care au alimentat polemica greco-latină, au contribuit la înveninarea raporturilor frăţeşti dintre apuseni şi răsăriteni unele atitudini şi măsuri practice luate şi de o parte şi de alta manifestând un spirit de netoleranţă şi exclusivism recunoscut între creştini înainte de secolul al IX-lea.

Pentru astfel de motive grecii şi latinii au ajuns să se considere „eretici" sau chiar „necredincioşi". Dintre efectele imediate ale diferenţelor rituale şi atitudini de reciprocă intoleranţă dintre catolici şi orto-

docși dezastruoase dealtfel semnalăm îngreuierea treptată a intercomuniunii liturgice apoi ruperea definitivă a oricăror legături în domeniul cultului, interzise chiar prin dispoziții oficiale emanate de la autoritățile bisericești fie de o parte sau de cealaltă.

Preotul Ene Braniște este de părere că aceste diferențe de cult nu reprezintă astăzi piedici de netrecut în refacerea unității Bisericii, căci unitatea a existat și s-a putut menține atâta vreme cât între patriarhii de Constantinopol și cei de la Roma s-au păstrat raporturile frățești de perfectă egalitate și frățietate, atâta timp cât n-a apărut ideea supremației papale peste întreaga Biserică. Diversitatea formulelor întrebuințate pentru exprimarea aceluiași adevăr revelat sau pentru a se închina lui Dumnezeu nu constituie prin ea însăși un obstacol împotriva unității Bisericii.

Deosebiri de rituri au existat chiar în primele secole, dar n-au dus la o ruptură între Biserici atunci au fost constatate, semnalate și puse în discuție. Se crede că deosebirile de cult au atârnat chiar mai greu decât deosebirile dogmatice în balanța discuțiilor și a controverselor care au dus la schismă deoarece au mai multă importanță mai ales pentru marea masă a credincioșilor simpli care nu puteau înțelege subtilitățile teologice ale problemei lui Filioque și pe care diferențele rituale și disciplinare îi interesau mai mult decât cele dogmatice.[29]

Unul din cei mai valoroși cercetători ai problematicii schismei a fost Preotul profesor Milan Șesan, care a dedicat nenumărate studii acestei teme. El răspunde unor nedumeriri cultivate mai ales în Apus față de Răsăritul ortodox și anume afirmațiilor potrivit cărora Biserica Ortodoxă s-ar fi născut abia în urma schismei de la 1054 pe când Biserica Romano-Catolică ar fi urmașa directă și nealterată a Bisericii Catolice vechi-patristice.[30]

Printr-o explicare etimologică foarte amănunțită dovedește o altă formație istorică în care „Catolicitatea" însemna expansiunea geografică iar „Ortodoxia" intensiunea credinței și a dreptei mărări. Totuși, din întreaga istorie a acestei epoci deosebit de frământate se desprinde totuși conștiința puternică a Bisericii Ortodoxe că ea reprezintă constant și catolicitatea în sensul autentic al cuvântului din epoca patristică a Bisericii. În privința schismei din 1054, aceasta a fost o ruptură conștientă purtată de o voință calculată, manifestată prin mijloace vădite.

Unii cercetători au început să trateze problema mai moderat într-un nou climat socotind că adevăratele motive au fost condițiile variate politice, ca lupta între imperiul german și cel bizantin, condițiile culturale deosebite cu limba latină în Apus și cea grecească în Răsărit; condiții sociale diferite cu feudalismul apusean și sistemul deosebit bizantin dominat de cezaro-papismul împăraților, condiții filosofice cu scolastica bună în Apus față de platonismul greșit din Răsărit; condiții economice diferite cu sistemul comercial venețian opus celui răsăritean.

Schisma nu este un produs organic de îndelungată evoluție a societății divizată în latura socială, politică, culturală și economică ci este produsul cauzal al unei acțiuni omenești. Ea are un autor omenesc conștient

care a declanşat-o fără poate ca să-i prevadă toate consecinţele. Ea are la bază o tendinţă precisă, un scop anumit.

Prof. Milan Şesan vede adevăratul motiv al schismei: lupta pentru primatul universal papal, pentru imperialismul deplin al episcopului Romei.[31]

Înstrăinarea în cadrul schismei se leagă de împrejurarea că papalitatea s-a încrezut şi s-a alipit de lumesc. Răsăritul ortodox nu a pierdut nimic prin schismă ci s-a întărit faţă de inovaţiile latine, marea pierdere suferind-o Biserica Romei prin apariţia Reformei din secolul al XVI-lea care a smuls aproape jumătate din numărul credincioşilor latini bucuroşi să scape de binecuvântările arhiereului de la Roma.

Milan Şesan face un interesant studiu asupra legitimităţii patriarhilor Ignatie sau Fotie la Bizanţ, fiind necesară intervenţia papei Nicolae pentru aplanarea neînţelegerii pe baza pretinsului său primat bisericesc.

Urmărind această problematică în scrierile marilor istorici bisericeşti de-a lungul timpului remarcă că în „Analele" lui Cezar Baronius e acceptat „cazul lui Fotie" văzut ca uzurpator, teză continuată de colecţiile publicate de Hardouin şi mai ales de Mansi, apoi în patrologia lui Migne.[32]

Istoricul catolic Fr. Dvornik constată că Fotie nu s-a abătut de la credinţa ortodoxă, că lupta dintre Ignatie şi Fotie nu s-a dus pentru dogme ci pentru interesul celor două partide opuse, că alegerea lui Fotie a fost canonică, el nefiind autorul schismei de la 1054, ci victima ignatienilor pătimaşi.[33]

V. Grumel constată că Fotie nu a inaugurat o altă schismă, asemenea, şi E. Amann încercând să fie mai moderat, afirmă că s-a exagerat schisma din secolul al IX-lea, deşi Fotie rămâne vinovat pentru publicarea enciclicii şi contrazicerea papei.

M. Jugie prezintă un tip de ultramontanism exagerat până la denaturare şi ridicol afirmând că Fotie s-ar fi recunoscut supus papei şi că Filioque nu era obiect de discuţii, ci numai orgoliul lui Fotie.[34]

Concluzionând, profesorul Şesan crede că Enciclica patriarhului Fotie din 867 a fost un avertisment dat la timp faţă de cei care alunecau pe panta inovaţiilor doctrinare şi că ciocnirea s-a dus în primul rând între forurile conducătoare ale celor două patriarhii.[35]

Ciocnirea dintre Nicolae I şi Fotie s-a făcut exclusiv pentru probleme teologice atunci legate de primat şi Filioque. Elementele politice, diplomatice şi culturale au constituit doar decorul vremii feudale doritoare să profite de o neînţelegere de autorităţi înalte de care simplii credincioşi erau străini.

De fapt marea ciocnire dintre Roma şi Constantinopol în veacul lui Fotie şi Nicolae s-a făcut pentru Ortodoxie şi Catolicitate.[36]

Prin schismă nu s-a rupt Biserica Mântuitorului în două Biserici ci antagonismul papal a provocat ciocnirea dintre catolicitatea în concepţie papală şi ortodoxia hristocentrică. Unitatea Bisericii Mântuitorului nu a fost atunci frântă ci ea s-a menţinut, căci ortodocşii tindeau mai departe spre Catolicitatea reală a Bisericii Ortodoxe, iar latinii nu au eliminat din

noţiunile lor teologice pe cea de Ortodoxie. Marele canonist român Liviu Stan stabileşte netemeinicia premiselor papale ale întâietăţii argumentând în acest sens înţelesul strict al canoanelor formulate la cele şapte sinoade ecumenice din cuprinsul cărora nu se desprinde vreun primat al lui Petru faţă de ceilalţi apostoli.[37] Autorul folosind ca izvoare lucrări ale lui V. Grummel, Fr. Dölger prezintă primatul papal în cele trei aspecte ale sale: primatul de onoare, jurisdicţie şi infailibilitatea, concluzionând că actul de anatematizare de la 1054 care a provocat schisma cea mare a aparţinut numai lui Humbert, formal nefiind confirmat de papa Leon al IX-lea sau urmaşii lui, chestiunea jurisdicţiei nefiind nici ea dezbătută, ceea ce arată că Roma nu-şi formulase revendicările în privinţa acestui primat.[38] În privinţa posibilităţilor de revenire la vechile stări de fapt, autorul crede că dificultăţile ridicate în calea unei înţelegeri pentru refacerea unităţii de odinioară par aproape cu neputinţă de înlăturat. Calea care trebuie urmată este cea a înţelegerii şi a păcii la întărirea dragostei dintre fraţi.

Profesorul Grigorie Marcu este de părere că răspunsurile biblice ale inovaţiilor papale reprezintă de fapt simple pretexte de evadare doctrinară din limitele Revelaţiei divine împărtăşită oamenilor menite să camufleze lipsa de concordanţă a unor formulări dogmatice inovatoare de dată târzie cu învăţătura lui Hristos, atât cât este cuprinsă în Sfânta Scriptură.[39]

Inovaţiile doctrinare în numele cărora a fost sfâşiată unitatea Bisericii creştine nu pleacă de la Biblie, nu-şi au izvorul în ea. Faptul că tocmai ramura apuseană a Bisericii manifestă ciudata predilecţie de a făuri periodic dogme noi trebuia să ducă la nedumeriri cum s-a întâmplat, trebuia să stârnească luări de poziţie şi proteste pe cât de energice pe atât de justificate.

Ortodoxia, atunci când a fost pusă în situaţia de a alege între Hristos şi pretinsul său „vicar" pământesc, nu a şovăit alegând definitiv pe Cel ce i-a dat viaţă şi i-o susţine. Ea repudiază prompt şi energic orice tentativă de desfacere a lui Hristos de prerogativa-i inalienabilă de la suprem al Bisericii creştine. Analizând amănunţit premisele biblice ale erorilor papalităţii, părintele Grigorie Marcu înţelege prin acestea primatul papal, Filioque, purgatoriul, folosirea azimei la Sfânta Euharistie.[40]

Un studiu foarte interesant asupra urmărilor schismei la români l-a alcătuit profesorul Gheorghe Moisescu. Legături nemijlocite între Scaunul papal şi români nu se pot dovedi înainte de veacul al XI-lea. Faptul că în Ardeal şi Ungaria stăpânii erau catolici, iar supuşii ortodocşi, a dat propagandei catolice între românii aflaţi sub stăpânire maghiară un avânt şi un caracter cu totul diferit de al celei din Moldova şi Ţara Românească. În secolul al XIII-lea numărul mare al românilor ortodocşi a atras luarea-aminte a papilor care ţineau atunci mai mult ca oricând să supună scaunului roman pe toţi creştinii şi să stăpânească cu totul ortodoxia răsăriteană.[41]

Prăpastia săpată între Bisericile de Apus şi de Răsărit prin schisma de la 1054 nu s-a mărginit doar la duşmănia dintre papi şi patriarhi sau

la dezbinarea dintre Roma şi Bizanţ, cuprinzând în vâltoarea ei numai pe greci şi pe latini, ci ea s-a întins cu vremea asupra întregii creştinătăţi, împărţind-o în două tabere vrăjmaşe: catolicismul şi ortodoxia.[42] Urmarea a fost că din pricina ambiţiilor papale, începând chiar din veacul al XI-lea catolicismul s-a extins asupra tuturor popoarelor din ţinuturile rămase sub ascultarea patriarhiei de la Constantinopol încercând necontenit să le abată de la dreapta credinţă şi să le treacă sub stăpânirea Scaunului papal.

Folosind drept izvoare lucrările lui Michel Lascaris, G. Schmidt, profesorul Moisescu face incursiuni în ceea ce priveşte încercările de catolicizare făcute între români atât în Ţara Românească cât şi în Moldova.

Preotul profesor I. G. Coman priveşte întregul eveniment de la 1054 în perspectiva efectelor pe care le-a avut şi continuă să le aibă în istoria Bisericii creştine. Ruperea unităţii Bisericii a avut urmări grave nu numai pentru puterea şi coeziunea misiunii ei în lume ci şi pentru lucrarea ei în chiar sufletele creştinilor împărţite în două. Cele zece veacuri de schismă între Biserica Răsăriteană şi cea Apuseană sunt prea dramatice pentru a nu impune refacerea unităţii celor două Biserici dorită cu ardoare de părinţii şi scriitorii bisericeşti, având o deosebită sensibilitate pentru unitatea ei.[43] Urmărind în ce constă unitatea Bisericii patristice, I. G. Coman redă principalele elemente ale acestei unităţi şi anume: Sfânta Treime, Sfânta Împărtăşanie, Tradiţia, Ierarhia şi credincioşii. Între elementele externe ale unităţii Bisericii semnalează uşurinţa circulaţiei între Apus şi Răsărit, călătoriile misionare ale Sfântului Apostol Pavel fiind un exemplu viu în acest sens. Traducerile reprezintă alt element, ideile circulând foarte uşor, teologia creştină a primelor veacuri difuzându-se sub predici, misiuni, slujbe, dar mai ales prin cărţi, scrise în două limbi de mare circulaţie: greaca şi latina folosite respectiv în răsăritul şi în apusul imperiului.

Noua cultură creştină fiind mai ales în primele patru veacuri exprimată în literatura greacă s-a simţit nevoia de traduceri în limba latină şi invers.[44]

Monahismul, alt element extern, a însemnat o puternică legătură de unire între cele două Biserici. Literatura monahală, tratatele despre desăvârşire a pus la unison mii de inimi din clase sociale diferite şi din zone geografice îndepărtate topindu-i în aceeaşi flacără mistuitoare pentru Hristos. Sinoadele ecumenice au avut ca obiect principal păstrarea unităţii de credinţă prin apărarea acesteia împotriva erorilor şi schismelor.[45]

Astăzi problematica refacerii unităţii Bisericii este de o importanţă excepţională pentru creştini. Pentru ajungerea la acest deziderat este necesar să se ajungă la unitatea de credinţă. Acceptarea liniilor de fond ale teologiei patristice implică discutarea lor în cadrul unui sinod ecumenic.

Schisma din 1054 poate fi înlăturată prin înlocuirea primatului papal necunoscut Sfinţilor Părinţi cu un primat de onoare, sinodul ecumenic fiind autoritatea supremă de conducere în Biserica sobornicească. Unirea nu înseamnă supunerea faţă de episcopul Romei, ci îmbrăţişarea şi contopirea în aceeaşi dragoste a lui Hristos.

Ziua de 7 decembrie 1965 rămâne o zi memorabilă şi plină de semnificaţii, zi în care în deplină înţelegere şi fraternitate Papa Paul al VI-lea şi Patriarhul Athenagoras au ridicat anatemele pe care cele două Biserici le-au aruncat una împotriva celeilalte.

Desigur mai sunt multe de făcut pentru refacerea comuniunii eclesiale, trebuind clarificate problemele existente între ele. Din acest motiv la ora actuală aceste Biserici se află într-un dialog teologic pe care vor să-l poarte în mod deschis şi sincer. Pentru aceasta, Bisericile nu au voie să se închidă în ele însele, ci trebuie să se îndrepte una spre cealaltă, având curajul să aducă în discuţie chestiunile considerate semnificative.

Pentru aceasta este nevoie de încredere şi consideraţie reciprocă. Pentru întărirea încrederii şi respectului reciproc dialogul teologic trebuie să înceapă cu ceea ce a numit marele Patriarh Athenagoras I „dialogul iubirii", o străduinţă evidentă a Bisericilor de a detensiona relaţia lor reciprocă şi a diminua tensiunile, pentru ca între ele să înflorească o nouă afecţiune reciprocă.

Sutele de ani de separaţie, neînţelegerile în lucruri mici sau mari au creat bariere puternice între cele două Biserici.[46] Aceste bariere pot fi ridicate de conducătorii bisericeşti care prin diverse întâlniri pot să pregătească ţinerea unui sinod ecumenic unde să se proclame unirea pentru totdeauna a Bisericilor lui Hristos.

Porunca Mântuitorului a fost „ca toţi să fie una", ceea ce obligă astăzi Bisericile surori la consideraţie şi iubire reciprocă, căci înainte de toate suntem creştini, deopotrivă catolici şi ortodocşi, purtători ai harului dăruit în mod universal de către Dumnezeu.

Drd. ADRIAN CAREBIA

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 Încă din secolul al IX-lea când s-a defăşurat prima fază a schismei prin cearta dintre Patriarhul Fotie şi Papa Nicolae I, diferenţierea dintre Biserica Răsăriteană şi cea Apuseană era evidentă deşi acuzaţiile aduse de creştini celor două părţi aparent neînsemnate sunt socotite „nimicuri" de unii istorici bisericeşti.

2 Andrei Baron de Şaguna - *Istoria Bisericii Ortodoxe Răsăritene Universale de la întemeierea ei până în zilele noastre,* Sibiu, Editura tipografiei diecezane, 1860.

3 În anul 1024 patriarhul Eustaţiu al Constantinopolului împreună cu împăratul Vasile al II-lea Bulgaroctonul au încercat să apropie cele două mari creştinătăţi propunând papei ca de atunci întâistătătorul Scaunului Romei să poarte titlul de „patriarh ecumenic" apusean iar patriarhul Constantinopolului de „patriarh ecumenic" Răsăritean, însă Papa Ioan al XX-lea nu este de acord socotind ca „prejudicioasă" această propunere pentru scaunul Romei.

4 Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericească Universală și Statistica bisericească,* trad. de Atanasie Mironescu, cartea I, de la întemeierea Bisericii până la dezbinarea dintre Răsărit și Apus (1054). Tipografia cărților bisericești, Mănăstirea Cernica, 1926, p. 354.

5 Unul din episcopii și teologii moderați era Petru, patriarh al Antiohiei. Acesta declară în epistola către Cerularie că nu consideră grave și de condamnat toate inovațiile latinilor dar înțelegea prea bine că nu poate fi vorba de o comunicare cu ei cât timp mențin adaosul „filioque" la simbolul de credință.

6 Biserica catolică romană pretinde că ea singură este „Biserica catolică" contestând Bisericii catolice de Răsărit dreptul de a se numi „Biserică Ortodoxă", cum e uzul în Răsărit. Ea numește „catolici greci" sau „catolici răsăriteni" numai pe creștinii greci sau răsăriteni care s-au unit cu ea. Eusebiu Popovici consideră că cel mai corect ar fi ca răsăritenii uniți cu Biserica Apuseană să se numească catolici romani de rit grec iară catolicii romani spre distingere de cei de rit grec se vor numi „catolici romani de rit latin".

7 Teodor M. Popescu — *Cum s-au făcut „Unirile cu Roma",* Ortodoxia, revista Patriarhiei Române, an I, nr. 2-3 aprilie—septembrie, București, 1949, p. 121.

8 Ch. J. Hefele, Dom. H. Leclercq — *Histoire des Conciles,* t. IV, I, pp. 437-441, apud. Teodor M. Popescu, op. cit., p. 124.

9 Enciclica de la 876 în Migne, PG, 102, 721-741, tradusă în românește de mitropolitul Grigore al IV-lea, Buzău, 1832.

10 Teodor M. Popescu — *Geneza și evoluția schismei. Nouă sute de ani de la marea schismă 1054—1954,* Ortodoxia, an IV, nr. 2-3, aprilie—septembrie 1954, p. 163.

11 S-a vorbit despre „orgoliul prodigios" al lui Fotie sau al lui Mihail Cerularie în lucrările lui Charles Diehl sau Augustin Fliche.

12 Teodor M. Popescu — *Privire istorică asupra schismelor, eresurilor și sectelor,* Rev. Studii teologice, an II, nr. 7-8, septembrie—octombrie 1950, p. 358.

13 Teodor M. Popescu — *Sentința de excomunicare de la 16 iulie 1054,* versiunea greacă, Rev. Studii Teologice, an II, nr. 1, 1931, p. 50.

14 Teodor M. Popescu — *Sentința de excomunicare de la 16 iulie 1054,* versiunea latină, Rev. Studii Teologice, an II, nr. 2, 1931, p. 35.

15 Teodor M. Popescu — *op. cit.,* Studii Teologice, an II, nr. 2, p. 40.

16 Teodor M. Popescu — *Contribuții la istoria încercărilor de unire a Bisericilor,* București, 1930, p. 22.

17 Idem, *op. cit.,* p. 28.

18 Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae — *Motivele și urmările dogmatice ale schismei,* Rev. Ortodoxia, an III, nr. 2-3, aprilie—septembrie 1954, p. 218.

19 Idem, p. 220.

20 Fr. Heiller — *Urkirche und Ostkirche,* München, 1923, p. 141, apud. D. Stăniloae, op. cit., p. 232.

21 De fapt toată confuzia vine din conceperea puterii bisericești după chipul puterii politice. Puterea Papei peste toată Biserica și peste tot pământul se afirmă că este primită de la Iisus Hristos, această putere fiind consacrată dogmă a credinței întemeiată pe porunca dumnezeiască.

22 Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae — op. cit., p. 225.

23 Ibidem, p. 260.

24 Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, Pr. prof. dr. Milan Șesan, Pr. prof. dr. Teodor Bodogae — *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 558.

25 Autorii se referă la împărțirea imperiului Roman în două mari părți de către împăratul Diocleţian (284-305). Prin acest act, Diocleţian înțelegea că există o lume orientală cu concepțiile și mentalitatea ei deosebită de cea occidentală. Un alt motiv de dispută a fost mutarea capitalei imperiului de la Roma la Constantinopol la data de 11 mai 330, Roma rămânând oarecum izolată, pradă năvălirilor popoarelor migratoare. Împărțirea imperiului de Teodosie cel Mare (379-395), în 395 între fiii săi constituie altă cauză primară a dezbinării.

26 Pr. prof. Ene Braniște — *Schisma și cultul creștin*, Rev. Ortodoxia, an IV, nr. 2-3, aprilie—septembrie, București, 1954, p. 262.

27 Chestiunea azimelor s-a menținut în permanență pe ordinea de zi a polemicii greco-latine chiar și după declararea schismei, toți polemiștii greci din această epocă abordând fără nici o excepție această chestiune, justificând poziția ortodoxă și combătând în diverse chipuri uzul latin.

28 Pr. prof. Ene Braniște — op. cit., p. 27.

29 Dovada faptului că diferențele liturgice nu constituie un motiv suficient pentru separarea Bisericilor este mai ales situația că asemenea diferențe există nu numai între Biserica Catolică și cea Ortodoxă ci și între diferitele Biserici Ortodoxe Autocefale înseși care totuși nu au rupt legătura de comuniune ce le leagă de la început.

30 Pr. prof. Milan Șesan — *Ortodoxia și Catolicitatea*, Rev. Ortodoxia, an III, nr. 1, ianuarie—martie, București, 1951, p. 115.

31 Dacă unii cercetători se străduiesc să estompeze acest motiv spre a impune ca motive interese politice, atunci se adeverește în mod indirect această cauză, faptul că primatul papal nu urmărea atât consecințele teologice cât mai ales politice, folosindu-le pe cele bisericești ca mijloace de luptă directă.

32 Hefele C. Leclerq în *Istoria conciliilor* impune teza ultramontană potrivit căreia Fotie este declarat uzurpator, autor a două schisme față de Roma meritând în consecință excomunicarea. Epoca modernă nemaiîngăduind însă tratarea problemelor istorice după metode învechite declanșează critica și revizuirea tezelor ultramontane.

33 Milan Șesan — *În problema schismei*, Rev. Mitropolia Banatului, an. IX, nr. 7-8, iulie-august, 1959, p. 10.

34 Idem, p. 11.

35 Ibidem, p. 12.

36 Milan Șesan — *Din istoricul noțiunii de ortodoxie*, Rev. Mitropolia Ardealului, an. I, nr. 1-2, septembrie-octombrie 1956, p. 64.

37 Liviu Stan — *Aspecte generale ale schismei*, Rev. Ortodoxia, an. VI, nr. 2-3, aprilie—septembrie 1954, p. 304.

38 Idem, p. 310.

39 Grigorie Marcu — *Premisele biblice ale erorilor papalității*, Rev. Ortodoxia, an. VI, nr. 2-3, aprilie—septembrie, 1954, p. 365.

40 Distinsul profesor socotește că „premisele" biblice ale erorilor papalității sunt departe de a fi epuizate. În calea refacerii Bisericii „celei una" stă în primul rând inovația primatului papal fiind respins de conștiința creștină cu energie și indignare justificată, reprezentând de fapt un act de uzurpare a prerogativelor Mântuitorului, o tentativă de deșertare a Fiului lui Dumnezeu de calitatea Sa de Cap unic al Bisericii.

41 I. G. Moisescu — *Urmările schismei la români*, Rev. Ortodoxia, an. VI, nr. 2-3 aprilie—septembrie, 1954, p. 340.

42 Urmarea a fost că din pricina ambițiilor papale începând chiar din veacul al XI-lea, catolicismul s-a extins asupra tuturor popoarelor din ținuturile rămase sub ascultarea patriarhiei de Constantinopol încercând să le abată de la dreapta credință și să le treacă sub stăpânirea Scaunului papal.

43 I. G. Coman — *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți*, Rev. Ortodoxia, an. VI, nr. 2-3, aprilie—septembrie 1954, p. 432.

44 Aceste traduceri au contribuit în mare măsură la unitatea Bisericii prin punerea în circulație a valorilor spirituale create de literatura patristică.

45 I. G. Coman — op. cit., p. 444.

46 Desigur și răsăritenii au realizat unitatea externă trăind în Biserici autocefale separate prin granițele statelor naționale, neorganizând sistematic și intens o unitate puternică între ei și neinițiind totdeauna în chip fericit lucrări în vederea unirii cu ceilalți creștini.

PREDICĂ LA DUMINICA A III-A DUPĂ PAȘTI
(a Mironosițelor)
VALOAREA TRUPULUI

„Nu știți că voi sunteți templul lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?" (I Cor. 3, 16).

Sf. Evanghelie de astăzi evocă figura femeilor devotate Mântuitorului, de unde și numele duminicii de astăzi, Duminica Mironosițelor, precum și figura lui Iosif din Arimateea, sfetnic cu mare vază, care aștepta și el Împărăția lui Dumnezeu care împreună au purtat de grijă trupului Domnului de la luarea de pe cruce până la Înviere.

Iosif dă dovadă de mare îndrăzneală intrând la Pilat să ceară trupul răstignit al lui Iisus să-l îngroape cu cheltuială mare și cu cinste. Iosif a cumpărat giulgi de in, a pogorât trupul mort de pe cruce, l-a înfășurat cu giulgiul, l-a pus într-un mormânt săpat în stâncă. La îngroparea Domnului a venit și Nicodim, care a adus amestecătură de smirnă și ulei ca la o sută de litri, a uns cu aromate și a legat cu cearșafuri trupul Domnului, după obiceiul iudeilor la îngroparea morților, și l-au îngropat într-un mormânt nou.

Iar după ce a trecut ziua sâmbetei, femeile mironosițe au cumpărat miresme ca, venind la mormânt, să ungă trupul Domnului. Aceasta din dragostea și evlavia ce o aveau pentru Domnul, dar și pentru ca să împlinească obiceiul cel de atunci pentru morți, să ungă trupul lui cu aromate și cu miruri, ca trupul să se păstreze nu numai bine mirositor, ci și nestricat.

Aceste fapte ne dau prilejul să medităm mai atent la valoarea trupului omenesc după învățătura noastră de credință.

Întâi de toate trebuie să știm că în centrul creației stă omul „floarea creațiunii", un microcosmos, „chipul și slava lui Dumnezeu" (I Cor. 11, 7). El a fost creat de Dumnezeu „după chipul Său" (Fac. 1, 26), cu puțin mai mic decât îngerii, încununat cu slavă și cu cinste (Ps. 8, 5), chemat spre un urcuș din slavă în slavă (II Cor. 3, 8) să ajungă la asemănare cu Dumnezeu. Dumnezeu l-a pus stăpân „peste lucrul mâinilor Sale" (Evrei 2, 7).

Conform învățăturii creștine, alcătuirea ființei umane este dihotomică, adică din două elemente: trup și suflet, amândouă create de Dumnezeu - cu rosturi bine definite în buna desfășurare a vieții și sensului ei

major. În componența ființei umane sufletul este chemat să dețină cârma, primatul. Sufletul este mărgăritarul cel mai prețios al vieții noastre, este chipul lui Dumnezeu în om; este scânteia care aprinde dorurile către adevăr, bine și frumos. De aceea Mântuitorul ne atrage atenția zicând: „Ce-i va folosi omului dacă va câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde. Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26). Este foarte adevărat că omul trăiește prin sufletul său, prin scânteia divină care-i străbate și stăpânește trupul, așa încât legea firii omului este ca „trupul să asculte de suflet, iar sufletul să asculte de Dumnezeu" (T. Chiricuță), dar antropologia creștină ortodoxă acordă și trupului o mare valoare și un rost bine determinat în iconomia mântuirii.

1. După învățătura Bisericii, valoarea trupului vine mai întâi de la faptul că este creat de Dumnezeu care a creat și sufletul. Prin felul cum l-a creat, arată, de asemenea, că i-a acordat o atenție deosebită, căci pe când pe celelalte ființe le-a creat numai prin cuvânt, omul însă, a fost creat printr-o intervenție specială și directă; Dumnezeu însuși a modelat trupul omului din țărână (Geneză 2, 7).

2. Valoarea trupullui se întemeiază în al doilea rând, pe rostul foarte important pe care-l are de a fi organul firesc de manifestare a vieții sufletești în lumea prezentă, sufletul fiind principiul animator și conducător al trupului. Trupul este tot așa de necesar sufletului ca și vioara pentru exprimarea cântecului sau ca și „pana pentru transcrierea gândului" (I. Savin). Sufletul gândește, vorbește și muncește prin trup. El se folosește de trup ca de o unealtă, menită a-i sluji până la moarte. Dar precum artistul nu-i tot una cu vioara și gândul cu pana, tot așa și sufletul nu-i tot una cu trupul. Sufletul are rolul artistului și al gândului creator și conducător, pe când trupul are rolul de a sluji sufletului de a fi locaș vremelnic, curat și devotat.

Sfânta Scriptură rostește cuvinte frumoase și de apreciere despre trup. În Vechiul Testament, proorocul Isaia spune: „tot trupul va vedea mântuirea lui Dumnezeu", (40, 5) iar Ioil spune: „vărsa-Voi Duhul Meu peste tot trupul".

Însuși Mântuitorul venit pe pământ poartă grijă de trupurile oamenilor și zice: „nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi" și și însuși îngrijește cu mâinile Sale trupurile. Nu s-a atins el de ochii orbilor? Nu s-a înduioșat, nu a vindecat El pe leproși, ciungi, paralitici și pe cei care s-au apropiat de El cu credință? Dar mai mult decât atât, oare nu El a readus din moarte la viață trupul fiicei lui Iair, trupul fiului văduvei din Nain și trupul lui Lazăr cel mort de patru zile? Sf. Ap. Pavel ne interzice să ne întinăm pentru că el este templul lui Dumnezeu" (I Cor. 3, 16), sfătuindu-ne „să ne curățim de toată întinăciunea trupului și a duhului, desăvârșind sfințenia întru frica lui Dumnezeu" (II Cor. 7, 1), iar în altă parte zice: „Dumnezeul păcii să vă sfințească pe voi desăvârșit și duhul vostru și sufletul vostru și trupul păzească-se în întregime, fără prihană, întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos" — arătând prin aceasta că trupul prin natura sa e capabil să primească desăvârșirea, și să se ferească de întinăciunile ce se adaugă prin păcat. Se în-

tâmplă uneori că trupul nu ascultă de suflet. Atunci ajung la cârma vieţii omului instinctele animalice, pornirile inferioare, care întunecă chipul lui Dumnezeu în om. Când sufletul nu mai stăpâneşte trupul sau când deviază de la menirea lui divină, atunci viaţa lui se degradează; îşi pierde din puterea şi strălucirea ei originară. În acest caz în loc de-a ajunge un erou moral, un sfânt, omul ajunge un rob, un înger căzut, poate chiar un demon.

Prin urmare între trup şi suflet trebuie să existe un raport de pace şi armonie, un raport de prietenie şi solidaritate sfântă. Sf. Ambrozie spune că „sufletul păcătos atrage şi trupul celui în mocirla păcatului", iar Sfântul Chiril al Ierusalimului arată că „trupul dacă este în comuniune cu un suflet sfânt, trupul devine templu al Duhului Sfânt".

3. Valoarea trupului rezultă limpede şi din misiunea ce o are de îndeplinit în lumea aceasta de a fi creator de cultură şi civilizaţie. Misiunea aceasta de fiinţă creatoare şi în acelaşi timp, de cuceritoare şi stăpânitoare a forţelor naturii — misiune ce i s-a dat dintru început — este evident că nu şi-o poate realiza fără participarea efectivă şi permanentă a trupului. „Nu există nici o participare la lume în viaţa aceasta - scrie Tertulian - care să nu se săvârşească în trup. Artele se împlinesc cu ajutorul trupului, studiile şi talentele, cu ajutorul trupului. Şi aşa întreaga activitate a sufletului se reazămă pe trup. Iar Sf. Vasile cel Mare ne atrage atenţia că „între celelalte vieţuitoare numai omul are ţinută dreaptă. În timp ce patrupedele privesc spre pământ şi se pleacă spre pântece, omul îşi îndreaptă privirea spre înalt (cer), fiind arătat prin aceasta că el nu este menit să fie rob stomacului şi patimilor legate de cele de sub pântece, ci pentru a realiza lucruri măreţe".

4. Valoarea extraordinară a trupului reiese în chip lămurit din faptul că s-a învrednicit de marea cinste de a fi locaş al Mântuitorului Hristos, prin întruparea Sa în chip de om. Proorocii au prezis cu mult înainte întruparea - lucrarea prin care s-a realizat comuniunea dintre Dumnezeu şi om. Sf. Evanghelist Ioan spune clar: „Cuvântul trup s-a făcut", s-a sălăşluit între noi". Prin acceptarea Întrupării, Domnul şi-a dat o dată mai mult aprobarea Sa pentru trupul omenesc. Mai mult, prin Înălţarea cu trupul la cer, Iisus Hristos arată credincioşilor la ce neobişnuită slavă şi cinste poate fi ridicat trupul omenesc.

5. Valoarea trupului reiese din rostul lui ca factor important pentru dobândirea mântuirii. Creştinii ştiu că mântuirea nu se poate agonisi decât în răstimpul cât vieţuiesc în trup şi că împreună vor fi chemaţi cândva la judecata de pe urmă, să dea socoteală de tot ce au făcut în lumea aceasta, fie bune, fie rele, că spune clar Sf. Ev. Ioan: „Se vor scula cei ce au făcut cele bune spre învierea vieţii şi cei ce au făcut cele rele spre învierea osândei" (Ioan 10). Se poate spune că nici un suflet omenesc nu se mântuieşte decât prin mijlocirea trupului. „Trupul, - scrie Tertulian -, este baza mântuirii sufletului. Trupul este acela care ajută sufletul să fie proprietatea lui Dumnezeu. Căci trupul este spălat la botez, ca sufletul să se purifice de petele sale; trupul e uns, pentru ca sufletul să se sfinţească. Trupul e umbrit în punerea mâinilor pentru ca spiritul să fie luminat prin

Duhul. Trupul gustă trupul şi sângele lui Hristos pentru ca şi sufletul să se hrănească din Dumnezeu". Deci, ceea ce este asociat la muncă, nu poate fi înlăturat la răsplată.

6. Şi iată-ne în faţa altui adevăr incontestabil care dă valoare trupului: trupurile vor învia la învierea cea de obşte, la învierea universală, de la sfârşitul lumii, aşa cum o arată elegiacul profet Iezechil (cap. 37). Învierea Domnului este temelia absolută a învierii tuturor celor ce cred în El. „Dacă Hristos n-a înviat - zice Sf. Apostol Pavel - zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică este credinţa voastră... Dacă morţii nu înviază, nici Hristos n-a înviat. Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră, sunteţi încă în păcatele voastre... Dar acum Hristos a înviat din morţi, fiind începătură (a învierii) celor adormiţi că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un Om şi învierea. Căci precum în Adam toţi mor aşa şi în Hristos toţi vor învia" (I Cor. 13, 14, 15-17, 20-22).

Sf. Apostol Pavel descrie lapidar „epilogul cosmosului uman" în epistola a II-a către Tesaloniceni: Domnul va porunci arhanghelului să se pogoare din cer şi să sune din trâmbiţa lui Dumnezeu, pentru ziua judecăţii. Acum „cei morţi întru Hristos vor învia întâi. După aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi, împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh, şi aşa pururea cu Domnul vom fi" (6, 16).

Tot Sf. Apostol Pavel ne arată şi fizionomia trupurilor înviate care vor fi îmbrăcate întru nestricăciune şi nemurire. Moartea şi păcatul atunci vor fi biruite (I Cor. 15, 53-54).

Este foarte adevărat că trupul în urma păcatului a fost supus stricăciunii şi morţii fizice şi în viaţa aceasta pământească este doar un cort, o îmbrăcăminte, un templu în care temporar locuieşte sufletul, dar prin harul Mântuitorului Hristos trupul se va bucura de înviere, devenind nemuritor, va învia ca Domnul Hristos - şi unit cu sufletul, va trăi în veci, bineînţeles, într-un chip spiritualizat.

O dovadă şi o rază de nădejde o avem în cinstirea moaştelor.

Respectul faţă de trupurile celor adormiţi este încă o dovadă că trupul are o valoare, despre care ne vorbeşte dintotdeauna învăţătura şi practica Bisericii noastre.

*

Învăţătura noastră creştină scoate în evidenţă că trupul este un component indispensabil şi esenţial al vieţii umane. El devine împreună cu sufletul, obiect de respect şi iubire, colaborator şi părtaş la bine şi la rău, la întreaga viaţă a omului.

Prin mijlocirea trupului auzim învăţăturile de credinţă, primim elementele materiale ale harului, ne hrănim cu pâinea şi vinul Euharistiei şi prin acestea trupul nostru devine locaş al Duhului Sfânt, iar membrele noastre se fac mădulare ale lui Hristos, potrivit cuvintelor: „Nu

ştiţi că voi sunteţi templul lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi?“ (I Cor. 3, 16).

Drept aceea să luăm aminte la îndemnurile Sf. Ap. Pavel: „Deci păcatul să nu mai domnească în trupul vostru muritor şi să nu mai ascultaţi de poftele lui. Să nu mai daţi în stăpânirea păcatului mădularele voastre, ca nişte unelte ale nelegiuirii, ci daţi-vă pe voi înşivă lui Dumnezeu, ca vii, din morţi cum eraţi şi daţi lui Dumnezeu mădularele voastre ca pe nişte unelte ale neprihănirii“ (Romani 6, 12).

Pentru că Duhul din noi este arvuna învierii trupului, cum spune acelaşi Apostol: Şi dacă Duhul celui ce a înviat pe Iisus din morţi locuieşte în voi, cel ce a înviat pe Iisus Hristos din morţi va învia şi trupurile voastre muritoare prin Duhul Său, care locuieşte în voi (Rom. 8, 11).

Să punem la inimă îndemnul de la ectenie: „Pe noi înşine şi unul pe altul şi toată viaţa noastră lui Hristos să o dăm“ şi atunci vom putea cânta cântarea de biruinţă: „Hristos a înviat din morţi, cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le; şi nouă ne-a dăruit viaţă veşnică. Închinămu-ne învierii Lui celei de a treia zi“. AMIN.

Pr. Gh. STREZA

PREDICĂ LA DUMINICA RUSALIILOR
— Biserica şi însuşirile ei —

„(Cred) şi întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică" (Articolul 9 din Simbolul credinţei).

Iubiţi credincioşi,

Prăznuim astăzi Pogorârea Sfântului Duh - în chip de limbi ca de foc - peste Sfinţii Apostoli, sau Rusaliile, eveniment unic în istoria mântuirii, petrecut în Ierusalim, la cincizeci de zile de la Învierea Mântuitorului şi la zece zile de la slăvita Sa înălţare la cer. Se împlinea astfel făgăduinţa pe care le-o făcuse Mântuitorul Sfinţilor Apostoli înainte de înălţare, că „vor fi botezaţi întru Duhul Sfânt", care le va da puterea să-I fie martori din Ierusalim „până la marginile pământului" (F. Ap. 1, 4-5 şi 8). Faptul în sine este relatat în pericopa „apostolică" citită azi la Sfânta Liturghie, din cartea „Faptele Apostolilor", scrisă de Sfântul Evanghelist Luca. Din cele relatate de el aflăm că, după pogorârea Duhului Sfânt şi după cuvântarea Sfântului Apostol Petru, s-au botezat „ca la trei mii de suflete" (cf. F. Ap. 2, 1-41). În felul acesta a luat naştere, în chip văzut, Biserica lui Iisus Hristos, în Ierusalim, în urmă cu aproape două mii de ani. Din aceste motive socotim că e bine ca în cuvântul de învăţătură de astăzi să vorbim despre Biserică şi mai cu seamă despre însuşirile ei, potrivit celor scrise în Sfânta Scriptură şi celor ce ne învaţă Sfânta Tradiţie.

Prin Biserică înţelegem aşezământul sfânt întemeiat de Domnul nostru Iisus Hristos pentru mântuirea credincioşilor. Mântuitorul a întemeiat Biserica Sa pe cruce (F. Ap. 20, 28), iar în chip văzut în ziua Cincizecimii, când a trimis pe Duhul Sfânt în chipul limbilor ca de foc asupra Sfinţilor Apostoli. Aceştia au întemeiat atunci, prin cuvântul lor, prima obşte de credincioşi, botezându-se „ca la trei mii de suflete" (F. Apostolilor 2, 41).

Sfânta Scriptură ne învaţă că Mântuitorul este capul Bisericii, iar Biserica este Trupul Lui. Sfântul Apostol Pavel scria efesenilor: „Şi L-a dat (pe Hristos) cap Bisericii care este trupul Lui" (Efes. 2, 22-23). Noi, credincioşii, suntem mădulare ale trupului lui Hristos, adică ale Bisericii (Rom. 12, 5; I Cor. 12, 27).

Biserica este aceea care continuă lucrarea Mântuitorului pe pământ, căci El i-a dat întreita putere: de a învăţa adevărul dumnezeiesc (Mt. 28, 19), de a săvârşi Sfintele Taine şi slujbe bisericeşti (In. 20, 22-23; Lc. 22-19; I Cor. 11, 24-25) şi de a conduce pe credincioşi pe calea ade-

ştiţi că voi sunteţi templul lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi?" (I Cor. 3, 16).

Drept aceea să luăm aminte la îndemnurile Sf. Ap. Pavel: „Deci păcatul să nu mai domnească în trupul vostru muritor şi să nu mai ascultaţi de poftele lui. Să nu mai daţi în stăpânirea păcatului mădularele voastre, ca nişte unelte ale nelegiuirii, ci daţi-vă pe voi înşivă lui Dumnezeu, ca vii, din morţi cum eraţi şi daţi lui Dumnezeu mădularele voastre ca pe nişte unelte ale neprihănirii" (Romani 6, 12).

Pentru că Duhul din noi este arvuna învierii trupului, cum spune acelaşi Apostol: Şi dacă Duhul celui ce a înviat pe Iisus din morţi locuieşte în voi, cel ce a înviat pe Iisus Hristos din morţi va învia şi trupurile voastre muritoare prin Duhul Său, care locuieşte în voi (Rom. 8, 11).

Să punem la inimă îndemnul de la ectenie: „Pe noi înşine şi unul pe altul şi toată viaţa noastră lui Hristos să o dăm" şi atunci vom putea cânta cântarea de biruinţă: „Hristos a înviat din morţi, cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le; şi nouă ne-a dăruit viaţă veşnică. Închinămu-ne învierii Lui celei de a treia zi". AMIN.

Pr. Gh. STREZA

PREDICĂ LA DUMINICA RUSALIILOR
— Biserica şi însuşirile ei —

„(Cred) şi întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică“ (Articolul 9 din Simbolul credinţei).

Iubiţi credincioşi,

Prăznuim astăzi Pogorârea Sfântului Duh - în chip de limbi ca de foc - peste Sfinţii Apostoli, sau Rusaliile, eveniment unic în istoria mântuirii, petrecut în Ierusalim, la cincizeci de zile de la Învierea Mântuitorului şi la zece zile de la slăvita Sa înălţare la cer. Se împlinea astfel făgăduinţa pe care le-o făcuse Mântuitorul Sfinţilor Apostoli înainte de înălţare, că „vor fi botezaţi întru Duhul Sfânt“, care le va da puterea să-I fie martori din Ierusalim „până la marginile pământului“ (F. Ap. 1, 4-5 şi 8). Faptul în sine este relatat în pericopa „apostolică“ citită azi la Sfânta Liturghie, din cartea „Faptele Apostolilor“, scrisă de Sfântul Evanghelist Luca. Din cele relatate de el aflăm că, după pogorârea Duhului Sfânt şi după cuvântarea Sfântului Apostol Petru, s-au botezat „ca la trei mii de suflete“ (cf. F. Ap. 2, 1-41). În felul acesta a luat naştere, în chip văzut, Biserica lui Iisus Hristos, în Ierusalim, în urmă cu aproape două mii de ani. Din aceste motive socotim că e bine ca în cuvântul de învăţătură de astăzi să vorbim despre Biserică şi mai cu seamă despre însuşirile ei, potrivit celor scrise în Sfânta Scriptură şi celor ce ne învaţă Sfânta Tradiţie.

Prin Biserică înţelegem aşezământul sfânt întemeiat de Domnul nostru Iisus Hristos pentru mântuirea credincioşilor. Mântuitorul a întemeiat Biserica Sa pe cruce (F. Ap. 20, 28), iar în chip văzut în ziua Cincizecimii, când a trimis pe Duhul Sfânt în chipul limbilor ca de foc asupra Sfinţilor Apostoli. Aceştia au întemeiat atunci, prin cuvântul lor, prima obşte de credincioşi, botezându-se „ca la trei mii de suflete“ (F. Apostolilor 2, 41).

Sfânta Scriptură ne învaţă că Mântuitorul este capul Bisericii, iar Biserica este Trupul Lui. Sfântul Apostol Pavel scria efesenilor: „Şi L-a dat (pe Hristos) cap Bisericii care este trupul Lui“ (Efes. 2, 22-23). Noi, credincioşii, suntem mădulare ale trupului lui Hristos, adică ale Bisericii (Rom. 12, 5; I Cor. 12, 27).

Biserica este aceea care continuă lucrarea Mântuitorului pe pământ, căci El i-a dat întreita putere: de a învăţa adevărul dumnezeiesc (Mt. 28, 19), de a săvârşi Sfintele Taine şi slujbe bisericeşti (In. 20, 22-23; Lc. 22-19; I Cor. 11, 24-25) şi de a conduce pe credincioşi pe calea ade-

văratei trăiri creştineşti (Lc. 10, 16; In. 20, 21). Cu alte cuvinte, Mântuitorul a lăsat ca Biserica să-I continue lucrarea de mântuire prin cele trei puteri sau slujiri pe care le-a avut El pe pământ: învăţătorească, arhierească sau sfinţitoare şi împărătească sau de conducere.

În Biserică, Mântuitorul împărtăşeşte harul Său mântuitor prin Duhul Sfânt, în Sfintele Taine. De aceea, numai în Biserică există mântuire şi nimeni nu poate să se mântuiască dacă nu este mădular al trupului lui Hristos, adică al Bisericii. Un credincios care se desprinde de Biserică, adică de Trupul tainic al lui Hristos, este mort duhovniceşte, pierzându-şi mântuirea. Sfântul Ciprian scria că nu poate nimeni să aibă pe Dumnezeu ca tată, dacă nu are Biserica de mamă.

Biserica nu greşeşte niciodată, tocmai pentru faptul că este trupul lui Hristos, iar El capul ei, şi pentru că în ea lucrează neîncetat Duhul Sfânt, prin Harul Său. Din această pricină, Sfântul Apostol Pavel numeşte Biserica „stâlp şi temelie adevărului" (I Tim. 3, 15). Ea este nebiruită în adevărul ei dumnezeiesc.

Biserica, asemenea Mântuitorului, are două înfăţişări: una văzută şi alta nevăzută. Are o înfăţişare văzută pentru că este pe pământ, având membrii văzuţi, cu o conducere bisericească văzută, cu slujbe şi rânduieli văzute. Dar are şi o înfăţişare nevăzută, căci nevăzut este Întemeietorul şi Capul ei, nevăzuţi sunt membrii ei care au trecut din această viaţă, nevăzută este lucrarea Sfântului Duh din ea şi nevăzută este legătura duhovnicească ce uneşte toate mădularele Bisericii între ele, dar şi cu Iisus Hristos, formând un singur trup.

Ca membri ai Bisericii sunt socotiţi toţi credincioşii botezaţi cu botezul creştin, adică în numele Sfintei Treimi, care mărturisesc aceeaşi credinţă, care se împărtăşesc cu aceleaşi Sfinte Taine şi care stau sub ocârmuirea văzută a aceleiaşi ierarhii bisericeşti. Din Biserică fac parte atât cei drepţi, cât şi cei păcătoşi căci, după cum spunea Sfântul Apostol Pavel: „Într-o casă mare nu sunt doar vase de aur şi de argint, ci şi de lemn şi de lut şi unele sunt spre cinste, iar altele spre necinste" (II Tim. 2, 20). Însuşi Mântuitorul a arătat, prin mai multe pilde, că şi păcătoşii fac parte din Biserică: pilda neghinelor (Mt. 13, 24-30), a năvodului (Mt. 13, 47-48), a celor zece fecioare (Mt. 25, 1-13), cu oaia cea rătăcită (Mt. 18, 12-13) şi altele. Cei păcătoşi sau cei rătăciţi sunt socotiţi ca membre sau mădulare bolnave ale Bisericii, de care trebuie să avem grijă deosebită, spre a-i aduce la calea mântuirii.

Dar nu numai credincioşii vii, ci şi cei adormiţi întru dreapta credinţă şi nădejdea învierii sunt socotiţi membri ai Bisericii. Aceşt'a alcătuiesc Biserica „biruitoare" sau „triumfătoare", pentru că ei au trecut pragul acestei vieţi de luptă, primind drept răsplată „cununa neveştejită a măririi" (I Petru 5, 4). Spre deosebire de Biserica luptătoare, din cea triumfătoare fac parte numai cei drepţi, la care se adaugă şi îngerii. Amândouă aceste Biserici alcătuiesc acelaşi trup al lui Hristos, fiind legate întreolaltă prin virtutea iubirii, care se arată, pe de o parte, prin rugăciunile celor vii pentru cei morţi, iar pe de altă parte, prin mijlocirea celor adormiţi pentru cei care mai sunt încă în această viaţă.

Mântuitorul Iisus Hristos, întemeind Biserica, a așezat în ea o anumită ordine și rânduială. În chip nevăzut, Biserica este condusă de El Însuși, iar în chip văzut conducerea Bisericii o asigură ierarhia bisericească. Această ierarhie își are obârșia de la Însuși Mântuitorul care i-a ales pe cei 12 Apostoli (Mt. 10, 1-3; Lc. 9, 1-6), apoi pe cei 70 de ucenici (Lc. 10, 1-11), primii fiind întăriți pe deplin în slujba lor după pogorârea Duhului Sfânt, la Cincizecime. La rândul lor, Sfinții Apostoli au așezat în Biserică episcopi, preoți și diaconi, ca să propovăduiască cuvântul adevărului, să păstorească obștea creștinilor și să sfințească pe credincioși prin Sfintele Taine și slujbe bisericești. Credincioșii de rând sunt numiți și „laici" sau „mireni". Sfântul Apostol Pavel vorbește de ierarhia bisericească prin cuvintele: „Iar fiecăruia dintre noi i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos... El i-a dat pe unii ca să fie apostoli, pe alții profeți, pe alții binevestitori, pe alții păstori sau învățători, ca să-i pregătească pe sfinți pentru lucrarea slujirii spre zidirea trupului lui Hristos" (Efes. 4, 7, 11-12; vezi și I Cor. 12, 27-28). Iar în altă parte, tot Sfântul Pavel scria despre ierarhie: „Noi suntem împreună lucrători cu Dumnezeu", iar despre credincioși: „Voi sunteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu" (I Cor. 3, 9).

Din articolul 9 din Simbolul credinței am putut constata că Biserica este „una, sfântă, sobornicească și apostolească". De aici reiese că Biserica are patru însușiri sau atribute. Să vedem ce înțeles are fiecare dintre ele.

Zicem că Biserica este „una", pentru că Unul este și Întemeietorul și Capul ei, Domnul nostru Iisus Hristos. El vorbește despre o singură turmă și un singur păstor (In. 10, 16), arătându-și dorința ca „toți să fie una" (In. 17, 21). Unul este și Duhul Sfânt care însuflețește Biserica cu harul dumnezeiesc, una este credința și învățătura Bisericii, precum una este și adevărata cale care duce la mântuire. Sfinții Părinți au arătat în repetate rânduri că Biserica este una. De pildă, Sfântul Ciprian din Cartagina (secolul III) zicea: „Biserica este una, cu toate că, răspândindu-se credința, membrii ei sunt mulți la număr. Astfel și soarele are mai multe raze, dar este unul singur. Asemenea un arbore are multe ramuri, dar este un singur arbore, sau cu toate că dintr-un izvor curg mai multe râulețe și apele curg cu îmbelșugare, totuși se păstrează unitatea cu izvorul".

Biserica este *„sfântă"*, pentru că sfânt este și Capul ei, sfânt este Duhul care sălășluiește în ea, sfântă este învățătura pe care o propovăduiește, sfinte sunt mijloacele pe care le folosește pentru a aduce pe oameni la mântuire. Sfântul Apostol Pavel scria efesenilor: „Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească prin cuvânt, după ce a curățit-o prin baie de apă și ca s-o înfățișeze Sieși Biserică slăvită, fără să aibă întinăciune sau prihană, sau altceva de acest fel, ci să fie sfântă și fără prihană" (Efes. 5, 25-27). Membrii păcătoși ai Bisericii nu pătează cu nimic sfințenia ei, căci nu membrii Bisericii o sfințesc, ci Biserica îi sfințește pe membrii ei.

Mântuitorul, trimiţând pe Sfinţii Apostoli la propovăduire, le-a poruncit: „Mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh" (Mt. 28, 19). Sfântul Pavel ne învaţă că în Biserica lui Hristos nu se face nici o deosebire de neam: „Nu este elin şi iudeu, tăiere împrejur şi netăiere, barbar, scit, rob şi liberi, ci toate şi întru toţi Hristos" (Colos. 3, 11). Sfântul Chiril al Ierusalimului, vorbind despre aceste lucruri, scria: „Biserica se numeşte *sobornicească* pentru că ea este în toată lumea, de la o margine a pământului la alta; pentru că ea învaţă soborniceşte şi fără greşeală toate dogmele care trebuiesc să ajungă la cunoştinţa oamenilor despre lucrările văzute şi nevăzute, cereşti şi pământeşti; pentru că ea tratează soborniceşte şi vindecă tot felul de păcate săvârşite de suflet şi de trup".

Biserica este *„apostolească"*, pentru că a fost întemeiată de Mântuitorul „pe temelia apostolilor şi a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuşi Iisus Hristos" (Efes. 2, 20). Sfinţii Apostoli au fost aceia care au întemeiat şi au organizat cele dintâi comunităţi creştine. Biserica păstrează neschimbată învăţătura dată de Mântuitorul prin Sfinţii Apostoli, precum şi darurile Sfântului Duh primite de Sfinţii Apostoli în chip neîntrerupt până azi.

Iubiţi credincioşi,

Astăzi Biserica creştină este împărţită în mai multe ramuri. Dar Biserica adevărată este cea Ortodoxă, pentru că ea a păstrat fără schimbare întreaga învăţătură şi toate rânduielile date de Mântuitorul Iisus Hristos, aşa cum le-a predat Sfinţilor Apostoli şi cum le-au statornicit Sfinţii Părinţi şi cele şapte Sinoade ecumenice sau a toată lumea. Datoria sfântă a oricărui bun creştin, care este un mădular al Bisericii, este aceea de a-şi iubi Biserica, de a ţine cu sfinţenie învăţăturile ei şi de a se uni cu Trupul Mântuitorului, care este veşnic prezent în Biserică, prin Sfânta Împărtăşanie. Să plecăm la casele noastre luminaţi de razele binefăcătoare ale Duhului Sfânt, care S-a pogorât peste Sfinţii Apostoli şi să-L rugăm să ne învrednicească de darurile Sale cele bogate acum şi în veci. Amin.

Pr. Prof. Dr. MIRCEA PĂCURARIU

Antonie Plămădeală, **CUVINTE DUHOVNICEŞTI**, Sibiu, 2000, 390 p.

Pentru cei ce cunosc scrisul Mitropolitului ANTONIE, li s-ar părea de prisos să le mai explic de ce insist spre o filocalie a cuvintelor când îi recompun, imaginar, întreaga operă cărturărească. Aş putea spune, fără să mi se pară nepotrivit, că este un filocalic al cuvintelor ce caută necontenit expresia şi expresivitatea. Aşa am regăsit şi cartea de faţă: *Cuvinte duhovniceşti,* ca pe o lecţie de duhovnicie şi de cunoaştere întru conştiinţă.

Autorul ne invită la o lectură „bună, liniştită, fiindcă această carte e o carte de învăţătură". Şi abia după ce am citit-o am înţeles de ce cartea aceasta e mai mult decât o carte".

Ea reuneşte, în parte, articole publicate în „Telegraful Român", conferinţe ţinute în ţară şi străinătate, dar şi multe gânduri adunate în crugul anilor. E o „prelungire" a cărţii „Tradiţie şi libertate în spiritualitatea ortodoxă", tratată în acelaşi cuceritor stil colocvial, ce te face să re-parcurgi „Tâlcuiri noi la texte vechi" printr-o „Biserică slujitoare" capabilă să redea dimensiunea „preotului în Biserică, în lume şi acasă".

Autorul ne propune o multitudine de teme „despre care fiecare crede că ştie totul, dar citindu-le descoperă că în legătură cu fiecare îi mai trebuia ceva, şi anume ceva esenţial" (p. 5).

Mitropolitul Antonie aduce în atenţia noastră două teme importante şi delicate: ascultarea şi libertatea în viaţa monahală şi în cea laică, precizând că ascultarea în mânăstiri are regulile ei, dar dincolo de reguli are o semnificaţie de mare adâncime, ea făcând parte din asceza pe care şi-o impun cei care vor să se desăvârşească. Ea este unul din instrumentele desăvârşirii, cu o veche tradiţie în viaţa duhovnicească, tradiţie verificată de multe zeci de secole şi dovedită sănătoasă şi eficace. Dacă ascultarea nu e bine înţeleasă, atât de către cel care porunceşte, cât şi de cel care ascultă, ea îşi pierde caracterul de asceză, şi pe acela de virtute. Ea îşi găseşte valoarea prin faptul că e liber asumată de ucenicul care ştie ce vrea şi liber consimţită de duhovnicul care ştie să dea. Marele duhovnic de azi - spune autorul - e smeritul ascultător de ieri, rămas în ascultare şi acum, rămas în duhul ascultării de părintele lui, ca să nu cadă în orgoliu. Cel dintâi lucru pe care îl învaţă şi îl predă este disciplina duhovnicească de care avem atât de mare nevoie astăzi precum avem nevoie de duhovnic.

O altă temă majoră desprinsă din cartea neobositului cărturar repune în valoare dimensiunea duhovnicească a doi mari părinți ai Pustiei: Avva Antonie și Avva Moise, prezentându-i ca modele de regăsire a duhovnicescului prin duhovnic. Filocalia cuvintelor este redată prin stilul inconfundabil al autorului, prin finețea analitică ce te face să regândești relația duhovnic - ucenic pornind de la o nevoie ontologică de căutare întru asemănare. Sunt pagini care ne limpezesc dificila înțelegere a „școlii Pustiei", un adevărat catehism atât pentru duhovnicul zilelor noastre cât și pentru creștinul doritor de mântuire căci „Împărăția lui Dumnezeu se ia cu sila, iar cei ce își fac silă, aceia o capătă" (Mat. XI, 12). Autorul tâlcuiește acest verset în maniera Părinților Pustiei: Împotriva a tot ceea ce te-ar îndemna să te superi, să te răzbuni, să suferi, împotriva dreptății care ar fi de partea ta, rabdă și iartă. Vede Dumnezeu și îți va scurta suferința. Concluzia autorului e cât se poate de simplă: Cei tari iartă. Cei slabi în credință se lasă prinși de gândul răzbunării. Autorul amintește un alt cuvânt filocalic: „Calea cunoștinței lui Dumnezeu este bunătatea", semnul omului iubitor de Dumnezeu prin aproapele la care se gândește cu o măsură dumnezeiască: Să faceți oamenilor chiar mai mult bine decât sunt ei în stare să vă facă vouă!

Nu se putea într-o astfel de carte, să lipsească trăsătura de căpetenie în viața duhovnicească - smerenia, o particularitate ortodoxă cu ajutorul căreia putem purta lupta cu gândurile până la nepătimirea de gând a învierii noastre. Întrecerea în smerenie, spune Mitropolitul Antonie, e o întrecere între orgolii. Smeritul adevărat e cel care nu știe că e smerit, și care nu știe că alții știau că e smerit. Smeritul adevărat e anonim, e trecut cu vederea, și nici măcar nu știe că e trecut cu vederea, și nu-l preocupă vederea de către alții. Povața Părinților Pustiei este cât se poate de dură dar și eficientă: „Dacă vrei să te mântuiești, să fii ca un mort! Precum morții nu mai iau în seamă nici disprețul oamenilor, nici laudele lor, așa să faci, și vei putea să te mântuiești". Autorul ne cucerește, ca de fiecare dată, prin concluziile sale, în duhul apoftegmelor părinților: E greu înțeleptului să se păstreze în smerenie, precum îi e greu prostului să-și înfrângă orgoliul.

Smerenia e menită să rezolve problema „căderii în sus", a slavei deșarte și a mândriei, care vine de pe urma virtuților cu care ne lăudăm sau așteptăm să fim lăudați de alții.

Dar pentru a lucra cu smerenia trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu să dobândim dreapta socoteală, virtutea virtuților și virtutea virtuoșilor. Aceasta e întotdeauna însoțită de darul deosebirii duhurilor, adică al discernământului. Darul de a discerne cu exactitate care erau de la Dumnezeu și care erau de la Potrivnicul.

Discernământul lucrării spre mântuire trebuie să țină seama de trei lucruri în viziunea Sfântului Antonie, patronul spiritual al Înalt Prea Sfințitului: Întâi, oriunde te vei duce să-l ai pe Dumnezeu în față - adică să-l ai drept criteriu de orientare; în al doilea rând: pentru orice vei face și vei zice să ai mărturie din Scripturi. Și al treilea: oriunde te

vei așeza să nu pleci prea curând. Această întreită ascultare a reprezentat în viața autorului o normă de a fi.

Nu se putea ca smereniei să nu i se alăture rugăciunea ca dialog firesc cu Dumnezeu. Cel care se roagă crede. Cel care nu știe de crede ori nu, dar se surprinde adresând în gând un crâmpei de rugăciune, la bucurie sau la necaz, crede. Cei care păstrează neîncetat contactul cu Dumnezeu, spune autorul, au șansa unei asistențe permanente.

În viața duhovnicească și în strădaniile pentru mântuire Dumnezeu nu așteaptă de la noi decât îndreptarea inimii și a minții spre tot lucrul bun și de folos, nouă și aproapelui, care se realizează și prin rugăciune.

Dar la rugăciunea neîncetată nu se ajunge oricum ci mai ales cu ajutorul duhovnicului. El trebuie să fie pe măsura penitentului. Dacă nu cu știința și cu cultura, în orice caz cu acea știință și cultură duhovnicească dobândită prin har, care să-l facă să poată pătrunde prin pojghița celui din fața lui ca printr-o pânză transparentă. E omul în fața căruia poți plânge fără să te simți umilit.

Autorul face distincție între duhovnicul obișnuit, la care merg cei mai mulți dintre oameni și părintele duhovnicesc care nu tratează problemele simplu, după carte, ci după om. Acesta din urmă, este tipul de duhovnic care nu are răspunsuri gata făcute ci ele diferă de la ucenic la ucenic. Accentul cade nu doar pe capacitatea duhovnicului ci și pe puterea ucenicului de a împlini sfatul și de a rămâne în ascultarea părintelui duhovnic. Cine își caută duhovnicul, spune autorul, îl va găsi. Și va descoperi că e așteptat cu iubire. Acestei căutări îi răspunde Dumnezeu cu rânduiala ascultării, a unei discipline duhovnicești la care ucenicul ajunge prin stăruință și răbdare. Este un lucru esențial de care omul contemporan duce lipsă. Ucenicul se sfințește prin virtutea ascultării acceptată ca rânduială de viață și de mântuire.

La rândul său, duhovnicul bun, spune autorul, nu e nici cel aspru, nici cel mai puțin aspru, ci cel echilibrat, cel înțelept, cel care cunoaște oamenii și mecanismul nașterii și lucrării gândurilor, cel care știe cât trebuie întins arcul și, mai ales, cel care, cu frică de Dumnezeu, își ia în bună și desăvârșită cunoștință de cauză, răspunderea să povățuiască pe alții ca din partea lui Dumnezeu.

Frumoase sunt și paginile care mărturisesc despre chipurile filocalice a doi duhovnici români: părintele Paisie Olaru de la Mânăstirea Sihăstria și părintele Dometie Manolache de la Mănăstirea Râmeț, prin care am rememorat pasaje autobiografice ale autorului.

De fapt însăși cartea de față se înscrie într-o posibilă autobiografie bibliografică a autorului, de care avem nevoie și pe care o așteptăm. Demersul Înalt Prea Sfinției Sale se împlinește în omul contemporan pe măsura răbdării sale de înțelegere și de asumare a urcușului spre îndumnezeire.

„Filocalia cuvintelor“ Mitropolitului Antonie este un exercițiu nu doar de lectură, ci și de înțelegere a importanței „școlii pustiului“ într-un discurs teologic modern, ce adaptează mesajul Părinților.

Pentru acest demers îi mulţumim cu bucuria cititorului doritor de cuvinte filocalice. Cartea Înalt Prea Sfinţiei Sale, ca multe dintre cele scrise până acum, nu se va limita la rafturile unei biblioteci ci va rămâne pe masa de lucru a tuturor celor ce se vor simţi responsabili în a da un răspuns filocalic post-modernismului secularizant.

Pr. CRISTIAN MUNTEAN

Ioan Mihălţan, Episcopul Oradiei, **IDEI DIN SFINTELE EVANGHELII PENTRU PREDICILE DUMINICILOR ŞI SĂRBĂTORILOR DE PESTE AN**, Oradea, 1999, 314 p.

Esenţa misiunii creştine constă în propovăduirea Evangheliei Împărăţiei la toate neamurile. După slăvita Sa înviere din morţi, Mântuitorul Iisus Hristos a poruncit Sfinţilor Apostoli să propovăduiască Evanghelia, zicându-le: *„Mergând, învăţaţi toate neamurile...“* (Matei 28, 19). În decursul istoriei Biserica Ortodoxă şi-a adus neîncetat mărturia ei apostolică faţă de Hristos cel răstignit şi înviat. Această mărturie este continuată şi astăzi de Biserică prin slujitorii ei în condiţii atât de provocatoare cum sunt secularizarea, anticlericalismul, pluralismul, indiferentismul, etc. Misiunea de propovăduire a Evangheliei este una dintre cele mai actuale preocupări ale Bisericii în zilele noastre. Acest fapt este dovedit şi de recenta carte a *P. S. Dr. Ioan Mihălţan*, Episcopul Oradiei, carte intitulată: *„Idei din Sfintele Evanghelii pentru predicile duminicilor şi sărbătorilor de peste an“* (Oradea, 1999, 314 pag.). Cartea cuprinde - aşa cum arată şi titlul - *„idei“* pentru predici la duminicile de peste an, la sărbătorile Maicii Domnului şi ale Sfinţilor, precum şi la Praznicile Împărăteşti. Aşa cum mărturisea P. S. Ioan în „Prefaţă“, cartea este rezultatul mai multor îndemnuri ale unor preoţi, profesori şi credincioşi, care l-au îndemnat să fixeze în scris predicile ţinute cu diferite ocazii sau evenimente. Prea Sfinţitul Ioan a urmat aceste îndemnuri şi ne-a oferit cartea de faţă. Trebuie să subliniem faptul că Prea Sfinţia Sa nu a realizat o carte de predici aşa cum am fost obişnuiţi până acum. Astfel, la o pericopă evanghelică sunt redate mai multe „idei“ pe care preoţii le pot dezvolta şi alcătui mai multe predici la acelaşi text evanghelic. Aceste „idei“ se constituie adesea în cuvinte de adânci şi profunde exegeze biblice şi meditaţii duhovniceşti, bazate în special pe scrierile Sfinţilor Părinţi. Putem aminti în acest sens „ideile“ exprimate la pericopa evanghelică din Duminica Sfintelor Paşti (Ioan 1, 1-17). Amintim de asemenea dâncile meditaţii duhovniceşti cu privire la Rugăciunea Arhierească a Mântuitorului (Duminica a şaptea după Paşti), cele despre importanţa şi valoarea smereniei în viaţa creştinească (Duminica a patra după Rusalii), despre necesitatea transpiraţiei duhovniceşti în lupta cu diavolul (Duminica a douăzeci şi treia după Rusalii), despre dreapta socoteală (Duminica a douăzeci şi şasea după Rusalii) etc.

Prea Sfinţitul Ioan subliniază faptul că în Ortodoxie misiunea de propovăduire a Evangheliei este strâns legată de asceză. Prea Sfinţia Sa are convingerea că o predică bine concepută trebuie meditată în genunchi, rugându-l pe Dumnezeu pentru ajutor şi întărire sufletească în vederea propovăduirii Evangheliei. Reţinem de asemenea şi remarca pe care P. S. Ioan o face în legătură cu cărţile de cult, pe care le consideră de un real

folos în pregătirea predicilor, întrucât acestea cuprind un bogat tezaur de teologie. Alcătuind această carte cu „idei" pentru predici P.S. Ioan își exprimă și marea admirație și prețuire pe care o poartă memoriei Părintelui Profesor Dumitru Belu unul din Dascălii cei mai iubiți ai P.S. Sale.

Astăzi când Biserica este chemată să găsească mijloacele și căile cele mai potrivite în misiunea de propovăduire a Evangheliei, ne exprimăm convingerea că preoții Bisericii noastre vor putea aprofunda și dezvolta aceste „idei" ale P.S. Ioan în lumina Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți, pentru călăuzirea vieții credincioșilor spre tot lucrul cel bun și bineplăcut înaintea lui Dumnezeu și spre dobândirea Împărăției Cerurilor.

Pr. lect. ION ALEXANDRU MIZGAN

Helga Kohler-Spiegel, Adrian Loretan (Hrsg.), **RELIGIONSUNTERRICHT AN DER ÖFFENTLICHEN SCHULE. Orientierungen und Entscheidungshilfen zum Religionsunterricht,** Zürich: NZN-Buchverlag, 2000, 263 p.

„Statul garantează prin educația religioasă nu privilegii ale Bisericii, ci drepturi fundamentale ale omului. Statul ca susținător al școlii arată interes față de educația religioasă ca obiect de învățământ obligatoriu prin care libertatea fundamental-legislativ garantată și dovedită, în mod special libertatea credinței și conștiinței ca și a mărturisirii religioase (Art. 4, alin. 1, Constituție /GG)*... să poată fi înfăptuită în perimetrul școlii".*

(Adrian Loretan, *Pledoarie pentru un viitor al educației religioase în școlile de stat,* pagina 250).

Viitorul educației îi preocupă pe adulți dacă aceștia au responsabilități explicite și directe sub acest aspect, dar și atunci când asemenea responsabilități lipsesc. În amândouă cazurile pot fi identificate sau chiar prevăzute problemele specifice acestui domeniu de viață, însă educația și învățământul reprezintă cu adevărat „prioritate națională" numai în acel moment în care se constată că echipe întregi de specialiști se preocupă și muncesc asiduu pentru rezolvarea problemelor reale și caută să gândească soluții de preîntâmpinare a acelor situații care pot fi prevăzute ca posibile într-un viitor apropiat.

Cei doi autori, Helga Kohler-Spiegel și Adrian Loretan, în lucrarea *„Educație religioasă în școlile de stat. Orientări și ajutor în a lua hotărâri referitoare la educația religioasă"* deschid trei perspective din care ei împreună cu echipa de colaboratori, în total 24 de cercetători, prezintă și dezbat tema acestei cărți: educația religioasă în școlile de stat fundamentată pe legislație bisericească și legislație a statului, pedagogie și pedagogie religioasă și pe argumente din punctul de vedere al Bisericii și pun la dispoziție cititorilor răspunsuri complexe la întrebări de actualitate în ceea ce privește educația religioasă în toată complexitatea ei (printre altele: *Care este poziția Statului față de educația religioasă? p. 12; Ce poate însemna conlucrarea dintre personalul didactic laic și personalul implicat în educația religioasă? p. 25; Educație religioasă confesională sau ecumenică? p. 123; Educație religioasă școlară - un Proprium al Bisericii sau al școlii? p. 168).*

În acest context se înlănțuiesc întrebări fundamentale, esențiale. Pe de o parte, cartea prezintă probleme privind aspecte ale dreptului Bisericii statului în ceea ce privește educația religioasă, pe de altă parte pro-

bleme din sfera pedagogiei religioase. Spre exemplu: Cum poate fi fundamentată educația religioasă confesională într-un stat secularizat? Răspunsurile convingătoare scot în evidență legitimitatea, locul și valoarea educației religioase confesionale în diferite variante (educație religioasă confesional-cooperantă, educație religioasă confesional-neutrală, educație religioasă ca parte a altor obiecte de învățământ obligatorii în școlile din spațiul german al Elveției: *«Om/Societate/Religie/Morală»*, *«Configurația vieții, Morală, Educație religioasă»*, *«Om și mediu înconjurător»*, forme de amestec sau Cunoștințe despre viață). În același timp sunt gândite și prezentate și căi de rezolvare din perspective legislativă și bisericească, permanent întregite și extinse prin considerații și contribuții argumentate pe baza pedagogiei religioase.

Prezentarea opiniilor, punctelor de vedere, argumentelor, concluziilor, soluțiilor, tezelor și principiilor formulate este personalizată și diferențiată ca stil, însă aceasta nu rupe unitatea lucrării, ci face plăcută lectura, dă culoare compoziției și permite să se manifeste și să se exprime individualizarea și multiconfesionalitatea societății elvețiene.

Cele 220 de articole sunt grupate în patru părți neegale între ele ca extindere și sunt prezentate sintetic prin introduceri ce pregătesc lectura și incită curiozitatea cititorului.

Șase dintre articole *(I.1; II;, II.2; II.3; III.1; și IV.7)* aduc în atenție și explică cititorului cadrul legislativ prin care este reglementat statutul educației religioase într-un stat de drept astfel încât libertatea de credință și conștiință este respectată: *(Convenția europeană a drepturilor omului Art. 9), Pactul II. Al O.N.U. Art. 18, Drepturile fundamentale ale omului, Constituția Elveției, Constituția cantoanelor Elveției, Drept bisericesc, Dreptul Bisericii oficiale a Statului, Dreptul Bisericii oficiale a cantonului, Dreptul școlii elvețiene).*

Lucrarea oferă o imagine actuală a stării de drept a educației religioase în Elveția și a formelor concrete de realizare în decursul unei lungi perioade de timp, cercetează evoluția prevederilor legislative formulate sub diferite influențe politice și sociologice, evoluție integrată în istoria școlii, începând cu secolul al 16-lea, ca instituție născută în Biserică și care a fost treptat transferată în răspunderea statului / societății. *(Condițiile generale ale educației religioase în Elveția,* p. 55-81).

Pentru cititoarea și cititorul din afara spațiului societății vestice, în special din afara spațiului germanic al Elveției, valoarea lucrării constă, între altele, în aceea că reprezintă un model de profundă, amplă și complexă cercetare care deschide accesul la decoperirea societății vestice, democratice, multiconfesionale și secularizate ca societate în care individualizarea și pluralismul, multiculturalitatea, multireligiozitatea și continuu ascendenta areligiozitate *(note bibliografice 16/p. 184 și 21/p. 257)* cauzează schimbări profunde de mentalitate, schimbări ce conduc la discuții, dezbateri și compromisuri care pendulează de la forme ecumenice la cele alternative în ceea ce privește educația religioasă în școlile de stat. *Pentru amintitul cerc de cititori această realitate îndeamnă la reflecții asupra*

viitorului educației religioase într-o societate post-comunistă, de tranziție, în care sistemul de valori este haotic.

Pe de o parte, cele două societăți pot fi comparativ evaluate, ca asemănări (spre exemplu: analfabetism religios) și ca deosebiri (spre exemplu: poziția societății față de educația religioasă ca obiect de învățământ, valoarea rolului evlaviei). Pe de altă parte, posibilele modificări cauzate de globalizare pot fi realist prevăzute și apreciate astfel încât, cu ajutorul unor măsuri specifice, ar putea fi preîntâmpinat pericolul unei posibile crize în ceea ce înseamnă educația religioasă în viitor. În acest scop răspunsurile și argumentele privind situația educației religioase în țările est-europene sunt necesare și tocmai în această perspectivă gândurile referitoare la poziția și dreptul Bisericii oficiale a statului sunt de mare însemnătate.

Bogatul conținut al cărții poate fi ușor citit și înțeles, dar aceasta nu se datorează faptului că tema în sine ar fi ușoară, ci datorită unei prezentări clar structurată și sistematizată a contribuțiilor care alcătuiesc părțile tematice ale lucrării, explicarea pas cu pas a noțiunilor și conceptelor, cercetarea diacronică și sincronică a factorilor relevanți (stat, Biserică, societate, drept bisericesc, legislația specifică).

Cele 341 de note și repere bibliografice cuprind o vastă literatură de specialitate și întăresc impresia unei cercetări de înaltă ținută științifică.

Elemente de natură grafic-optică, cum ar fi scrisul organizat în două coloane pe pagină, diferitele culori de fond ale paginilor (portocaliu pentru cele patru introduceri și Pledoarie...; gri deschis pentru chestionar p. 85, tabele, p. 86-97, răspunsuri, p. 135, principii, p. 218-219) și diferitele tipuri de scris facilitează lectura și organizează conținutul.

Această carte invită la meditație.

Această carte oferă răspunsuri și nouă, profesorilor de religie ortodoxă și Bisericii Ortodoxe, preocupați de împlinirea pe timp îndelungat a misiunii de răspândire a învățăturii lui Hristos.

Această carte atrage atenția asupra esenței ca dascăl:

„A învăța pe alții înseamnă a arăta că iubești acel ceva; cel puțin înseamnă a arăta că pe acel ceva îl apreciezi ca fiind frumos și valoros pentru om. Deci, a fi dascăl înseamnă a te face cunoscut pe tine tinerilor și presupune mândria/bucuria propriei preocupări (n. 23). Pentru un asemenea tip de educație religioasă teologii, profesorii de religie ca și catehetii trebuie *nu doar să transmită teologie, ci să trăiască teologia transmisă*". (subliniere V.M.; p. 194).

VIORICA MARCU
Profesor Gradul I Religie

TIPARUL
TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

RECENZII